

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra bohemistiky

RADKA NÁVAROVÁ

Česká filologie – Německá filologie

2. ročník navazujícího magisterského studia

***Regionálně příznakové prvky v mluvě obyvatel na
Táborsku***

Regionally Marked Elements in the Speech of the Inhabitants in Tábor Region

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Josef Jodas

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala sama, pouze s pomocí níže uvedené literatury.

V Olomouci dne 10. 5. 2010

podpis

Děkuji doc. PhDr. Josefu Jodasovi za odborné a vstřícné vedení diplomové práce, dále děkuji všem respondentům za pomoc a ochotu účastnit se výzkumu.

OBSAH

1. ÚVOD	7
1.1. Předmět a cíl práce	7
1.2. Zkoumané lokality	8
1.2.1. Tábor	8
1.2.2. Borotín.....	8
2. METODIKA VÝZKUMU	9
2.1. Dotazníky	9
2.1.1. Sběr dat	10
2.2. Nahrávky	11
2.2.1. Údaje o nahrávaných	12
3. HLAVNÍ HLÁSKOSLOVNÉ NÁŘEČNÍ ZNAKY MLUVY V TÁBOŘE	13
3.1. Krátkost kmenových samohlásek v infinitivech (<i>pect, nest, zamest</i>)	13
3.2. Zachování nediftongizovaného -í- po c, s, z	15
3.3. Změny souhlásky -v- ve spojení <i>ovi/avi</i>	16
3.4. Některé další hláskoslovné znaky zaznamenané na nahrávkách	18
3.4.1. Rozdíly v kvantitě infinitivu <i>růst</i>	18
3.4.2. Jihočeská disimilace	19
4. HLAVNÍ TVAROSLOVNÉ NÁŘEČNÍ ZNAKY MLUVY V TÁBOŘE	20
4.1. Podstatná jména	20
4.1.1. Kvantita v nominativu plurálu životných maskulin	20
4.1.2. Adjektivní deklinace podstatných jmen vzoru <i>stavení</i>	21
4.2. Přídavná jména	22
4.2.1. Ustrnulé tvary přivlastňovacích adjektiv	22
4.2.2. Skloňování tvrdých ženských adjektiv a zájmen (v dativu a lokálu)	25
4.2.3. Skloňování tvrdých adjektiv mužského a středního rodu (v genitivu, dativu a lokálu)	27
4.3. Zájmena	29

4.3.1 Vyrovnání koncovky lokálu singuláru muž. a stř. rodu měkkého skloňování se skloňováním tvrdým	29
4.3.2 Kvantita nominativu plurálu životných maskulin (zájmena <i>všichni</i>)	31
4.3.3. Nestažené tvary přivlastňovacích zájmen	32
4.3.4. Interference některých tvarů osobních zájmen <i>já</i> a <i>ty</i>	35
4.3.5 Interference tvarů <i>mně</i> a <i>mi</i> v nedůrazovém postavení	36
4.4. Číslovky	38
4.4.1. Kvantita v nominativu číslovek (<i>dva, tři, čtyři</i>)	38
4.5. Slovesa	39
4.5.1. Sloveso <i>být</i> v 2. os. singuláru indikativu přítomnosti	39
4.5.2. Pomocné sloveso <i>být</i> 2. os. singuláru minulého času	40
4.5.3. Pomocné sloveso <i>být</i> ve spojení se zvrtným slovesem v minulém čase	41
4.5.4. Koncová souhláska v imperativu některých sloves	42
4.5.5. Imperativ slovesa <i>podívat</i>	44
4.5.6. Zakončení sloves ve 3. os. pl. ind. prez.	44
4.5.7. Kategorie výsledného stavu	48
4.6. Příslovce	49
4.6.1. Komparativ příslovců	49
5. SPECIFIKA SLOVNÍ ZÁSoby V MLUVĚ OBYVATEL V TÁBOŘE	50
5.1. Podstatná jména	51
5.2. Přídavná jména	73
5.3. Slovesa	76
6. Z Á V Ě R	82
7. A N O T A C E	84
8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	85
9. P Ř Í L O H Y	89
9.1. Dotazník	89
9.2. Ukázky z přepisu nahrávek	98
9.3. Mapy	103
9.3.1. Poloha zkoumané oblasti	103

9.3.2. Borotínsko	104
9.3.3. Rozvrstvení izoglos jihozápadočeské nářeční oblasti	105
9.3.4. Mapová příloha k hláskoslovné části	106
9.3.5. Mapové přílohy k tvaroslovné části	107
9.3.6. Mapové přílohy k lexikální části	117

1. ÚVOD

Tato diplomová práce je zaměřena na popis regionálně příznakových prvků v mluvě obyvatel na Tábořsku, vzhledem k poloze zkoumaného regionu se jedná zejména o jevy patřící do jihozápadočeské nářeční podskupiny. Soustředila jsem se především na mluvu přímo v Táboře, výzkum byl však proveden i u mladé generace na Borotínsku. Ke zjištění, které regionálně příznakové jevy v dané oblasti přetrvávají a které zanikají, byla využita metoda písemného vyplňování dotazníku a okrajově metoda nahrávání rozhovorů na diktafon.

Touto magisterskou diplomovou prací navazuji na svoji práci bakalářskou¹, ve které jsem se věnovala mluvě mladé generace v Táboře. Tentokrát jsem skupinu zkoumaných respondentů rozšířila o střední a nejstarší generaci. K nivelizaci nářečních prvků v každodenní komunikaci dochází postupně, proto předpokládám, že u nejstarší generace bude výskyt nářečních jevů vyšší než u mladé generace. Úkolem této práce však bude zjistit konkrétně, které prvky jsou živé v mluvě všech generací, které se nevyskytují ani u mladé, ani u nejstarší generace a které opravdu zůstávají zachovány jen v mluvě generace nejstarší.

1.1. Předmět a cíl práce

Předmětem této práce bylo zjistit, do jaké míry se v mluvě mladé, střední a nejstarší generace vyskytují regionálně příznakové prvky, zda a u kterých jevů se užití liší mezi generacemi, které jevy je možno považovat za živé a které naopak ustupují nebo se nevyskytují vůbec. Výsledky výzkumu budou dále porovnány se závěry dalších dialektologických prací zaměřených na oblast jihozápadních Čech. K získání potřebných dat byla zvolena dotazníková metoda, přičemž dotazník zahrnoval hláskoslovné, a především tvaroslovné a lexikální jevy charakteristické pro zkoumanou oblast. Dotazník, který jsem užívala k výzkumu v roce 2007, byl rozšířen, a proto jsem výzkum s novou verzí dotazníku provedla v Táboře nejen u střední a nejstarší generace, ale opět i u generace mladé. Dále byl výzkum proveden u mladé generace v Borotíně. Výsledky výzkumu všech tří generací z Tábora uvádím pro přehlednost v tabulkách. K výsledným datům získaným na Borotínsku se budu vyjadřovat pouze v textu své

¹ Návarová, R.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Táboře*. Olomouc 2008.

práce. Účelem této práce je postihnout hlavní rysy ve vývoji nářečí v Táboře, nejedná se tedy o komplexní analýzu mluvy obyvatel v Táboře, ale spíše o skromný příspěvek k tomuto tématu, který může být dále rozšiřován.

1.2. Zkoumané lokality

1.2.1. Tábor

Těžištěm mého výzkumu bylo přímo město Tábor a jeho přilehlé průmyslové aglomerace (Planá nad Lužnicí, Sezimovo Ústí), okolní vesnice a další obce (kromě Borotína) v jižních Čechách byly tentokrát ponechány stranou. Tábor je s 37 000² obyvatel druhým největším městem v Jihočeském kraji.³ Leží v kopcovité krajině národopisné oblasti Kozácko⁴ zhruba 60 kilometrů severně od Českých Budějovic a 80 kilometrů jižně od Prahy (viz Přílohy 9.3.1.). Tábořsko spadá do oblasti, kterou označujeme jako jihozápadočeskou nářeční podskupinu, zároveň však sousedí s oblastí označovanou jako středočeská nářeční podskupina, proto se i v dotazníku objevují některé jevy typické pro středočeský region.

1.2.2. Borotín

Obec Borotín se nachází 10 kilometrů severně od Tábora a rovněž spadá do nářeční oblasti zvané jihozápadočeská nářeční podskupina. Obec má 590 obyvatel, a tudíž jí náleží status městys.⁵ Tato obec byla zahrnuta do výzkumu se záměrem porovnat mluvu městskou a vesnickou, předpokládala jsem, že respondenti budou pocházet nejen z Borotína, ale i z vesnic v jeho nejbližším okolí. Získaný počet vyplněných dotazníků z Tábora však výrazně převyšoval počet dotazníků z Borotína, proto jsem se soustředila především na mluvu v Táboře. Výsledky z Borotínska neuvádím v tabulkách, pouze k nim přihlížím v textu. Zvolila jsem právě Borotín, protože je to jedna z mála obcí, která leží v těsné blízkosti Tábora a zároveň se v ní nachází základní škola s výukou prvního i druhého stupně.

² Počet obyvatel zahrnuje i zmíněné aglomerace (Planou nad Lužnicí – 3400 obyvatel, Sezimovo Ústí – 7300 obyvatel).

³ Horejsková, L., Růžička, R.: *Vítejte na Tábořsku*. Tábor 2006, s. 7.

⁴ Krejča, F.: *Emografický obraz jihočeského regionu*. In: *Genius loci českého jihozápadu*, Plzeň 2006, s. 37.

⁵ *Vítáme vás v Borotíně* [online]. 2005 [6.3. 2010], dostupné z: <http://www.borotin.cz/>.

2. METODIKA VÝZKUMU

2.1. Dotazníky

Jako hlavní explorační metoda pro sběr jazykového materiálu mi posloužila metoda dotazníková, tzv. metoda nepřímá.⁶ S dotazníkovou metodou pracovali i autoři dialektologické literatury, z které ve své práci vycházím. Na základě nepřímé metody vznikla *Česká nářečí jihozápadní I a II* Jaroslava Voráče, Běličův *Nástin české dialektologie* a s využitím dotazníkové metody přímé *Český jazykový atlas*.⁷ Danou metodu jsem zvolila také proto, že poskytuje možnost získání rozsáhlého jazykového materiálu v relativně krátkém časovém období a skýtá možnost objektivního srovnání. Všichni respondenti totiž vybírají varianty a doplňují odpovědi do stejných vět, a navíc je užití nářečních jevů fonetických a morfologických ověřováno hned na několika příkladech. Jsem si vědoma toho, že může docházet k určitému zkreslení, a to především u hláskoslovných nářečních prvků, kdy posouzení respondentem, zda sám danou variantu užívá, či nikoli, nemusí vždy odpovídat skutečnosti. Předpokládám však, že většina respondentů dokáže svůj jazykový úzus posoudit správně. Přesto k daným výsledkům přistupuji s opatrností, jak už bylo uvedeno výše, výzkum neslouží k přesnému procentuálnímu zaznamenání výskytu nářečních prvků, ale spíše k orientačnímu popisu současného stavu nářečí v Táboře a ke zjištění, které prvky jsou živé a které zanikají.

Aktuální podoba dotazníku byla vytvořena na základě původního dotazníku z roku 2007. Pro možnost srovnání zůstaly otázky v nové verzi ve stejném znění. Žádné úkoly nebyly v novém dotazníku vynechány, a to ani ty, u kterých byl zaznamenán nulový výskyt zkoumaných jevů. Nevyskytly-li se dané nářeční jevy v mluvě mladé generace, není vyloučeno, že se přesto objeví u generace nejstarší.

V úvodní části dotazníku měli respondenti vyplnit sociodemografické údaje o své osobě (viz Přílohy 9.1.). Vyplnění jména a dosaženého vzdělání rodičů bylo ponecháno jako fakultativní. Příslušníci střední a nejstarší generace měli logicky místo názvu školy uvést své zaměstnání.

⁶ *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha 2002, s. 261.

⁷ Tamtéž, s. 116.

Jak už bylo výše řečeno, žádná otázka nebyla vynechána, dotazník byl však mírně rozšířen, a to o položku *vozík*, doplňování genitivu tvrdých ženských adjektiv a zájmen, několik dalších nářečních lexémů a dva další typy úkolů.

2.1.1. Sběr dat

Sběr dotazníků probíhal od října roku 2009 do ledna roku 2010. Výzkum u mladé generace byl proveden opět na tábořských školách, vyplnili ho žáci dvou devátých tříd, a to 1. Základní školy a 3. Základní školy, narození v roce 1995. Na Gymnáziu Pierra de Coubertina byly dotazníky rozdány ve třech třídách, konkrétně v jedné osmé třídě (nar. 1996), ve druhém ročníku (nar. 1993) a ve čtvrtém ročníku (nar. 1991). Celkově bylo vybráno 116 dotazníků, špatně vyplněné dotazníky a dotazníky od respondentů, kteří nebydlí přímo v Táboře, jsem vyřadila. Pro mladou generaci vycházím tedy z konečného počtu 93 respondentů.

Se záměrem získat dostatečné množství zástupců mladé generace z vesnice, byl proveden výzkum i na základní škole v Borotíně, a to ve všech třídách druhého stupně.⁸ Žáci pocházeli jak z Borotína, tak i z blízkých okolních vesnic, ve vzdálenosti do pěti kilometrů od Borotína (viz Přílohy 9.3.2.). Vzhledem k nízkému počtu žáků ve třídách bylo ovšem celkově vybráno jen 37 dotazníků.

Do střední generace byli zařazeni respondenti, kteří se narodili v letech 1951-1981. Od zástupců této generace bylo vybráno 151 dotazníků, ne všichni respondenti však pocházeli přímo z Tábora nebo nevyplnili dotazník správně, z toho důvodu bylo od střední generace celkově získáno 126 řádně vyplněných dotazníků.

Mezníkem pro zařazení respondentů do nejstarší generace byl určen rok 1950. Od nejstarší generace bylo vybráno 84 dotazníků, z toho dotazník řádně vyplnilo 82 respondentů, kteří pocházeli z Tábora a narodili se v tomto roce a dříve. Sběr dotazníků od střední a nejstarší generace probíhal převážně jednotlivě, ale vyplnili jej i větší skupiny respondentů, a to zaměstnanci Okresní správy sociálního zabezpečení v Táboře, táborští členové kapely Swingband Tábor a jejich rodinní příslušníci. Někteří respondenti se přihlásili sami na základě rozhovoru o nářečí v Táboře, který vyšel v místním tisku.⁹

⁸ Vyplnění dotazníku považuji za příliš náročné pro žáky prvního stupně.

⁹ Musil, J.: *R. Návarová: Táborština zaniká, čumbrky zůstávají*. Tábořsko, 20. ledna 2010, č. 3, s. 8.

Respondenti vyplnili v dotazníku také údaje o původu svých rodičů. Většinou alespoň jeden z rodičů respondenta pocházel z jižních Čech. Pokud se u některých nářečních jevů v odpovědích respondentů jasně projevil vliv původu rodičů, zmíním se o tom v kapitole věnované danému nářečnímu prvku.

Celkem bylo vybráno 338 správně vyplněných dotazníků, do tabulek uvádím celkový počet 301, jelikož s daty získanými výzkumem v Borotíně pracuji z výše uvedených důvodů pouze v textu. Stejně tak pouze v textu přihlížím k výsledkům výzkumu z roku 2007.¹⁰

2.2. Nahrávky

Jako doplňková metoda byla užita metoda nahrávání autentických promluv na diktafon. Pomocí této metody jsem se snažila zjistit, které ze zkoumaných jevů se v autentických promluvách vyskytnou. V tomto případě není účelem kvantitativně vyjádřit frekvenci užití jednotlivých prvků, ale spíše doložit alespoň některé z nářečních jevů v autentických promluvách nebo zachytit další, které nebyly zkoumány v dotazníku. Použila jsem dvě různé strategie nahrávání. První strategie spočívala v prostém zaznamenávání spontánních rozhovorů, kdy mluvčí o nahrávání předem nevěděli, ale dodatečně s ním souhlasili. Tímto způsobem jsem pořídila tři nahrávky. První zaznamenaný rozhovor (dále nahrávka č. 1a) trvá sice dvě hodiny, v některých momentech však hrála příliš hlasitá hudba nebo mluvilo několik mluvčích zároveň, proto jsem se zaměřila pouze na 40minutový úsek z této nahrávky, ve kterém hovoří jen tři mluvčí a téměř všemu je dobře rozumět. Podobně byly nahrány dva další spontánní rozhovory, jeden desetiminutový a další trvající hodinu a půl (dále nahrávka č. 2a a 3a).¹¹

Druhá strategie nahrávání spočívala v zaznamenávání odpovědí na otázky fiktivní ankety. Pro tuto potřebu byl zvolen aktuální problém, a to sněhová kalamita v tábořských ulicích. Mluvčí o nahrávání věděli, předpokládám však, že se soustředili na obsah, nikoli na formu svého sdělení. V první anketní otázce bylo zjišťováno místo bydliště respondentů. Obyvatel Tábora jsem se dále ptala, zda jsou s úklidem spokojeni, případně proč, a kdo by měl být za odklizení sněhu zodpovědný.

¹⁰ Při původním výzkumu bylo získáno 137 dotazníků nejen z Tábora, ale i z dalších jihočeských obcí, soustředím se proto na odpovědi pouze 68 zástupců, kteří pocházeli přímo z Tábora.

¹¹ I na nahrávce č. 3a jsou kratší úseky, kde hovoří několik mluvčích zároveň a ruší je hlasitá hudba, soustředím se proto pouze na ty části nahrávky, kde je promluví dobře rozumět.

2.2.1. Údaje o nahrávaných

Na nahrávce č. 1a byl zaznamenán rozhovor tří mluvčích, mužů, ve věku 26, 38 a 40 let, kteří žijí v Táboře a pocházejí z Tábora. Nahrávka č. 2a obsahuje promluvy dvou mluvčích, ženy ve věku 75 let a muže ve věku 80 let. Oba tito mluvčí pocházejí z Tábora a také tam žijí. Na nahrávce č. 3a je zachycen hovor ženy a muže, jejichž mluva byla zaznamenána už na nahrávce č. 2a, dále dvou mužů ve věku 27 a 53 let, kteří rovněž pocházejí z Tábora a žijí v Táboře.¹²

Ne všichni oslovení byli ochotni odpovídat a ne všichni pocházeli z Tábora, celkem jsem tedy s pomocí fiktivní ankety nahrála 14 krátkých rozhovorů (dále nahrávky č. 1b-14b¹³), 11 s jedním mluvčím a 3 se dvěma mluvčími. Odhadem se jednalo o zástupce střední a nejstarší generace, 12 žen a 5 mužů.

¹² Na nahrávkách se objevují promluvy ženy, která nepochází z Tábora ani z jižních Čech, mé osoby a zaměstnanců restaurace. Tyto promluvy jsou z analýzy vynechány.

¹³ Nahrávky jsou označeny čísly 1-14 chronologicky, podle toho, kdy byl pořízen záznam.

3. HLAVNÍ HLÁSKOSLOVNÉ NÁŘEČNÍ ZNAKY MLUVY V TÁBOŘE

Vzhledem ke zvolené metodě výzkumu bylo vybráno jen několik hláskoslovných nářečních znaků, jež byly ověřeny v dotazníku zaměřeném především na tvaroslovné a lexikální regionálně příznakové jevy. Kromě níže uvedených hláskoslovných znaků řadí Bělič mezi hlavní typické hláskoslovné prvky jihozápadočeské nářeční podskupiny ještě disimilaci zubnic (např. *zaplajte, aj si*) a disimilaci¹⁴ ve skupinách sykavek, polosykavek a zubnic (např. *bejzubej, uj zas, babijce, přej domem*).¹⁵

Další jevy označuje Bělič jako méně výrazné, případně omezené lexikalizací, proto jejich frekvence nebyla zjišťována v dotazníku. Mezi tyto jevy patří výslovnost *l*, *r* s redukováným sousedním *i*, *í* (např. *palnej*), vyrovnání ve prospěch přehlasovaných podob v infinitivech (např. *tříst, zíbst*) a v příčestí minulém (např. *tříš, zíblo, začel*), změnu *e > a* (např. *čalo, jahla*), nadměrnou dvojhlásku *ou* za *ú* (např. *roužnout*), dlouhé samohlásky v případech jako *kúš, plouh, sáze* a výslovnost skupiny *mě* jako *mje* (např. *mjesíc*).¹⁶

3.1. Krátkost kmenových samohlásek v infinitivech

Dalším z typických hláskoslovných znaků jihozápadočeské nářeční podskupiny je zachovávání původních krátkostí kmenových samohlásek v infinitivech (např. *nest*), oproti spisovnému jazyku, kde dochází k analogickému dloužení (např. *nést*).¹⁷ Do dotazníku byly zařazeny i varianty s úžením *e > í* (např. *nýst*). Český jazykový atlas uvádí, že podoba *nest* může být nejen odrazem původní krátkosti, ale i analogického vyrovnávání podle tvarů příčestí minulého (*nesl*), případně indikativu přítomnosti (*nesu*) či vlivu supina.¹⁸ V dotazníku jsem tuto krátkost ověřovala na slovesech *nést, péct* a *zamést*.

¹⁴ Ke zjištění výskytu disimilací by byla vhodnější jiná než dotazníková metoda, proto tyto jevy nejsou zařazeny do dotazníku.

¹⁵ Bělič, J.: *Nástin české dialektologie*. Praha 1972, s. 224-225.

¹⁶ Tamtéž, s. 225-226.

¹⁷ Voráč, J.: *Česká nářečí jihozápadní I*. Praha 1955, s. 32.

¹⁸ Český jazykový atlas V. Praha 2006, s. 252.

tab.1

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Péct	50	54	73	58	42	51	165	55
Pect	10	11	29	22	31	38	70	23
Píct	33	35	24	19	9	11	66	22

U všech tří generací byl zaznamenán převládající výskyt spisovné podoby *péct*, který přesahoval 50 %. V užití nářeční podoby je možné pozorovat rozdíly mezi generacemi, téměř 40 % dosahuje u generace nejstarší, zatímco u mladé generace se nářeční *pect* objevuje pouze v 11 %. A naopak u infinitivu s úžením byl doložen 11% výskyt v nejstarší generaci a 35% výskyt u generace mladé.

tab.2

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Nést	52	56	85	66	51	62	188	63
Nest	11	12	22	19	25	31	58	19
Nýst	30	32	19	15	6	7	55	18

tab.3

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Zamést	48	52	81	64	57	70	186	62
Zamest	14	15	21	17	25	30	60	20
Zamíst	31	33	24	19	0	0	55	18

Podobné procentuální zastoupení jednotlivých variant bylo zjištěno také u infinitivů *nést* a *zamést*, a to jak u jednotlivých generací, tak celkově. Spisovné varianty převládaly také u mladé generace na Borotínsku. U nejstarší generace byl zaznamenán dokonce nulový výskyt varianty s úžením *zamíst*. Užívání infinitivů s původní krátkostí je tedy možné považovat za jev zanikající. V mluvě všech generací převládají podoby spisovné, u podob s úžením je patrný postupný nárůst od nejstarší po mladou generaci. Tento trend uvádí i Janečková, s tím rozdílem, že podle jejího výzkumu už nejmladší generace upřednostňuje výslovnost s dlouhou úženou samohláskou.¹⁹

¹⁹ Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 195.

3.2. Zachování nediftongizovaného -í- po c, s, z

V jihozápadočeské oblasti na rozdíl od ostatních nářečí v Čechách nedošlo k diftongizaci -í- v -ej- po c, s, z. Utěšený označuje zachovávání podob s původním -í- za jihozápadočeský archaismus, zmiňuje také vliv obecné češtiny a postupné šíření diftongizovaného -ej- i do jádra jihočeské oblasti.²⁰ Podobně Jaroslav Voráč uvádí, že výskyt -í- proti -ej- po sykavkách je rozkolísaný, lze podle něj sledovat postup této změny přes celé jihozápadní Čechy.²¹ Současný stav nezměněného -í- po c, s, z jsem se snažila ověřit na lexémech *cítit*, *cícha*, *lesík*, *nožík*, *sítko* a *vožík*.

tab.4

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Cítit	32	34	69	55	60	73	161	53
Cejtit	61	66	57	45	22	27	140	47
Cícha	32	34	61	48	52	63	145	48
Cejcha	61	66	65	52	30	37	156	52
Vozík	34	37	62	49	46	56	142	47
Vozejk	59	63	64	51	36	44	159	53

tab.5

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Lesík	92	99	122	97	81	99	295	98
Lesejk	1	1	4	3	1	1	6	2
Nožík	91	98	118	94	74	90	283	94
Nozejk	2	2	8	6	8	10	18	6
Sítko	76	82	108	86	76	93	260	86
Sejtko	17	18	18	14	6	7	41	14

Výsledky uvádím ve dvou tabulkách, do tabulky č. 4 jsem zařadila lexémy, u nichž se celkový počet odpovědí preferujících podoby s -ej- pohyboval okolo 50 %, naproti tomu u lexémů v tabulce č. 5 jednoznačně převládalo -í- nediftongizované. Stejně tak i výzkum z Borotína potvrzuje užití podob *cejtit*, *cejcha* a *vozejk* ve více než 50 %, a varianty *lesejk*, *nozejk* a *sejtko* tam nedosahují ani 10 %. Především u mladé generace je jasně patrné pronikání diftongizovaného -ej- u lexémů *cítit*, *cícha* a *vožík*.

²⁰ Utěšený, S.: *Nářečí*. In: Jihočeská vlastivěda – Jazyk. České Budějovice 1986, s. 30.

²¹ Voráč, V.: *Česká nářečí jihozápadní I*. Praha 1955, s. 25-26.

Tyto výsledky se shodují i s údaji M. Janečkové, podle níž „ve slovech *cítit* a *vozík* koexistují podoby s *íej*“²². Frekvence 66 % dokonce převyšuje procentuální zastoupení, jež bylo u lexémů²³ *cejtit* (56 %) a *cejcha* (46 %) zjištěno výzkumem v roce 2007.²⁴ Právě u lexému *cítit* je nejmarkantněji pozorovatelné rostoucí užití podoby s *-ej-* mezi generacemi, zatímco u generace nejstarší se tato varianta vyskytla pouze ve 27 %, u generace střední byl výskyt už 45% a u mladé generace pak 66%. Téměř zanedbatelný počet respondentů zvolil diftongizované podoby především u lexémů *lesík* a *nožík* a celkově jen přes 40 respondentů by užilo variantu *sejtko*. Totožný stav u těchto tří lexémů je doložen ve výzkumu z roku 2007.²⁵

Podle Janečkové zachovává stará generace původní *-í-* nejvíce po *c*, méně pak po *s* a *z*.²⁶ V mém výzkumu se tento stav neprokázal, u lexému *vozík* je zastoupení diftongizovaných podob vyšší než u ostatních slov, v substantivech *lesík*, *nožík* a *sítka* je však podíl s provedenou změnou v *-ej-* zanedbatelný.

Tento nářeční jev není možné označit za zcela zanikající, u jednotlivých slov se sice diftongizace po sykavkách ukazuje jako progresivní, což může být způsobeno vlivem středočeského dialektu, u jiných však jednoznačně převažují varianty nezměněné. Lze tedy stále souhlasit s tvrzením J. Voráče, který stav tohoto nářečního znaku nazval rozkolísaným na základě výzkumu provedeného už ve 40. letech.

3.3. Změny souhlásky *-v-* ve spojení *ovi/avi*

Mezi asimilační jevy znělostní a měkkostní patří původně dvojslabičná spojení samohlásky se slabikou *-vi-*, v kterých dochází ke stahování v jednoslabičné *-aj-*, *-ej-*, *-oj*. V nářečích jihozápadních se objevují tyto změny především u místních jmen jako *Horažd'ojce*, *Jindřichojce*, *Budějouce* (*Bud'ojce*, *Budějce*) a u jmen rodinných jako *Vlasákojc*, *Kojanojc*, *Novákojc*.²⁷

Tábor leží poměrně vzdálen od hranic tohoto jevu, Voráč však uvádí, že zkrácený tvar *Budějce* tyto hranice výrazně přesahuje.²⁸ Zda se tento jev šíří skutečně

²² Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha 1997, s. 195.

²³ Lexém *vozík* ve výzkumu z roku 2007 chyběl.

²⁴ Návarová, R.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Táboře*. Olomouc 2008, s. 12.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha 1997, s. 195.

²⁷ Voráč, J.: *Česká nářečí jihozápadní I*. Praha 1955, s. 51.

²⁸ Tamtéž, s. 52.

jen jako lexikalizovaný ve slově *Budějce*, jsem se snažila zjistit pomocí místního názvu *Černovice* a právě toponyma *Budějovice*.

tab.6

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Budějovice	8	9	28	22	45	55	81	26
Budějce	30	32	80*	64	34	41	144	48
Budějky	56	59	18	14	3	4	77	26

* Jeden respondent zakroužkoval obě možnosti, jeho odpověď byla započítána k podobě *Budějce*.

V dotazníku měli respondenti na výběr z podob *Černovice*, *Černojece*, *Černouce* (změna v *-ouc* je typická pro Pootaví²⁹), zástupci všech generací však ve 100 % zvolili spisovnou variantu *Černovice*, proto tento místní název nezpracovávám v tabulce.

U dalšího toponyma *Budějovice* byly v dotazníku, kromě variant zpracovaných v tabulce č. 6, nabízeny ještě možnosti *Budějouce* a *Budějojce*, u těchto podob byl zaznamenán nulový výskyt, proto je v dané tabulce neuvádím.

Potvrzuje se Voráčovo tvrzení, že varianta *Budějce* se šíří i za hranice izoglosy nářečního jevu, u nejstarší generace je zastoupení spisovné a nářeční varianty téměř vyrovnané (55 % : 41 %), u střední generace dokonce přesáhla frekvence užití této podoby 60 %. Zkrácení *Budějky* jednoznačně převažuje u mladé generace (59 %), u střední a nejstarší generace je podíl užití zkrácené podoby zanedbatelný. Nářeční varianta *Budějce* tedy sice přesahuje hranice tohoto nářečního jevu, u mladé generace se však jako progresivní ukazuje zkrácení *Budějky*. Tento stav potvrzuje i výzkum z roku 2007, kdy 54 % zástupců mladé generace zvolilo možnost *Budějky*.³⁰

Toponymum *Budějovice* bylo dvakrát zaznamenáno na nahrávce č. 3a. V prvním případě užil mluvčí (nar.1983) variantu *Budějce* v následující větě: *Válka mi jednou volal a říkal mi, že za mnou přijede do Budějce. (...) S Tábora do Budějce.*³¹ V druhém případě se vyskytla spisovná podoba *Budějovice* užitá mluvčím (nar. 1957) ve větě: *Bili sme v Budějovicích, klucí.*

²⁹ Utěšený, S.: *Nářečí*. In: Jihočeská vlastivěda – Jazyk. České Budějovice 1986, s. 30.

³⁰ Návarová, R.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Táboře*. Olomouc 2008, s. 13.

³¹ Přepis záznamu je proveden podle zásad stanovených v díle Lamprecht, A. a kol.: *České nářeční texty*. Praha 1976.

tab.7

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Novákovi	90	97	117	92	79	96	286	95
Nováků	1	1	7*	6	3	4	11	4
Novákovíc	2	2	2	2	0	0	4	1

* Jeden respondent zakroužkoval obě možnosti, jeho odpověď byla započítána ke tvaru *Nováků*.

Ani v případě rodinných jmen³² nebyl zaznamenán výskyt jihozápadočeského nářečního tvaru *Novákojc*³³, Tábor leží opět mimo oblast užití těchto tvarů, a proto je v tomto případě nulový výskyt logický. U rodinných jmen se však pro nominativ plurálu objevuje genitivní forma *Nováků*, tento jev je typický pouze pro jižní Čechy a Táborem prochází jeho izoglosa (viz Přílohy 9.3.4.). Podle výzkumu však respondenti jasně preferují spisovnou variantu *Novákovi*, zástupci všech tří generací ji užívají ve více než 90 %. Jihočeská podoba *Nováků* a středočeská podoba *Novákovíc* se nevyskytují téměř vůbec. Stejně Janečková uvádí, že převládá sklonný typ *Novákovi* nad nesklonným typem *Nováků*.³⁴

Na nahrávce č. 3a se v promluvách několika mluvčích objevuje jedno rodinné jméno v nominativu plurálu - *Spálenkovi*, např. *Spálenkovi doma nebili* (mluvčí, nar. 1935).

3.4. Některé další hláskoslovné znaky zachycené na nahrávkách

3.4.1. Rozdíly v kvantitě infinitivu *růst*

Podle *Českého jazykového atlasu* se v jihozápadní polovině Čech místo spisovného *růst* užívá podoby *rost*. V areálu této nářeční podoby však proniká *růst* jako dubletní do měst. Podoba *rost* může být buď odrazem staré krátkosti, nebo analogického vyrovnávání podle podob příčestí minulého a indikativu přítomnosti.³⁵

Tento jev nebyl sledován v dotazníku, byl však zachycen na nahrávce č. 3a. Žena (nar. 1935) zde říká: *Jesli chceš, tak si je vem, dej je podle cesty, co máš ti*

³² Změny v zakončení rodinných jmen patří sice do tvaroslovné části, tento jev však uvádím v části hláskoslovné, protože hláskoslovné obměny jsou stejné jako u jmen místních.

³³ Stejně jako v předchozím případě z toho důvodu neuvádím tvar *Novákojc* v tabulce.

³⁴ Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 196.

³⁵ *Český jazykový atlas V*. Praha 2005, s. 252-253.

*stromki, nech to rost jako křoví. (...) Ti to necháš rost jako křoví, vometat to nemusíš. V promluvě muže (nar. 1931) se však vyskytla i podoba rúst: *Diť to můžete nechat rúst, to nemusíte stříhat.**

3.4.2. Jihočeská disimilace

Především pro jižní Čechy je charakteristická disimilace ve skupinách zubnic, objevuje se na mezislovních předělech i morfematických švech slov, kde první hláska je nahrazena hláskou *j* (viz kapitolu 3.). Mezislovní disimilace ve skupině závěrové hlásky a sykavky, např. *hrabaj seno, aj ce de najíst*, je typická pro všechna jihozápadočeská nářečí s přesahy do sousedních oblastí.³⁶

Tento typ disimilace se pouze jednou vyskytl na nahrávkách (č. 3a): *Aj ce ti to nerosipe* (žena, nar. 1935), v dalších případech už k této disimilaci nedocházelo.

³⁶ Český jazykový atlas V. Praha 2005, s. 424.

4. HLAVNÍ TVAROSLOVNÉ NÁŘEČNÍ ZNAKY MLUVY V TÁBOŘE

4.1. Podstatná jména

4.1.1. Kvantita v nominativu plurálu životných maskulin

V nominativu plurálu životných maskulin se v jihozápadních Čechách objevuje koncovka *-í*. Její původ je nejistý, může se jednat o starou *i*-kmenovou koncovku, nelze ovšem vyloučit ani vliv zakončení *-bja* u někdejších hromadných jmen staročeského typu *bratřie*. Zřejmě zde však působila i morfologická tendence po odlišení substantiv životných a neživotných, kterou můžeme pozorovat i u zájmen a číslovek.³⁷ Délka v plurálu životných maskulin byla zjišťována u lexémů *kluci*, *sousedí* a *leváci*. Rozšíření prvních dvou mapuje i *Český jazykový atlas*, zatímco podoba s délkou *klucí* se vyskytuje v celých jihozápadních Čechách a částečně i ve středočeské oblasti, varianta *sedláci* se objevuje pouze v Čechách západních (viz Přílohy 9.3.5.). Podobně Voráč uvádí, že délka u trojslabičných nebo víceslabičných slov je typická pro oblast západních Čech, ale u slov dvojslabičných je charakteristická i pro jižní Čechy.³⁸

tab.8

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Kluci	84	90	95	75	43	52	222	74
Klucí	9	10	31	25	39	48	79	26
Sousedí	93	100	126	100	81	99	300	100
Sousedí	0	0	0	0	1	1	1	0

Výše popsaný stav se potvrdil i v tomto výzkumu. U trojslabičných lexémů *leváci*³⁹ a *sousedí* se délka nevyskytovala vůbec, ale u dvojslabičného lexému *kluci* byly zaznamenány i případy s délkou. Ovšem také podoba *klucí* se ukazuje jako ustupující, zatímco v nejstarší generaci je užití spisovného *kluci* a varianty s délkou *klucí* téměř vyrovnané (52 % : 48 %), ve střední generaci už se 75% výskytem jednoznačně převládá tvar spisovný a v generaci mladé je frekvence nářečního tvaru ještě nižší, a to

³⁷ Bělič, J.: *Nástin české dialektologie*. Praha 1972, s. 155.

³⁸ Voráč, J.: *Česká nářečí jihozápadní I*. Praha 1955, s. 32.

³⁹ Variantu *leváci* nezvolil ani jeden respondent, proto tento lexém neuvádím v tabulce.

pouhých 10 %. Rovněž Janečková zaznamenala ustupující tendenci tohoto jevu, ovšem zjištěná procenta užití byla v jednotlivých generacích výrazně vyšší.⁴⁰ Uvádí totiž, že substantiva maskulina nominativu plurálu mají délku zejména u staré generace, méně u střední a nejmladší generace užívá podobu *klucí*, které se téměř vyrovnává i neutrální tvar *kluci*.⁴¹ Podobně podle Jančákové užívá nejstarší generace⁴² Příbramska hojně varianty s délkou, u substantiva *klucí* dokonce nedubletně,⁴³ zatímco v mluvě mládeže se dochovala délka pouze u tohoto substantiva, navíc nářečným tvarům už se vyrovnávají tvary spisovné.⁴⁴

Tvar *klucí* je doložen i na nahrávce č. 3a, užil jej mluvčí narozen roku 1957 ve větě: *To budou mít klucí radost, řeknem, bili sme v Buďejovicích, klucí*. Na stejné nahrávce se však v následující půlminutě objevil i spisovný tvar v této replice: *Chvátáme, protože kluci sou tam sami* (muž, nar. 1931).

4.1.2. Adjektivní deklinace podstatných jmen vzoru *stavení*

Některá podstatná jména vzoru *stavení* přešla pro nevýhodnou homonymii tvarů k měkké adjektivní deklinaci, např. genitiv singuláru *zelího* podle vzoru *jarní*. Forma *zelího* se vyskytuje jako dubletní především v jihozápadočeských a středočeských nářečích (viz Přílohy 9.3.5.).⁴⁵ Tento jev nebyl sledován v dotazníku, vyskytl se však na nahrávce (č. 3a): *Mi tam máme jídla a piťího* (muž, nar. 1931). Dané genitivní tvary (např. *nádobího*, *dřívího* ad.) znám i z rodinného úzu.

⁴⁰ Jedná se však o patnáct let starý výzkum, zástupci nejstarší generace tak byli narozeni v roce 1900-1925, střední generaci tvořily ročníky 1942-1949 a nejmladší generaci zastupovaly žáci narozeni 1981-1982. Dochází tedy k určitému posunu, např. v mém výzkumu ročníky 1942-1949 představují už generaci nejstarší. Srov. Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 193.

⁴¹ Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 195.

⁴² Jančáková prováděla výzkum v letech 1971 a 1978, nejstarší generaci představovali informátoři starší sedmdesátí let a mládež žáci 9. tříd, i v tomto případě tedy dochází k posunu. Srov. Jančáková, J.: *Nářečí a běžná mluva na Příbramsku*. Praha 1987, s. 16.

⁴³ Jančáková, J.: *Nářečí a běžná mluva na Příbramsku*. Praha 1987, s. 48.

⁴⁴ Tamtéž, s. 112.

⁴⁵ *Český jazykový atlas IV*. Praha 2002, s. 90.

4.2. Přídavná jména

4.2.1. Ustrnulé tvary přivlastňovacích adjektiv

V rozsáhlém úseku jihozápadních Čech se ve všech pádech obou čísel a všech rodů užívá ustrnulý jmenný tvar nominativu a akuzativu jednotného čísla středního rodu na *-ovo, -íno/-ino*, např. *tatínovo bratr, sestra, rodiče; sestřino kluk, holka, děti* apod.⁴⁶ Tábor leží již mimo tento úsek, Bělič však dále uvádí, že nesklonné tvary se vyskytují i vně hranice tohoto jevu,⁴⁷ zda se užívají i v Táboře jsem ověřovala v dotazníku u několika mužských a několika ženských adjektiv ve spojení se substantivy.

Mužská adjektiva ve spojení se substantivem mužského rodu

tab.9

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Milanův sešit	65	70	100	79	53	65	218	72
Milanovo sešit	11	12	7	6	5	6	23	8
Milana sešit	17	18	18	14	24	29	59	20
Milanův i Milana sešit	0	0	1	1	0	0	1	0

Mužská adjektiva ve spojení se substantivem v plurálu

tab.10

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Milanovy tužky	65	70	104	82	58	71	227	75
Milanovo tužky	12	13	5	4	4	5	21	7
Milana tužky	16	17	17	13	20	24	53	18
Milanovy i Milana tužky	0	0	1	1	0	0	1	0

Ve spojení s maskulinem i substantivem v plurálu shodně zástupci všech generací preferují spisovné podoby *Milanův sešit* a *Milanovy tužky*. Nářeční zakončení na *-ovo* má zastoupení pouze mizivé, nejvíce 13% u mladé generace. Jako nevýrazný se ukázal i genitiv substantiva *Milana sešit* a *Milana tužky*, nejvyšší frekvence byla

⁴⁶ Bělič, J.: *Nástin české dialektologie*. Praha 1972, s. 173.

⁴⁷ Tamtéž.

doložena v mluvě nejstarší generace, ve spojení s maskulinem tuto variantu zvolilo téměř 30 % respondentů.

Mužská adjektiva ve spojení se substantivem ženského rodu:

a) v nominativu

tab.11

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Milanova knížka	55	59	101	80	57	70	213	71
Milanovo knížka	20	22	7	6	5	6	32	11
Milana knížka	18	19	17	13	20	24	55	18
Milanova i Milana knížka	0	0	1	1	0	0	1	0

b) v genitivu

tab.12

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Bráchovy knížky	51	55	97	78	58	71	206	68
Bráchovo knížky	24	25	8	6	10	12	42	14
Bráchy knížky	8	9	9	7	13	16	30	10
Bráčový knížky	10	11	11	9	1	1	22	8

Ve spojení mužských adjektiv se substantivem ženského rodu v obou uvedených pádech jednoznačně převládají spisovné varianty. Přesto je možné pozorovat rozdíly mezi generacemi. Zajímavé je, že podíl užití ustrnulých tvarů dosáhl v mladé generaci více než 20 %, ve střední generaci to bylo pro oba pády 6 % a v nejstarší 6 % a 12 %. Podobně přibližně 20% výskyt ustrnulých jmenných forem se v obou těchto příkladech prokázal ve výzkumu z roku 2007.⁴⁸

Nepředpokládám, že by měl tento výsledek naznačovat vzrůstající tendenci v užívání regionálně příznakových tvarů. Mohlo dojít ke zkreslení na základě stylizace odpovědí některých respondentů směrem k nářečním variantám, ovšem tato možnost nevysvětluje, proč by k takovému zkreslení došlo pouze ve spojení s femininem. K získání jednoznačné odpovědi by bylo nutné provést detailnější průzkum tohoto jevu. I přesto tuto mírnou odchylku v zastoupení ustrnulých tvarů u mladé generace je možné označit spisovné varianty za výrazně převažující.

⁴⁸ Návarová, R.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Táboře*. Olomouc 2008, s. 18-20.

V dotazníku byly dále nabídnuty možnosti genitivu substantiva a složené deklinace. Ve všech generacích dosahoval genitiv substantiva *Milana knížka* přibližně 20% frekvence užití, v druhém případě *bráchy knížky* tuto variantu zvolilo 16 % zástupců nejstarší generace, což bylo nejvíce mezi jednotlivými generacemi. Tvary složené deklinace *bráchovej knížky* se objevily pouze výjimečně, nejvíce u mladé generace v 11 % odpovědí.

Ženská adjektiva ve spojení se substantivem ženského rodu:

a) v nominativu

tab.13

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Maminčina kuchařka	63	68	101	80	48	58	212	70
Maminčino kuchařka	2	2	1	1	4	5	7	2
Maminky kuchařka	28	30	23	18	30	37	81	28
Maminčina i maminky kuchařka	0	0	1	1	0	0	1	0

b) v akuzativu

tab.14

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Maminčinu buchtu	65	70	101	80	65	79	231	77
Maminčino buchtu	1	1	1	1	1	1	3	1
Maminky buchtu	27	29	24	19	16	20	67	22

Prívlastňovací adjektiva v ženském rodě jsou nejčastěji skloňována spisovně. Počet odpovědí preferujících ustrnulý tvar je zanedbatelný, pohybuje se pouze v řádech jednotek. Formy genitivu substantiva v nominativu i v akuzativu užívá 30 % mladé generace a téměř 20 % střední generace. 37 % respondentů z nejstarší generace upřednostňuje genitiv substantiva ve spojení s podstatným jménem v nominativu a 20 % ve spojení s podstatným jménem v akuzativu.

I podle výzkumu M. Janečkové zcela chyběl ustrnulý tvar na *ino/-íno*, rozdílně však v jejím výzkumu bylo skloňovaných tvarů asi o polovinu méně než forem genitivu substantiva.⁴⁹

⁴⁹ Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 196.

Celkově tedy v mluvě všech generací jednoznačně dominují spisovné tvary přivlastňovacích adjektiv v ženském i mužském rodě, a to ve všech zkoumaných pádech, v singuláru i plurálu.

4.2.2. Skloňování tvrdých ženských adjektiv a zájmen (v dativu a lokálu)

Ve většině nářečí v Čechách splynuly tvary genitivu a dativu a lokálu ženských adjektiv a zájmen v jednotné zakončení *-ý*, k tomuto splynutí ovšem nedošlo v jihozápadních Čechách, zachovává se zde rozdíl mezi tvary genitivu, např. *u tý nový cesty*, a dativu a lokálu, např. *k/po tej novej cestě*.⁵⁰ Jedná se o poměrně širokou oblast jihozápadních Čech, zhruba po Rakovník, Hořovice, Příbram, Sedlčany, Pacov, Telč a Dačice, směrem do středu země se však obě koncovky mísí, např. na Příbramsku.⁵¹

Do dotazníku byly zařazeny tvary adjektiv a zájmen jednak dativu a lokálu, jednak tvary genitivní, aby bylo možné nejen zjistit výskyt příznakového zakončení *-ej* v prvních dvou uvedených pádech, ale i srovnat se zakončením v genitivu.

tab.15

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Kvůli té hádce	10	11	11	9	10	12	31	10
Kvůli tý hádce	69	74	99	78	57	70	225	75
Kvůli tej hádce	14	15	15	12	15	18	44	15
Tý i tej hádce	0	0	1	1	0	0	1	0

tab.16

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Té hodné slečně	20	21	25	19	17	20	62	22
Tý hodný slečně	65	70	88	70	49	60	202	65
Tej hodnej slečně	8	9	12	10	16	20	36	13
Tý i tej hodnej slečně	0	0	1	1	0	0	1	0

V dativu singuláru ženských adjektiv a zájmen většina respondentů užívá tvary s *-ý*. Frekvence tvarů s původním zakončením se pohybuje mezi 10 % a 20 % u všech generací, tzn. že převládá zakončení *-ý* typické pro střeďočekou a

⁵⁰ Utěšený, S.: *Nářečí*. In: Jihočeská vlastivěda – Jazyk. České Budějovice 1986, s. 39.

⁵¹ Bělič, J.: *Nástin české dialektologie*. Praha 1972, s. 170.

severovýchodočeskou oblast, nelze však pozorovat jeho postupný nárůst. V příkladu zpracovaném v tabulce 16 byl zjištěn poměrně vysoký počet spisovných tvarů, tento stav je doložen i ve výzkumu z roku 2007.⁵² Věta *Poděkuj ... slečně!*, do které měli respondenti doplňovat preferované tvary, jim zřejmě nedostatečně evokovala situaci v běžném hovoru, proto často vybírali spisovné podoby.

tab.17

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
V té černé vestě	8	9	12	10	14	17	34	11
V tý černý vestě	70	75	97	76	57	70	224	75
V tej černej vestě	15	16	17	13	11	13	43	14
V tý černý i v tej černej vestě	0	0	1	1	0	0	1	0

Stejně v lokálu mají původní tvary pouze nevýrazné postavení, jejich podíl je téměř totožný ve všech generacích, a to přibližně 15 %. Podobné výsledky byly zaznamenány i v roce 2007, v dativu byl podíl nářečních tvarů do 20 %, v lokálu pak frekvence 24%.⁵³ Na Borotínsku zvolilo shodně v dativu i lokálu zakončení *-ej* 13 % respondentů. Naopak podle výzkumu M. Janečkové tvary se zakončením *-ej* užívá nejen stará a střední generace, ale i generace nejmladší, v dativu udává poměr *-ej* : *-ý* (75 % : 25 %) a v lokálu (57 % : 43 %).⁵⁴ Novější výzkum L. Janečkové však naznačuje šířící se tendenci v užívání jednotného zakončení *-ý*, které mladá generace v Bechyňské Smolči upřednostňuje,⁵⁵ naopak stará generace rozdíl v zakončení genitivu a dativu a lokálu ještě pevně rozlišuje.⁵⁶

tab.18

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Bez té bundy	6	6	14	11	12	15	32	11
Bez tý bundy	85	90	112	89	69	84	266	88
Bez tej bundy	2	2	0	0	1	1	3	1

⁵² Návarová, R.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Táboře*. Olomouc 2008, s. 21.

⁵³ Tamtéž, s. 22.

⁵⁴ Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 197.

⁵⁵ Janečková, L.: *Analýza nářečí v obci Bechyňská Smoleč*. České Budějovice 2008, s. 47.

⁵⁶ Tamtéž, s. 63.

tab.19

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Té nové holky	9	10	14	11	13	16	36	12
Tý nový holky	83	89	111	88	68	83	262	87
Tej novej holky	1	1	0	0	1	1	2	1
Tý nový i tej novej holky	0	0	1	1	0	0	1	0

V genitivu (tabulky 18 a 19) se skutečně prokázalo téměř nulové užití tvarů s *-ej*, porovnání s dativem a lokálem tedy sice dokazuje, že stále dochází k rozlišování těchto pádů, výsadní postavení už však náleží jednotnému zakončení *-ý*. Tvary s *-ej* nemají pevné místo ani v mluvě nejstarší generace v Táboře, v konfrontaci s dalšími výzkumy z jižních Čech, ve kterých je zastoupení těchto podob v nejstarší generaci silné, je patrné, že se v této charakteristice Tábor přibližuje středočeské nářeční oblasti. Podobně je tomu i na Příbramsku, rovněž sousedícím se středočeskou nářeční oblastí, kde v mluvě městské mládeže má převahu typ *tý dobrý* pro všechny tři pády.⁵⁷

Genitiv, dativ a lokál ženských adjektiv a zájmen byly zachyceny také na nahrávkách. V genitivu používali mluvčí pouze zakončení *-ý*, stejně tak se toto zakončení převážně vyskytovalo i v dativu a lokálu. Bylo zaznamenáno pouze několik tvarů s *-ej*, užíla je mluvčí (nar. 1935) v těchto větách: *Jak ste se smluvili vo Mrzenovej?* (nahrávka č. 2a); *no ano, ale vona je dala Spálenkovej, ta už tolig dostala, tolik, co dala nám, tag dala Spálenkovej* (nahrávka č. 3a); a mluvčí (muž, nar. 1931): *po levej straně* (nahrávka č. 3a).

4.2.3. Skloňování tvrdých adjektiv mužského a středního rodu

(v genitivu, dativu a lokálu)

Ve středních Čechách se objevují formy *dobrego* pro genitiv, *dobremu* pro dativ a *dobrom* pro lokál singuláru neuter a maskulin. K tomuto skloňování dochází analogicky podle nářečních tvarů zájmenné flexe (*našeho, našemu, našom*). Všechny tyto tvary se vyskytují ve středních Čechách s centrem na Benešovsku, Tábor leží v areálu těchto nářečních jevů u jeho jižní hranice (viz Přílohy 9.3.5.).⁵⁸

⁵⁷ Jančáková, J.: *Nářečí a běžná mluva na Příbramsku*. Praha 1987, s. 112.

⁵⁸ *Český jazykový atlas IV*. Praha 2002, s. 300.

tab.20

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Bez dobrého	11	12	20	16	14	17	45	15
Bez dobrýho	80	86	104	82	59	72	243	81
Bez dobreho	2	2	2	2	9	11	13	4

tab.21

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
K dobrému	18	19	22	17	18	22	58	19
K dobrýmu	73	79	101	81	60	73	234	78
K dobremu	2	2	3	2	4	5	9	3

Středočeské nářeční tvary genitivu a dativu nepatří mezi živé jevy, a to ani v mluvě nejstarší generace. Pouze tvar genitivu *bez dobreho* získal v mluvě nejstarší generace přes 10 %. V mluvě mladé a střední generace je zastoupení těchto regionálně příznakových tvarů mizivé.

tab.22

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Po dobrém	15	16	21	17	12	15	48	16
Po dobrým	71	76	79	63	56	68	206	68
Po dobrom	7	8	12	10	9	11	28	9
Po dobrým	0	0	4	3	5	6	9	3
V malém	11	12	20	16	11	13	42	14
V malým	72	77	89	71	54	66	215	71
V malom	10	11	12	10	11	13	33	11
V malým	0	0	5	4	6	7	11	4
V (v)ošklivém	6	6	19	15	13	16	38	13
V (v)ošklivým	82	88	92	73	56	68	230	76
V (v)ošklivom	5	5	11	9	9	11	25	8
V (v)ošklivým	0	0	4	3	4	5	8	3

Pro lokál byly v dotazníku nabídnuty možnosti *dobřém, dobrým, dobrom*, několik respondentů doplnilo vlastní odpověď *dobřým*, i ta je uvedena v tabulce.

U podoby *dobřým* se může jednat jak o tvar vzniklý pravidelným úžením $\acute{e} > \acute{i}$, tak o instrumentál singuláru, který pronikl do lokálu.⁵⁹ Tato forma se objevuje v západních a jižních okrajových úsecích jihozápadočeské nářeční oblasti (viz Přílohy

⁵⁹ Český jazykový atlas IV. Praha 2002, s. 302.

9.3.5.). Tato odpověď se ovšem v dotaznících vyskytla pouze jednotlivě. Frekvence užití nářečních tvarů v lokálu je sice mírně vyšší než v genitivu a dativu, přesto však velmi nízká. U nejstarší generace nářeční tvary překračovaly 10% hranici, k čemuž nedošlo u mladé a střední generace, rozdíly mezi generacemi jsou ovšem i tak minimální. Podobně zanedbatelné bylo postavení nářečních tvarů v genitivu a lokálu na Borotínsku, tvary lokálu se zde dokonce objevují nepatrně častěji než v mluvě nejstarší generace v Táboře, konkrétně *dobrom* ve 13 %, *malom* 16 %, *(v)ošklivom* 19 %. Tento stav může být způsoben jednak tím, že na vesnicích je mluva méně nivelizovaná, jednak také tím, že Borotín leží ještě severněji než Tábor, tedy blíže centru tohoto nářečního jevu.

Celkově však podle daných výsledků zástupci všech generací ve všech třech pádech jednoznačně upřednostňují tvary obecně české a podoby charakteristické pro středočeskou nářeční oblast se neřadí mezi živé.

Tvary genitivu a lokálu singuláru mužských adjektiv se objevily i na nahrávkách. Jednalo se vždy o nespisovné obecně české varianty, což potvrzuje zjištěný stav na základě dotazníku, např. *na starim mňestě* (nahrávka č. 14b; žena střední generace), *uzeního česnekovího búčku* (nahrávka č. 1a; muž, nar. 1983).

4.3. Zájmena

4.3.1. Vyrovnání koncovky lokálu singuláru mužského a středního rodu měkkého skloňování se skloňováním tvrdým

Působením tvrdého zájmenného skloňování je v lokálu maskulin a neuter měkkého skloňování koncovka *-om*, např. *vo našom klukovi*, *na vašom poli*, *v čom*, *vo ňom*. Dochází k analogickému přebírání koncovek tvrdé deklinace, *vo čom* jako *o tom*, *o kom*.⁶⁰ Skloňování tvrdých zájmen ovlivňuje i deklinaci adjektiv (viz kapitolu 4.2.3.).

⁶⁰ Bělič, J.: *Nástin české dialektologie*. Praha 1972, s. 176.

tab.23

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
(V)o čem	71	76	98	78	60	73	229	76
(V)o čom	22	24	28	22	22	27	72	24
(V)o všem	78	84	106	84	68	83	252	84
(V)o všom	15	16	20	16	14	17	49	16
(V)o něm	71	76	96	76	55	67	222	74
(V)o ňom	22	24	30	24	27	33	77	26
V našem	82	88	112	89	68	83	262	87
V našom	11	12	14	11	14	17	39	13

Analogické skloňování podle tvrdé deklinace ustoupilo v mluvě obyvatel Tábora spisovným podobám, je však možné sledovat rozdíly jak mezi jednotlivými zájmeny, tak mezi generacemi. V dotazníku byl zjišťován stav u několika druhů zájmen, a to zájmena tázacího *co*, neurčitého *všechen*, osobního *on* a přivlastňovacího *náš*. Celkově čtvrtina respondentů užívá tvary *(v)o čom* a *(v)o ňom*, méně dotázaných pak volí tvary *(v)o všom* (16 %) a *v našom* (13 %). Podobné procentuální zastoupení jednotlivých zájmen bylo zjištěno i ve výzkumu z roku 2007, více respondentů preferovalo podoby *(v)o čom* (18 %) a *(v)o ňom* (13 %) a méně *(v)o všom* (7 %) a *v našom* (4 %).⁶¹

Janečková ve své práci popisuje pouze stav zájmena osobního v lokálu singuláru, i podle jejích výsledků mladá generace častěji užívá podoby s *-e-*, které výrazně přesahují počet podob s *-o-* (75% : 25 %).⁶² Podíl nářečních podob v mluvě střední a mladé generace je přibližně stejný. Mírně vyšší, přibližně třetinový, podíl příznakových podob lokálu zájmena *co* a *on* byl zaznamenán v mluvě generace nejstarší. Zhruba 30% frekvence užití nářečních tvarů je na Borotínsku doložena dokonce u všech zkoumaných zájmen (*čom* – 35 %, *všom* – 27 %, *ňom* – 27 %, *našom* – 29 %), tento výsledek přikládám zachovalejšímu stavu nářečních forem na vesnicích. Jedná se tedy o prvek sice ještě existující, ovšem převládající jsou v mluvě všech generací již spisovné varianty *(v)o čem*, *(v)o všem*, *(v)o něm*, *v našem*.

Tyto tvary se objevují i na nahrávce, užil je pouze jeden mluvčí (nar. 1970) na nahrávce č. 1a. Několikrát vyslovil podoby s *-o-* v lokálu neurčitého zájmena *něco*, jednou v lokálu zájmena *on*: *Víš něgde vo něčom takovim kromňe gúgláče?(...) Je to vo něčom úplně jinim, jo, neš to géeso. (...)* Sem v *ňom* ještě chvíli jel. Stejný mluvčí však

⁶¹ Návarová, R.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Táboře*. Olomouc 2008, s. 26.

⁶² Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 197.

užil rovněž pro lokál zájmena *něco* i spisovný tvar: *Nerat jezdím v něčem, co je mlačí než já.*

4.3.2. Kvantita v nominativu plurálu životných maskulin (zájmeno *všichni*)

V nominativu plurálu mužského neurčitého zájmena *všechen* se v širokém areálu středních a jihozápadních Čech s přesahem až do Polabí (viz Přílohy 9.3.5.) využívá formantů *-cký* a *-chní* k diferenciaci životnosti, např. *všichni klucí*.⁶³ K tomuto dloužení v nominativu plurálu dochází také u substantiv (viz kapitolu 4.1.1.) a číslovek.

tab.24

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Všichni	77	82	108	85	55	67	240	79
Všichni	7	8	16	13	16	20	39	13
Všický	7	8	2	2	11	13	20	7
Všící	2	2	0	0	0	0	2	1

V dotazníku vybírali respondenti z možností *všichni*, *všichni*, *všický* a dva zástupci mladé generace doplnili vlastní tvar *všící*. Tento tvar je v *Českém jazykovém atlase IV.* zapsán pouze lokálně na několika místech (viz Přílohy 9.3.5.). Je pravděpodobné, že v užívání daných tvarů jsou oba respondenti ovlivněni původem rodičů. V jednom případě pocházel otec z Tábora a matka z Dačic, což je místo osm kilometrů vzdálené od značky pro tento tvar. V druhém případě pocházel jeden z rodičů respondenta rovněž z Tábora a druhý z Vyškova, kde je ovšem podle *Českého jazykového atlasu* dominantní tvar *všeci*, čímž by bylo možné vysvětlit alespoň volbu formantu *-cí* místo *chni/chní* nebo *cký*, které jsou typické pro zkoumanou oblast.

Příznakový tvar *všichni* (celkově 13 %) lehce převažuje nad tvarem *všický* (celkově 7 %), jednoznačně však převládá spisovné *všichni* (79 %). Podoby *všichni* a *všický* zanikají i na Borotínsku, každou z těchto variant upřednostňovali pouze dva žáci. Na základě zjištěné frekvence můžeme pozorovat postupný zánik nářečních tvarů, zatímco podobu *všichni* užívá ještě pětina ze vzorku nejstarší generace, v mluvě mladé generace nedosahuje tento tvar už ani 10 %.

⁶³ *Český jazykový atlas IV.* Praha 2002, s. 390.

Tvar *všichni* je několikrát doložen i na nahrávkách. Na nahrávce 3b mluvčí střední generace odpovídá na otázku, kdo by měl být zodpovědný za úklid chodníků a silnic, takto: *Já bich řekla vobojí, mňesto i lidí, protože žijeme tadi fšichňí*. Ve spontánní promluvě tento tvar dvakrát užil mluvčí (nar. 1931): *Já povidám, hele, stejňe uš to fšichňí vjedí. (...) Michal, gdiš mu bilo pjet šest let, pjet, štiri, tak se naučil říkat r a fšichňí, co šli vokolo do Natalisu a tam choďili, tak fšechni zdravil* (nahrávka č. 3a). Častěji se však na nahrávkách objevují podoby s krátkostí.

4.3.3. Nestažené tvary přivlastňovacích zájmen

Na jihu Čech jsou upřednostňovány delší nestažené tvary přivlastňovacích zájmen typu *mojí ženy, s mojí ženou*, totéž platí v mužském rodě, např. *mojeho bratra, s mojim tátou*, a v množném čísle *svojich dluhů, tvójim slibum* atp.⁶⁴

Do dotazníku bylo zařazeno zájmeno *můj* v dativu a lokálu singuláru, akuzativu plurálu, zájmeno *tvůj* v lokálu singuláru a akuzativu plurálu a zájmeno *svůj* v akuzativu plurálu.

tab.25

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
K mému kamarádovi	2	2	9	7	4	5	15	5
K mojemu kamarádovi	6	6	11	9	1	1	18	6
K memu kamarádovi	1	1	2	2	3	4	6	2
K mýmu kamarádovi	84	90	104	83	74	90	262	87

V dativu singuláru maskulin a neuter je pro Táborsko typický tvar *memu* (skloňováno stejně jako u některých adjektiv podle měkké zájmené deklinace *našemu*;⁶⁵ viz kapitulu 4.2.3.), nestažené podoby *mojemu* se vyskytují jižněji (na Českobudějovicku) a severněji v okolí Prahy (viz Přílohy 9.3.5.). Výsledky však dokládají, že v Táboře již převládá varianta s úžením *é > í*, *mýmu*, tento tvar užívá přes

⁶⁴ Utěšený, S.: *Nářečí*. In: Jihočeská vlastivěda – Jazyk. České Budějovice 1986, s. 40.

⁶⁵ *Český jazykový atlas IV*. Praha 2002, s. 366.

80 % respondentů zkoumaného vzorku, regionálně příznakové podoby *memu* a *mojemu* nedosahují celkově ani 10% frekvence.

tab.26

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Při mém referátu	2	2	17	13	6	7	25	8
Při mojem referátu	5	5	3	2	5	6	13	4
Při mojóm referátu	1	1	0	0	0	0	1	0
Při mom referátu	3	3	8	6	13	16	24	8
Při mym referátu	80	87	93	75	54	66	227	76
Při mým referátu	2	2	5	4	4	5	11	4

Podobně jako v předchozím případě pro lokál singuláru maskulin a neuter má úsek středních Čech a Táborsko vlastní charakteristickou nářeční formu, a to tvar *mom* (skloňováno analogicky podle zájmen *ten*, *kdo*;⁶⁶ viz kapitolu 4.3.1.). V dotazníku byly dále nabídnuty varianty *mym* a nestažená podoba *mojem*. Několik respondentů doplnilo ještě tvary *mým*, spisovné *mém*, jeden žák podobu *mojom*, která se objevuje především severně od Benešovska.⁶⁷ I v tomto případě má však výsadní postavení v mluvě obyvatel v Táboře stažený a zkrácený tvar *mym*, tuto podobu preferuje 87 % zástupců mladé generace, 75 % střední a 66 % zástupců nejstarší generace. Ač tento tvar upřednostňují všechny generace, můžeme sledovat pozvolný mezigenerační nárůst. Zatímco u nejstarší generace byla zaznamenána ještě 16% frekvence nářečního tvaru *mom*, u nejmladší generace to byla pouze frekvence 3%.

tab.27

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
V(o) tvé babičce	1	1	7	6	2	2	10	3
V(o) tvojí babičce	38	41	53	42	38	46	129	43
V(o) tvý babičce	45	48	63	50	39	48	147	49
V(o) tvej babičce	9	10	3	2	3	4	15	5

V lokálu feminina zájmena *tvůj* volili respondenti nejen mezi tvary staženými a nestaženými, ale i tvarem *tvej* (typické zakončení *-ej* v dativu a lokálu ženských adjektiv a zájmen; viz kapitolu 4.2.2.). Této variantě však dává přednost pouze 5 % celkového

⁶⁶ Český jazykový atlas IV. Praha 2002, s. 370.

⁶⁷ Tamtéž.

vzorku. Zastoupení staženého tvaru *tvý* a nestaženého *tvojí* je téměř vyrovnané, spisovné *tvojí* lehce přesahuje 40 % a tvar s úžením se blíží 50 %.

tab.28

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Mé rodiče neviděl	0	0	3	2	2	2	5	2
Moje rodiče neviděl	42	45	66	53	49	60	157	52
Mý rodiče neviděl	51	55	57	45	31	38	139	46

tab.29

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Vzít tvé zimní boty	0	0	2	1	0	0	2	1
Vzít tvoje zimní boty	54	58	74	59	52	63	180	60
Vzít tvý zimní boty	39	42	50	40	30	37	119	39

V tabulkách 28 a 29 je zpracován stav přivlastňovacích zájmen v akuzativu plurálu, i v tomto případě je poměr nestažených a stažených tvarů podobný, tentokrát však vyšší zastoupení získaly nestažené tvary *moje*, *tvoje*. Z výzkumu vyplývá, že tyto podoby jsou častější v nejstarší generaci (*moje* 60 %, *tvoje* 63 %), mladá generace tyto tvary užívá méně (45 %, 58 %), rozdíl mezi generacemi však není výrazný.

tab.30

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Bojí se (v)o své děti	1	1	6	5	1	1	8	3
Bojí se (v)o svoje děti	42	45	58	46	45	55	145	48
Bojí se (v)o svý děti	50	54	61	48	36	44	147	49
Bojí se (v)o svý i svoje děti	0	0	1	1	0	0	1	0

V akuzativu plurálu zájmena *svůj* užívá nestažený tvar více než polovina vzorku nejstarší generace, ve střední a mladé generaci už podoba *svoje* nepřekonalala 50 %.

Podle Jaklové mládež⁶⁸ užívá kratších i delších podob přivlastňovacích zájmen, častější jsou však podoby delší (84 %).⁶⁹ Podle mých výsledků však v těch případech, kdy nestažené tvary zároveň odpovídají spisovné normě, tyto tvary koexistují s podobami staženými. Užití nestažených tvarů přivlastňovacích zájmen nemá tedy výsadní postavení, rozhodně si však v některých pádech udržuje své pevné místo v mluvě všech generací obyvatel Tábora.

Různé tvary přivlastňovacích zájmen jsou zachyceny také v promluvách nahrávaných. Objevují se tam tvary stažené i nestažené, např. na nahrávce 5b, mluvčí z nejstarší generace: *Já si svoje chodníki uklízim ale*. Na nahrávce 6b mluvčí ze střední generace: *Gdiš to budou lid'i uklízet přet svim domem, ten chodník je mňesta*.

4.3.4. Interference některých tvarů osobních zájmen *já* a *ty*

U osobních zájmen *já* a *ty* někdy dochází ke splývání tvarů dativu a akuzativu. Tvar *mi* je podoba dativní, která vystupuje ve funkci akuzativu, např. *Poslouchej mi*. V dativu osobního zájmena *ty* se naopak uplatňuje forma akuzativní, např. *Já se tě divím*.⁷⁰

tab.30

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Ne(v)otravuj mě⁷¹	91	98	125	99	82	100	298	99
Ne(v)otravuj mi	2	2	1	1	0	0	3	1
Poslouchej mě	91	98	124	98	82	100	297	99
Poslouchej mi	2	2	2	2	0	0	4	1

⁶⁸ Výzkum Jaklová provedla v letech 1977-1978 a pod pojmem mládež rozumí informátory ve věku do 30 let, tito informátoři by se v mém výzkumu řadili již do střední nebo do nejstarší generace. Srov. Jaklová, A.: *Mluva mládeže v jižních Čechách*. České Budějovice 1986, s.1.

⁶⁹ Jaklová, A.: *Mluva mládeže v jižních Čechách*. České Budějovice 1986, s. 25.

⁷⁰ *Český jazykový atlas IV*. Praha 2002, s. 344.

⁷¹ Tři z respondentů (2 ze střední, 1 z nejstarší generace), kteří doplnili variantu mě, zároveň uvedli, že podobu *mi* užívají ve spojení *neser mi*.

tab.31

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Já ti jednu ubalim	92	99	124	98	79	96	295	98
Já tě jednu ubalim	1	1	2	2	3	4	6	2
Jak ti to mám vysvětlit	92	99	124	98	79	96	295	98
Jak tě to mám vysvětlit	1	1	2	2	3	4	6	2

Záměna tvarů *mi* a *mě* pokrývá velké území západních Čech s dosahem na Strakonicko, a užívání tvaru *tě* místo *ti* je charakteristické pro západní Čechy.⁷² Už ve výzkumu z roku 2007 se v mluvě mladé generace v Táboře prokázalo, že hranice areálu tohoto jevu jsou pevné, příznakové tvary označili v dotazníku jen jednotlivci.⁷³ I výsledky tohoto výzkumu potvrzují identický stav v mluvě nejen mladé, ale i střední a nejstarší generace. Zaměňování tvarů *mi/mě* a *ti/tě* tedy nepatří mezi typické nářeční znaky mluvy v Táboře.

4.3.5. Interference tvarů *mně* a *mi* v nedůrazovém postavení

Kromě severovýchodočeského pásu, kde se užívá tvar *mně*, se v celých Čechách vyskytuje starý nepřívětivý tvar *mi*. Na západním okraji Čech a zvláště na Klatovsku, Strakonicku a Prachaticku⁷⁴ se může často objevit také tvar *mně* jako dubletní (viz Přílohy 9.3.5.).⁷⁵

⁷² Český jazykový atlas IV. Praha 2002, s. 344.

⁷³ Návarová, R.: Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Táboře. Olomouc 2008, s. 32.

⁷⁴ Bělič dokonce uvádí, že na Prachaticku jiný tvar než *mně* neexistuje. Srov. Bělič, J.: *Nástin české dialektologie*. Praha 1972, s. 174.

⁷⁵ Český jazykový atlas IV. Praha 2002, s. 340.

tab.32

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Podívej se <i>mi</i> na to	79	85	106	84	57	70	242	80
Podívej se <i>mně</i> na to	14	15	20	16	25	30	59	20
Pověz <i>mi</i> to	88	95	124	98	72	88	284	94
Pověz <i>mně</i> to	5	5	2	2	10	12	17	6
Ukažte <i>mi</i> to	86	92	124	98	74	90	284	94
Ukažte <i>mně</i> to	7	8	2	2	8	10	17	6
Nelži <i>mi</i>	89	96	122	97	79	96	290	96
Nelži <i>mně</i>	4	4	3	2	3	4	10	3
Nelži <i>mi</i> i <i>mně</i>	0	0	1	1	0	0	1	0

V nedůrazovém postavení dominuje spisovný tvar *mi*, a to v mluvě všech generací. K imperativům *pověz*, *ukážete* a *nelži* jej celkově doplnilo přes 90 % respondentů. 20 % frekvence užití podoby *mně* byla zaznamenána ve větě *Podívej se mně na to*, v mluvě nejstarší generace to bylo dokonce 30 %. Ve výzkumu A. Jaklové v mluvě mládeže rovněž převažovalo *mi* proti *mně* (77 % : 23 %).⁷⁶ K podobnému závěru došla i M. Janečková, která uvádí poměr *mi* (87, 5 %) ku *mně* (12,5 %). Stejně Jančáková píše, že množství dokladů na *mně* je zanedbatelné.⁷⁷ I v tomto výzkumu se tedy potvrdilo, že daný nářeční prvek má v mluvě obyvatel Tábora pevné postavení. A ve srovnání s výsledky jiných dialektologických prací je evidentní, že stále zůstává zachována opozice jihozápadočeského *mi* proti severovýchodočeskému *mně*, např. Dejmek zjistil 63% užití podob *mně* v Hradci Králové⁷⁸ nebo v novějším výzkumu Pavlíny Matoušové ve Dvoře Králové upřednostňovalo tento tvar 65 % respondentů.⁷⁹

Na nahrávkách č. 1a, 2a, 3a je zájmeno *já* v dativu nedůrazového postavení doloženo v hojné míře, podobu *mi* zde užívají všichni komunikanti. Jen jedenkrát se na nahrávkách vyskytl tvar *mně* v replice muže (nar.1953): *To mně došlo aš potom*. Dále se v jeho promluvě objevuje však pouze *mi*, např.: *Jag mi tenkrát volal ten policajt (...)*. Na nahrávkách druhého typu byla zaznamenána jenom varianta *mi*, např. *Dibi mi řekli, jo je to přet vašim barákem, zodpovídáte, fajn* (mluvčí střední generace, nahrávka 6b).

⁷⁶ Jaklová, A.: *Mluva mládeže v jižních Čechách*. České Budějovice 1986, s. 23.

⁷⁷ Jančáková, J.: *Nářečí a běžná mluva na Příbramsku*. Praha 1987, s. 69.

⁷⁸ Dejmek, B.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace Hradce Králové*. Hradec Králové 1987, s. 57.

⁷⁹ Matoušová, P.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě obyvatel Dvora Králové na Labem*. Olomouc 2009, s. 56.

4.4. Číslovky

4.4.1. Kvantita v nominativu číslovek (*dva, tři, čtyři*)

Také v nominativu číslovek *dva, tři* a *čtyři* dochází na jihozápadu Čech k rozlišování mužského rodu životného a neživotného pomocí délky, např. *dělají vobá dvě x stály tam dva baráki*.⁸⁰ Podoby *tří, čtyři* vznikly v důsledku monoftongizace *-ie* původních i-kmenových tvarů.⁸¹ Ve formách *obá dvě* se kvantita vysvětluje analogií podle *tříe*.⁸²

tab.33

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
(V)oba dva	78	84	109	87	62	76	249	83
(V)obá dvě	15	16	17	13	20	24	52	17
Tři	75	81	85	67	58	71	218	72
Tří	18	19	41	33	24	29	83	28
Štyři (čtyři)	81	87	96	76	61	74	238	79
Štyří (čtyři)	12	13	32	25	21	26	65	22

V mluvě všech respondentů se uplatňují především tvary spisovné, varianty s délkou užívá více střední a nejstarší generace, méně obvyklé jsou u generace mladé. Nejvyšší, přibližně třetinový, podíl je doložen u tvaru *tří* v mluvě střední a nejstarší generace a také mladé generace z Borotínska. Ze vzorku mladé generace volí délku jen 16 % (*obá dvě*), 19 % (*tří*) a 13 % (*štyři*) respondentů. Stejná frekvence (19%) byla zaznamenána u tvaru *tří* i ve výzkumu z roku 2007, u dalších dvou číslovek dosáhly tvary s délkou dokonce jen 7% podílu.⁸³

I když rozlišování kategorie životnosti s využitím délky v koncových samohláskách stále existuje, neřadí se mezi časté jevy.

⁸⁰ Bělič, J.: *Nástin české dialektologie*. Praha 1972, s. 181-182.

⁸¹ *Český jazykový atlas IV*. Praha 2002, s. 404.

⁸² Tamtéž, s. 398.

⁸³ Návarová, R.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Táboře*. Olomouc 2008, s. 35.

4.5. Slovesa

4.5.1. Sloveso *být* v 2. os. singuláru indikativu přítomnosti

Sloveso *být* může mít v 2. os. singuláru tvary *(j)si* a *seš*, původní *(j)si* pokrývá oblast jihozápadočeskou, naproti tomu se souvislé území středních a severovýchodních Čech vyznačuje analogicky utvořeným *seš*.⁸⁴

tab.34

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Ty (j)si ale šikovná!	55	59	92	73	64	78	211	70
Ty seš ale šikovná!	38	41	33	26	18	22	89	30
(J)si i seš	0	0	1	1	0	0	1	0
(J)si fakt machr!	67	72	75	60	62	76	204	68
Seš fakt machr!	26	28	50	40	20	24	96	32
(J)si i seš	0	0	1	1	0	0	1	0

V tomto případě je velmi markantní nárůst sekundární podoby *seš*. V mluvě nejstarší generace jednoznačně dominují tvary původní, podoba *seš* tvoří jen asi čtvrtinový podíl, ve střední generaci ještě sice převládá spisovné *(j)si*, ve větě *(J)si/seš fakt machr* už však analogický tvar preferovalo 40 % respondentů. A v prvním případě *(J)si/seš ale šikovná* je stav téměř vyrovnaný (59 % : 41 %) v mluvě mladé generace. Přibližně stejná frekvence užití je v mluvě mladé generace doložena i ve výzkumu z roku 2007⁸⁵ a na Borotínsku. Také S. Utěšený uvádí, že hlavně u mládeže se šíří analogické *seš*.⁸⁶ Podobně ve výzkumu Aleny Jaklové u mládeže jasně převládal tvar *seš* (85 %).⁸⁷ Převahu tohoto tvaru potvrzuje také práce M. Janečkové, která zjistila 73% frekvenci podoby *seš*.

Původní tvar *(j)si* v mluvě obyvatel v Táboře koexistuje se šířícím se *seš*, z mezigeneračního srovnání však jasně vyplývá, že má ustupující tendenci.

2. os. singuláru slovesa *být* se objevila také na zvukovém záznamu, např. na nahrávce č.1a v promluvě muže (nar. 1983) *seš starej* a nahrávce č. 3a říká mluvčí (nar. 1931): *To si hodnej*. Převládal zde tvar *si*.

⁸⁴ Bělič, J.: *Nástin české dialektologie*. Praha 1972, s. 200.

⁸⁵ Návarová, R.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Táboře*. Olomouc 2008, s. 37.

⁸⁶ Utěšený, S.: *Nářečí*. In: Jihočeská vlastivěda – Jazyk. České Budějovice 1986, s. 43.

⁸⁷ Jaklová, A.: *Mluva mládeže v jižních Čechách*. České Budějovice 1986, s. 30.

4.5.2. Pomocné sloveso *být* 2. os. singuláru minulého času

Ve 2. os. singuláru minulého času se na jihozápadě a ve středu Čech vyskytuje složený slovesný tvar, např. *dostal (j)si*. Zkrácená podoba *dostals* je typická pro východní část středočeské oblasti a pro severovýchodní Čechy (viz Přílohy 9.3.5.). Osobní formant je možné připojit nejen k přičestí I-ovému, ale např. i k zájmenům (*tys dostal*), příslovcím (*kdes dostal*), částicím (*copaks dostal*) apod.⁸⁸

tab.35

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Kde (j)si to vzal	21	23	44	35	39	48	104	35
Kdes to vzal	72	77	81	64	43	52	196	65
Kde (j)si i Kdes	0	0	1	1	0	0	1	0
Jak (j)si to zjistil	42	45	65	52	64	78	171	57
Jaks to zjistil	51	55	60	47	18	22	129	43
Jak (j)si a jaks	0	0	1	1	0	0	1	0

Zatímco v nejstarší generaci převládají tvary složené, *jak (j)si to zjistil* má téměř 80% frekvenci, mladá generace už dává přednost podobám kratším, *kde (j)si to zjistil* preferuje pouze 23 % respondentů. Přesto však složené podoby nejsou zaniklé ani v mluvě zástupců mladé generace, do druhé věty jich téměř polovina (45 %) doplnila tuto variantu. Poměr tvarů *kde (j)si byl* a *kdes byl* je podle výsledků Janečkové 75 % proti 25 %, ⁸⁹ což přibližně odpovídá stavu v nejstarší, případně ve střední generaci doloženého tímto výzkumem. Ke shodnému závěru došla i A. Jaklová, která uvádí, že výskyt tvarů *-s* a *(j)si* ⁹⁰ je v mluvě mládeže téměř stejný 56 % : 54 %.⁹¹

Obě podoby byly zachyceny i ve spontánních rozhovorech.⁹² Např. na nahrávce č. 1a mluvčí (nar. 1983) užívá zkrácený tvar v podmiňovacím způsobu *Tag dibis vo ní vjeděl, tag mi dej vjed'et*. Stejně tak se na této nahrávce objevuje zkrácená forma podmiňovacího způsobu v replice *Co bis s tím d'elal*. (mluvčí; nar. 1970) V promluvě muže z nejstarší generace (nar. 1931) jsou doloženy obě formy, častěji však nestažené, např.: *A tis mi říkala, že si to nepamatuju. To, co si vihad'il, tak tím mne stříhá*.

⁸⁸ Český jazykový atlas IV. Praha 2002, s. 594.

⁸⁹ Janečková, M.: *Vývoj nářečných jevů v jihočeském regionu*. In: Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha 1997, s. 198.

⁹⁰ Jaklová počítá i s tvary ve spojení se zvrtnými zájmeny.

⁹¹ Jaklová, A.: *Mluva mládeže v jižních Čechách*. České Budějovice 1986, s. 31.

⁹² Na druhém typu nahrávek se tyto tvary neobjevují, jelikož komunikanti si vzájemně vykali.

V mluvě všech generací si udržují své místo zkrácené i složené tvary, lze ovšem sledovat postupný nárůst užití zkrácených podob.

4.5.3. Pomocné sloveso *být* ve spojení s reflexivním slovesem v minulém čase

Sloveso *být* v minulém čase 2. os. singuláru může mít ve spojení se zvrtným slovesem v dativu podobu *(j)si si* nebo *sis* (*koupil (j)si si x koupil sis*) a v akuzativu *(j)si se* nebo *ses* (*smál (j)si se x smál ses*). Územní rozšíření těchto tvarů je shodné jako u podob *dostal jsi x dostals* (viz kapitolu 4.5.2.), ve středočeských a jihozápadočeských nářečích se často objevují i tvary typu *ses*.⁹³

tab.36

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
(V)ohřál (j)si si tu polívku	5	5	7	6	57	70	69	23
(V)ohřál sis tu polívku	88	95	119	94	25	30	232	77
Koupil (j)si si novou bundu	9	10	11	9	72	88	92	31
Koupil sis novou bundu	84	90	115	91	10	12	209	69

Ve spojení s dativem mají již výsadní postavení tvary zkrácené, a to v mluvě celého zkoumaného vzorku, přesto byly zaznamenány menší rozdíly mezi jednotlivými generacemi. Frekvence podoby *sis* dosahuje u zástupců mladé a střední generace více než 90 %, naproti tomu v mluvě nejstarší generace je to v jednom případě jen 30 %, ve druhém dokonce pouhých 12 %.

Na nahrávkách (č. 3a) se objevuje pouze jednou varianta *(j)si si*: *Ti si si tu mňel nechat chleba* (mluvčí; nar. 1935).

⁹³ Český jazykový atlas IV. Praha 2002, s. 594.

tab.37

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Už (j)si se navečeřel	21	23	32	25	52	63	105	35
Už ses navečeřel	72	77	92	73	30	37	194	64
Už (j)si se i ses navečeřel	0	0	2	2	0	0	2	1
Nezašpinil (j)si se	18	19	34	27	53	65	105	35
Nezašpinil ses	75	81	90	71	29	35	194	64
Nezašpinil (j)si se i ses	0	0	2	2	0	0	2	1

V akuzativu je stav odlišný než v dativu, u mladé a střední generace sice rovněž převažují varianty zkrácené, tvary nezkrácené však užívá více než 20 % respondentů. V mluvě nejstarší generace jsou v tomto případě rozhodně častější tvary složené *(j)si se*, které mají více než 60% frekvenci.

Také ke tvaru *ses se* na nahrávkách (č. 3a) vyskytl pouze jeden doklad: *Hlavně, že ses nerozčillovala, gdiš sem šel já* (muž, nar. 1983).

Vyšší procentuální zastoupení krátkých podob v mluvě mladé generace v dativu (12 %, 13 %) než akuzativu (22 %, 24 %) potvrzuje také výzkum z roku 2007.⁹⁴ Ve spojení se zvratným zájmenem v akuzativu i dativu jasně dominují tvary zkrácené, pouze nejstarší generace stále upřednostňuje v akuzativu variantu *(j)si se*. Tento stav odpovídá výsledkům M. Janečkové, která však nerozlišuje mezi dativem a akuzativem a uvádí, že u mladé generace mají vyšší podíl tvary *ses*, *sis* než *si se*, *si si*, které byly běžné u staré generace.⁹⁵

4.5.4. Koncová souhláska v imperativu některých sloves

V široké oblasti jihozápadních Čech, kromě západních okrajových úseků, je v imperativních tvarech některých sloves stejná koncová souhláska slovního základu jako v příčestí trpném a v dějovém substantivu, např. *noš*, *proš*, *vož*.⁹⁶

V dotazníku byly zjišťovány tvary imperativu u šesti sloves (*dusit*, *jezdit*, *nosit*, *pomoci*, *poprosit*, *povozit*) v 2. os. singuláru i plurálu. Na mapách Českého jazykového

⁹⁴ Návarová, R.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Táboře*. Olomouc 2008, s. 39.

⁹⁵ Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 198.

⁹⁶ Bělič, J.: *Nástin české dialektologie*. Praha 1972, s. 187.

atlasu jsou zapsány tvary rozkazovacího způsobu u dvou z těchto sloves. Imperativ slovesa *pomoci* má na Táborsku a úzkém pásu středních Čech podobu *pomož*, jižněji se objevuje forma *pomoz*. A pro celou jižní polovinu Čech je v rozkazovacím způsobu slovesa *nosit* charakteristický tvar *noš* (viz Přílohy 9.3.5.).⁹⁷

tab.38

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Pomoz mi	63	68	104	83	71	87	228	76
Pomož mi	30	32	22	17	11	13	74	25
Neudus ho	66	71	99	79	58	71	223	74
Neuduš ho	27	29	27	21	24	29	78	26
Povoz mě	76	82	101	80	74	90	251	83
Povož mě	17	18	25	20	8	10	50	17
Nos to sem	76	82	111	88	60	73	247	82
Noš to sem	17	18	15	12	22	27	54	18
Popros	89	96	118	94	68	83	275	91
Poproš	4	4	8	6	14	17	26	9
Nejezdi tam	93	100	125	99	80	98	298	99
Neježdí tam	0	0	1	1	2	2	3	1

tab.39

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Pomozte mi	70	75	100	79	71	87	231	77
Pomožte mi	23	25	26	21	11	13	71	24
Neuduste ho	68	73	99	79	64	78	231	77
Neudušte ho	25	27	27	21	18	22	70	23
Povozte mě	76	82	101	80	70	85	247	82
Povožte mě	17	18	25	20	12	15	54	18
Noste to sem	81	87	108	86	68	83	257	85
Nošte to sem	12	13	18	14	14	17	44	15
Poproste	86	92	108	86	71	87	265	88
Poprošte	7	8	18	14	11	13	36	12
Nejezděte tam	93	100	124	98	78	95	295	98
Neježděte tam	0	0	2	2	4	5	6	2

V singuláru a plurálu se podíl tvarů příliš neliší (srov. tab. 38 a 39), různá frekvence byla však zaznamenána u jednotlivých sloves. Přes 20 % zástupců všech generací užívá analogické imperativy *neuduš*, *neudušte*, hodnotu mezi 10 % až 20 %

⁹⁷ Český jazykový atlas IV. Praha 2002, s. 464.

měly tvary s tupými sykavkami u sloves *nosit*, *poprosit*, *povožit* a zcela zanedbatelné zastoupení mají tvary *neježdi* a *neježděte* (v singuláru 1%, v plurálu 2 %).

U nejstarší generace se v rozkazovacím způsobu slovesa *pomoci* objevují analogické podoby méně často (13 %) než v mluvě generace mladé, v singuláru přesahují 30% frekvenci. A na Borotínsku, venkovské oblasti, která je blíže jádrové oblasti tohoto prvku, volilo variantu *pomož* dokonce 50 % respondentů.

Janečková zjistila 76% užití tvarů s analogickou střídou souhlásky.⁹⁸ V tomto výzkumu se sice vyskytly mírné dílčí odlišnosti u daných sloves a mezi generacemi, celkově však lze říci, že imperativy s postalveolárními souhláskami ustupují tvarům spisovným.

4.5.5. Imperativ slovesa *podívat se*

V imperativech slovesa *podívat se* se v jižních Čechách objevuje jednak forma *podívej se*, případně *podivej se*, kde *-ej* reflektuje příslušnost k 5. slovesné třídě, jednak tvar *podiv se*, který se vysvětluje jako pozdější příklon k slovesům 1. třídy typu *brát – ber* (pravděpodobně na základě infinitivního zakončení *-at*).⁹⁹ Jančáková uvádí tvary *podiv se* a *podivte se* jako jediné na Příbramsku, podle ní však vzniklé kontaminací s imperativy slovesa *podivít se*.¹⁰⁰

Tyto tvary nebyly zařazeny do dotazníku,¹⁰¹ jsou však zachyceny na nahrávce. Podobu se zkráceným *-i-* užívá mluvčí (nar. 1931) na nahrávce č. 2a: *Tak se podívej (...)*. V imperativu plurálu se vyskytl tvar bez *-ej* na nahrávce č. 1b: *Podívejte, diš se podíváte, říkám, lidí sou prasata, že to neuklízejí* (žena, nejstarší generace).

4.5.6. Zakončení sloves ve 3. os. pl. ind. prez.

V jihozápadočeských nářečích se vyrovnalo rozdílné zakončení 3. os. plurálu přítomnosti sloves typů *umět*, *sázet* a *trpět*, *prosit*, např. *oni umí* jako *oni trpí*.¹⁰² Pro část středočeské oblasti a severovýchodní pás jihozápadočeských nářečí, tedy i Tábor, je

⁹⁸ Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 198.

⁹⁹ *Český jazykový atlas IV*. Praha 2002, s. 472.

¹⁰⁰ Jančáková, J.: *Nářečí a běžná mluva na Příbramsku*. Praha 1987, s. 73.

¹⁰¹ Tento jev nepatří mezi hlavní charakteristické nářeční znaky jihozápadočeské podskupiny.

¹⁰² Voráč, J.: *Česká nářečí jihozápadní I*. Praha 1955, s. 64.

typické zakončení na *-ej*, např. *oni rozumějí*, do středních Čech ovšem proniká i zakončení severovýchodočeské na *-ej*, např. *oni rozuměj*.¹⁰³

tab.40

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Vědí	18	19	50	40	39	48	107	36
Ví	25	27	38	30	32	39	95	32
Věděj	48	52	33	26	9	11	90	29
Věději	1	1	3	2	2	2	6	2
Vědějí	1	1	0	0	0	0	1	0
Věděj i ví	0	0	2	2	0	0	2	1

U atematického slovesa *vědět* se v jižních Čechách mohou objevovat tvary *vědí*, *ví* i *věděj* (viz Přílohy 9.3.5.). V dotazníku byly nabídnuty ještě možnosti *věději* a *vědějí*, tyto možnosti však zvolilo celkově jen 7 respondentů. V mluvě nejstarší generace byla zaznamenána nejvyšší frekvence u podob *vědí* (48 %) a *ví* (39 %), tvar *věděj* upřednostňuje pouze 11 % respondentů. Ve střední generaci je sice také nejčastější spisovná varianta *vědí* (40 %), už 26 % zástupců této generace však volí tvar *věděj*. A u mladé generace má tato podoba dokonce dominantní podíl (52 %). Janečková zjistila převahu tvarů *ví* (50 %) nad *vědí* (27 %),¹⁰⁴ což ovšem odpovídá izoglosám zapsaným v *Českém jazykovém atlase* (viz Přílohy 9.3.5.).

Ve spontánních promluvhách užívali mluvčí tvar *vědí*: *Vjeci vo kerejch vůbec nevjedí* (nahrávka č. 1a; muž, nar. 1983) a *stejně už to fšichňí vjedí* (nahrávka č. 3a; muž, nar. 1931).

tab.41

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Umějí	3	3	22	17	17	21	42	14
Umí	40	43	53	42	54	67	147	49
Uměj	48	52	41	33	2	2	91	30
Uměji	2	2	10	8	9	11	21	7

¹⁰³ Český jazykový atlas IV. Praha 2002, s. 446.

¹⁰⁴ Janečková, M.: Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu. In: Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha 1997, s. 197.

Podobně mizivé zastoupení má v mluvě nejstarší generace i tvar *uměj* (2%) a jednoznačně zde převažuje analogické *umí* (67 %). U mladé generace stejně jako v předchozím případě už *uměj* s 52 % mírně převládá a koexistuje s kratším tvarem *umí* (43 %).

tab.42

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Vyprávějí	11	12	34	27	35	43	80	27
Vypráví	24	26	46	37	23	28	93	31
Vyprávěj	51	55	29	22	10	12	90	30
Vyprávějí	7	8	16	13	14	17	37	12
Vyprávěj i vypráví	0	0	1	1	0	0	1	0

tab.43

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
(V)obracejí	6	6	26	21	24	29	56	19
(V)obrací	24	27	55	43	34	41	113	38
(V)obracej	58	62	30	24	8	10	96	32
(V)obraceji	5	5	14	11	16	20	35	12
(V)obracej i (v)obrací	0	0	1	1	0	0	1	0

tab.44

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Vytvářejí	10	11	36	29	30	37	76	25
Vytváří	24	26	45	35	30	37	99	33
Vytvářej	58	62	33	26	7	9	98	33
Vytvářejí	1	1	11	9	15	17	27	9
Vytvářej i vytváří	0	0	1	1	0	0	1	0

Ve 3. os. plurálu u sloves *vyprávět*, *obracet* a *vytvářet* je situace obdobná, u všech nejmladší generace preferuje tvary na *-ej*, podoby *vypráví*, *(v)obrací* a *vytváří* mají shodně čtvrtinový podíl. Zástupci střední generace však nejčastěji užívají tvary zakončené na *-í* a více než 20% frekvence se prokázala u podob na *-ej* a *-ejí*, výskyt tvarů se zakončením *-ejí* má hodnotu přibližně 10 %. Tyto varianty se v mluvě nejstarší generace přibližují k 20 %, podoby s *-ej* mají jen minoritní zastoupení (zhruba 10 %).

Nejvyšší podíl respondentů z nejstarší generace (přibližně 30 % až 40 %) upřednostňuje jednak tvary zakončené na *-ejí*, jednak na *-í*.

Zajímavý je zjištěný stav původních koncovek *-ejí*. Na mapách *Českého jazykového atlasu* tato varianta u některých sloves (*rozumět, obracet*) není vůbec zaznamenána s vysvětlením, že v nářečích se realizují pouze varianty s *-ejí*.¹⁰⁵ Bělič řadí koncovky *-ejí/-ejí* mezi charakteristické znaky mluvy středních Čech a přilehlých úseků jihozápadních Čech, přičemž mezi variantami *-ejí* a *-ejí* existuje hodně kolísání, podoba s délkou však podle něj sice převažuje v jižnějších úsecích,¹⁰⁶ ale už podle Vydry zůstává na jihozápadě Čech *-ejí* jen pro rozlišení významového rozdílu při onikání.¹⁰⁷ A ještě dříve Dušek uvádí, že dochází ke krácení *-jí*, např. *stavějí, vidějí, dělají, mají* atp.¹⁰⁸ Pokud bude provedeno srovnání pouze koncovek typických zhruba pro tři oblasti¹⁰⁹: severovýchodočeské *-ej*, středočeské *-ejí/-ejí* a jihozápadočeské *-í*, je zřejmé, že u nejstarší generace mají převahu koncovky středočeské (zároveň původně charakteristické i pro Tábor, viz výše), ovšem koexistující s koncovkami jihočeskými. U střední generace je frekvence těchto tvarů podobná, ale u zástupců mladé generace už jasně převažují varianty zakončené na *-ej*. Stejný trend zaznamenala i Jančáková, která uvádí, že tvary se zakončení na *-ejí, -aji* jsou na ústupu a v mluvě mládeže je nahrazují tvary s unifikovanou koncovkou *-ej, -aj*.¹¹⁰

Vzhledem k výše popsanému stavu považuji za nepravděpodobné, že by se v mluvě nejstarší generace skutečně objevovalo zakončení *-ejí* v tak významném zastoupení, je možné, že respondenti mají tento tvar v povědomí, reálně už však užívají spíše tvary s krátkostí. Toto tvrzení dokládají i nahrávky, ani jednou nebyly zachyceny tvary na *-ejí*. U nejstarší generace mělo u 4. i 5. slovesné třídy převahu zakončení *-ejí*. Např. *Jak ti lidí sou prasata, že to neuklízejí* (nahrávka č. 1b), *diť si to stejne uklízejí* (nahrávka č. 4b), *gdiš lidem dají nějakí slevi, tak proč né lidí* (nahrávka č. 7b), *dámi chvátají; v případě tom, že chějí vod človjeka nějakou solidaritu* (nahrávka, č. 9b).

¹⁰⁵ Český jazykový atlas IV. Praha 2002, s. 450.

¹⁰⁶ Bělič, J.: *Nástin české dialektologie*. Praha 1972, s. 191.

¹⁰⁷ Vydra, B.: *Popis a rozbor nářečí hornoblanického s ukázkami*. Praha 1923, s. 71.

¹⁰⁸ Dušek, J. V.: *Hláskosloví nářečí jihočeských. III.* Praha 1908, s. 35.

¹⁰⁹ Podobně Janečková porovnává u 5. slovesné třídy pouze opozici *-aj* a *-ají/-aji* bez rozlišení kvantity. Srov. Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 198.

¹¹⁰ Jančáková, J.: *Nářečí a běžná mluva na Příbramsku*. Praha 1987, s. 113.

4.5.7. Kategorie výsledného stavu

V přičestí trpném byl sledován výskyt forem s rozdílnou kvantitou typu *otevřeno* a *otevřino*. U tvarů na *-eno* došlo k zdloužení původního *-eno* > *-éno* a k následnému zúžení (*semlíno*), nebo původního *-ěno* > *-ieno* a k následné monoftongizaci na *-íno* (*otevřino*). První a zároveň spisovný tvar odděluje západní od jižní části jihozápadočeských nářečí.¹¹¹

tab.45

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Uvařeno	57	61	75	60	47	57	179	59
Uvařino	36	39	51	40	35	43	122	41
Rozsvíceno	72	77	72	57	42	51	186	62
Rozsvícino	21	23	52	41	40	49	113	38
Rozsvíceno i Rozsvícino	0	0	2	2	0	0	2	1
(V)otevřeno	67	72	74	59	45	55	186	62
(V)otevřino	26	28	51	40	37	45	114	38
(V)otevřeno i (v)otevřino	0	0	1	1	0	0	1	0
Zamračeno	78	84	90	71	56	68	224	74
Zamračino	15	16	36	29	26	32	77	26

Celkově v mluvě všech generací převládají tvary na *-eno*, užití těchto tvarů se však liší mezi generacemi. U mladé generace převažovaly spisovné tvary, což dokládá i výzkum z roku 2007,¹¹² nejvyšší frekvence byla zaznamenána u podoby *zamračeno* (84 %), nejnižší, přesto nadpoloviční, u varianty *uvařeno* (61 %). U nejstarší a střední generace je převaha spisovných forem už jen mírná, tvary na *-eno* a *-íno* si zde konkurují. Janečková uvádí, že na Doudlebsku převládá tvar *je uklizíno* nad krátkým *je uklizeno* (73 % : 27 %),¹¹³ podle tohoto výzkumu se však ukazují spisovné tvary jako progresivní, což potvrzuje pozvolný nárůst těchto podob v mezigeneračním srovnání.

Pouze jednou se tento jev, konkrétně tvar s délkou, vyskytl na nahrávkách (č. 3a), mluvčí (nar. 1931) říká: *A má uklizíno*.

¹¹¹ Český jazykový atlas IV. Praha 2002, s. 584.

¹¹² Návarová, R.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Táboře*. Olomouc 2008, s. 47.

¹¹³ Český jazykový atlas IV. Praha 2002, s. 198.

4.6. Příslovce

4.6.1. Komparativ příslovcí

Dalším ze znaků, který odděluje západočeskou a jihočeskou nářeční oblast, je zakončení komparativu příslovcí, zatímco v jižních Čechách se objevují tvary jako *teplejc*, *rychlejc*, v západních Čechách jsou to podoby *teplejš*, *rychlejš*.¹¹⁴

tab.46

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Později	16	17	20	16	9	11	45	15
Pozdějc	67	72	99	78	63	77	229	76
Pozdějš	10	11	8	6	10	12	28	9
Rychleji	13	14	21	17	14	17	48	16
Rychlejc	72	77	100	79	55	67	227	75
Rychlejš	8	9	5	4	13	16	26	9
Nadějněji	28	30	51	40	33	40	112	37
Nadějnějc	54	58	71	57	45	55	170	56
Nadějnějš	11	12	4	3	4	5	19	6
Chytřeji	15	16	18	14	15	18	48	16
Chytřejc	62	67	102	81	57	70	221	73
Chytřejš	16	17	6	5	10	12	32	11

Tuto hranici potvrzují i získané výsledky. Jednoznačně nejčastější jsou tvary *pozdějc*, *rychlejc*, *nadějnějc* a *chytřejc* přibližně se stejnou frekvencí v mluvě všech generací. Až 40 % respondentů upřednostňuje spisovný tvar *nadějněji*, důvodem může být, že komparativ tohoto adverbia je méně obvyklý, respondenti jej nemají v povědomí, a proto volí neutrální variantu. Frekvence západočeských podob dosáhla celkově maximálně 11 %, jejich zastoupení v mluvě všech generací je tedy mizivé.

Na nahrávkách se vyskytly tři případy komparativu příslovcí, vždy zakončené na *-ejc*, *no tak ti koupíš levnějc* (nahrávka č. 1a; muž, nar. 1970); *hlavnějc uklízej po sobje* (nahrávka č. 2a; muž, nar. 1931); *čim sme jeli richlejc* (nahrávka č. 3a; muž, nar. 1957).

¹¹⁴ Český jazykový atlas V. Praha 2005, s. 380.

5. SPECIFIKA SLOVNÍ ZÁSObY V MLUVĚ OBYVATEL V TÁBOŘE

Lexikální část dotazníku se skládá ze čtyř typů úkolů, v prvním měli respondenti dopsat pod obrázek, jak by daný předmět označili v běžném hovoru, tento typ úkolu jim poskytuje volnost, nejsou nijak ovlivněni ani nabídkou odpovědí, ani textem, do kterého by měli doplňovat, na druhou stranu jej lze použít jen u omezeného množství konkrétních substantiv, a ani zde není vyloučeno nerozpoznání objektu na obrázku. Jednalo se o sedm denotátů: *bramborák, dudlík, kolečko, náhubek, plod lopuchu, stroužek* a *škvor*.¹¹⁵

V druhém úkolu respondenti volili, které z nabízených výrazů užívají, a podtržením označovali, které pouze znají. Tento úkol byl oproti dotazníku z roku 2007 rozšířen o nářeční lexémy *kotouč, spadnout se, ušák* a *vidličák*.

Do třetího úkolu byly zařazeny nářeční lexémy, které ve spisovném jazyce nemají jednoznačný, jednoslovný ekvivalent: *čumbrky, papit se* a *vokřenělej*. V tomto případě respondenti určovali, zda daný výraz používají, pouze znají, nebo neznají.

Cílem posledního úkolu¹¹⁶ bylo ověření sémantiky slov *šuska, cacarka* a *vaj(g)link*, proto byli respondenti vyzváni ke stručnému vysvětlení těchto regionalismů.

Hlavním zdrojem pro výběr regionálně příznakových slov, slovtvorných a hláskoslovných variant byl *Český jazykový atlas I., II. a III.*. Některé další výrazy byly vybrány na základě nářečního slovníčku v díle Marie Krškové *Dobráci, filuti, meláci*, příspěvků Marie Janečkové a Zbyňka Holuba ve sborníku *Jazyk a řeč jihočeského regionu I-IV* a vlastního úzu.

Některé další výrazy se vyskytly v reakcích na článek¹¹⁷ o prováděném výzkumu. Čtenáři Tábořska uváděli jednak regionalismy již zařazené v dotazníku, opakovaně *žlíce, šuska* a *cacarka*, jednak výrazy další,¹¹⁸ daný materiál byl získán v době probíhajícího výzkumu, proto zatím nemohla být ověřena frekvence těchto lexémů.

Zkoumané výrazy jsou rozděleny do tří skupin na substantiva, adjektiva a slovesa a dále uspořádány abecedně, u každého z nich je uvedeno vysvětlení, u

¹¹⁵ Nářeční ekvivalenty těchto výrazů byly zařazeny i do dalších úkolů kvůli ověření pasivní znalosti.

¹¹⁶ První a poslední úkol byly do původního dotazníku z roku 2007 zařazeny nově.

¹¹⁷ Musil, J.: *R. Návarová: Táborština zaniká, čumbrky zůstávají*. Tábořsko, 20. ledna 2010, č. 3, s. 8.

¹¹⁸ Např. *baba, bazala, calta, capouch, cumploch, kudlanky, lavičník, mrtáfa, vopajšlák, vosouch, vošlejš* atd.

substantiv navíc tvar genitivu, rod a číslo. U regionalismů, které nemapuje *Český jazykový atlas*, je uvedeno stručné vysvětlení ze slovníků.¹¹⁹

5.1. Podstatná jména

cacarka – *cacarky*, f. sg.; *zelná polévka*

Tento lexém byl do dotazníku zařazen na základě vlastního úzu, znám jej ve významu zelná polévka. Stejně tak podle J. Janka znamená *cacarka* nebo i *cacarda* polévku se zelím, Janko dále uvádí, že základem tohoto slova je onomatopoické *cac* (neboli něco roztřepeného) evropsko-severoasijského původu.¹²⁰ Z. Holub zaznamenal toto slovo ve významu strouhanka z hrušek,¹²¹ proto bylo u této položky vyžadováno vysvětlení.

cacarka – Kt: zelná polévka (Pravonín), couralka polévka z kyselého zelí (Dolnokralovicko, Vlašimsko).

cacarda – Kt: bramborová polévka se zelím (Podblanicko).

¹¹⁹ Vysvětlení lexémů jsou udávána jen ke sledovaným významům, případně významům velmi blízkým. Nevyskytují-li se ve slovníku slova přesně ve zkoumané podobě, jsou uvedeny alespoň hláskoslovné, či slovtvorné varianty, příp. jiný slovní druh se stejným základem.

Pro slovníky jsou užity následující zkratky:

Bartoš, F.: *Dialektický slovník moravský*. Praha 1906. (Br)

Bělič, J., Kamiš, A. Kučera, K.: *Malý staročeský slovník*. Praha 1978. (MSS)

Gebauer, J.: *Staročeský slovník I, II*. Praha 1970. (Gb)

Hruška, J. F.: *Dialektický slovník chodský*. Praha 1907. (Hr)

Jungmann, J.: *Slovník česko-německý I-V*. Praha 1835-1839. (Jg)

Kott, F. Š.: *Česko-německý slovník I-VII*. Praha 1878-1893. Kott, F. Š.: *Příspěvky k česko-německému slovníku*. Praha 1896-1906. (Kt)

Kott, F. Š.: *Dodatky k Bartošovu dialektickému slovníku moravskému*. Praha 1910. (KtD)

Machek, V.: *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha 1997. (Mch)

Příruční slovník jazyka českého I-VIII. Praha 1935-1957. (PSJČ)

Slovník slovenského jazyka I-VI. Bratislava 1959-1968. (SSJ)

Slovník spisovné češtiny. Praha 2007. (SSČ)

Slovník spisovného jazyka českého I-VIII. Praha 1989. (SSJČ)

Trávníček, F.: *Slovník jazyka českého*. Praha 1952. (SJČ)

¹²⁰ Janko, J.: *Poznámky a příspěvky k českému slovníku etymologickému VI*. Časopis pro moderní filologii 18, 1932. s. 269.

¹²¹ Holub, Z.: *K hláskoslovné, tvaroslovné, slovtvorné a lexikální stránce nářečí na Českobudějovicku II*. In: Jazyk a řeč jihočeského regionu I. České Budějovice 1992, s. 34.

tab.47

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Používám	6	6	56	44	62	76	124	41
Znám, ale nepoužívám ¹²²	11	12	44	35	15	18	70	23
Neznám ¹²³	76	82	26	21	5	6	107	36

Tento lexém užívá 76 % zástupců nejstarší generace, a pouhých pět respondentů jej nezná vůbec, ze střední generace má tento výraz ve svém úzu 44 %, z mladé generace už je to jen 6 % a dokonce 82 % těchto respondentů neví, co *cacarka* znamená. V mluvě žáků z Borotínska má *cacarka* sice vyšší zastoupení než mluvě mladé generace v Táboře, přesto nijak významné, tj. 16 %. Všichni respondenti tento pokrm popisovali jako polévku se zelím,¹²⁴ tři respondenti zvolili možnost „znám, ale nepoužívám“, vysvětlili jej však jako tatarku. Při detailnějším ověření se ukázalo, že šlo o záměnu na základě podobnosti obou slov, ale že tento výraz ve skutečnosti neznají vůbec. Jeden respondent z nejstarší generace uvedl, že lexém *cacarka* nezná, zato však užívá podobu *cacarda* (viz výše).

Výraz *cacarka* je doložen i na nahrávce č. 2a: *Říkám, neska ud'elám lívance a cacarku* (žena, nar. 1935). Z širšího kontextu je jasné, že se jedná o polévku.

Celkové výsledky sice ukazují, že tento regionalismus je v mluvě obyvatel v Táboře ještě živý, ze srovnání mezi generacemi však jasně vyplývá, že pozvolna zaniká.

cmunda – *cmundy*, f. sg.; *bramborák*

I tento lexém byl do výzkumu vybrán na základě mého vlastního úzu, uvádí jej však i Marie Janečková ve významu pokrm ze syrových strouhaných brambor pečených na omastku.¹²⁵ František Jílek píše, že vznik toho pojmenování souvisí se slovesem *smoudit*, tj. na povrchu opalovat.¹²⁶

¹²² K tomuto výsledku jsou započítány i odpovědi respondentů, kteří výraz vysvětlili jako tatarka.

¹²³ Jeden z těchto respondentů uvedl, že užívá slovo *cacarda*.

¹²⁴ S různými obměnami: polévka z brambor a zelí, mléčná polévka se zelím, zelnice apod.

¹²⁵ Janečková, M.: *K problematice nářečních jevů v širším jihočeském okruhu*. In: Jazyk a řeč jihočeského regionu I. České Budějovice 1992, s. 23.

¹²⁶ Jílek, F.: *Jihočeský člověk a jeho řeč*. České Budějovice 1961, s. 215.

cmunda – Kt: pečivo z uvařených bramborů, krupice, česneku a petržele dá se na pekáč a poleje se máslem. PSJČ, SSJČ: bramborák.

tab.48a

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Bramborák	32	34	21	17	8	10	61	20
cmunda	53	57	101	80	70	85	224	75
Dubletně	8	9	4	3	4	5	16	5
Pasivně cmunda	22	24	18	14	3	4	43	14

tab.48b

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 88	Střední generace	% z 109	Nejstarší generace	% z 74	CELKEM	% z 271
Bramborák	40	46	24	22	9	12	73	27
cmunda	39	44	78	71	65	88	182	68
Bramborák i cmunda	8	9	5	5	0	0	13	5
Čmunda	0	0	1	1	0	0	1	0
Vošouch	1	1	1	1	0	0	2	1

V tabulce 48a jsou zpracovány výsledky úkolu, ve kterém měli respondenti pouze vybírat z nabízených možností, v tabulce 48b jsou uvedena všechna pojmenování obrázku. Procenta zjištěná z různých typů úkolů se téměř neliší,¹²⁷ více než 80% frekvenci má *cmunda* v nejstarší generaci, ve střední generaci a u mládeže na Borotínsku překračuje 70 % a v mluvě mladé generace už spolu koexistují výrazy *cmunda* a *bramborák*. Dva respondenti užívají slovo *vošouch*,¹²⁸ tento výraz

¹²⁷ V tabulce 48b jsou nižší celkové počty respondentů. Někteří totiž určili špatně objekt na obrázku, uváděli např. *řízky*, *karbanátek*, *chipsy* atp. Tyto odpovědi nejsou započítány.

¹²⁸ Tento lexém je možné najít na mnohých internetových stránkách s recepty, podle ingrediencí a postupu je jasné, že se jedná o bramborák, často se u slova *vošouch* objevuje přívlastek plzeňský a šumavský, je tedy možné se domnívat, že toto slovo patří mezi nářeční výrazy v jihozápadočeské oblasti. Srov. např.: *Bramboráky* [online]. 2007 [25. 4. 2010], dostupné z: http://www.rozhlas.cz/plzen/receptar/_zprava/381872. *Bramboráky s houbami – „vošouchy“* [online]. 2000 [25. 4. 2010], dostupné z: <http://recepty.vareni.cz/bramboraky-s-houbami-vošouchy/>. *Bramborové vošouchy* [online]. 1999 [25. 4. 2010], dostupné z: <http://vareni.dama.cz/index.php?a=ukaz&recept=2101>. *Kastrůlek s vošouchy ze Šumavy* [online]. 2001 [25. 4. 2010], dostupné z <http://www.labuznik.com/recipe.php?ID=26137>. *Sucháčovo vošouchy* [online]. 2010 [25. 4. 2010], dostupné z: <http://suchac-martinsuchy.blogspot.com/2008/03/suchovo-vošouchy.html>. *Šumavské kynuté bramboráky-vošouchy* [online]. 2010 [25. 4. 2010], dostupné z: <http://loskutak.nova.cz/clanek/recepty/sumavske-kynute-bramboraky-vošouchy.html>. *Šumavské kynuté vošouchy – bramboráky* [online]. 1999 [25. 4. 2010], dostupné z: <http://recepty.centrum.cz/recepty/predkrmy-a-chutovky/teple-predkrmy/staticky/recepty/sumavskekynute-vošouchy-bramboraky/>. *Vošouchy* [online]. 2010 [25. 4. 2010], dostupné z: <http://recepty.chytrazena.cz/bezmasa-jidla/bramborova-jidla/vošouchy--31475.html>.

zaznamenala Janečková ve významu bramborové placky na Klatovsku a Domažlicku.¹²⁹ I u lexému *cmunda* je patrná klesající tendence užití v mladém generaci, přesto však tento výraz rozhodně patří mezi živé regionalismy.

cucák – *cucáku*, m. sg.; *dudlák*

V rozsáhlém úseku jihozápadních Čech, zahrnujícím Tábor, se vedle spisovného výrazu *dudlák* užívá také slova *cucák*. Rozptýleně v jižní polovině Čech bylo zaznamenáno rovněž spisovné *šidítko*. Výrazy *cumel*, případně *cumlík* se vyskytují na západním a východním okraji jihozápadočeské nářeční oblasti.¹³⁰

tab.49a

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Dudlák	93	100	126	100	76	93	295	99
Cucák	0	0	0	0	3	4	3	1
Dudlák i cucák	0	0	0	0	1	1	1	0
Cumel	0	0	0	0	1	1	1	0
Šidítko	0	0	0	0	1	1	1	0
Pasivně cucák	7	8	35	28	15	18	57	19

tab.49b

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Dudlák	90	97	120	95	68	84	278	92
Cucák	1	1	1	1	3	4	5	2
Cumel	0	0	3	2	2	2	5	2
Cumlík	0	0	0	0	1	1	1	0
Cumlíček	0	0	0	0	1	1	1	0
Šidítko	0	0	1	1	3	4	4	1
Dudu	0	0	0	0	1	1	1	0
Dudan	0	0	0	0	1	1	1	0
Dudloň	0	0	0	0	1	1	1	0
Ducek	0	0	0	0	1	1	1	0
Dudánek	0	0	1	1	0	0	1	0
Dudlák a šidítko	1	1	0	0	0	0	1	0
Dudlák a cumlák	1	1	0	0	0	0	1	0

¹²⁹ Janečková, M.: *Ještě k nářečním jevům jihočeské oblasti, srovnání s oblastí západočeskou*. In: Jazyk a řeč jihočeského regionu III. České Budějovice 1994, s. 16.

¹³⁰ *Český jazykový atlas I*. Praha 1992, s. 106.

I pojmenování tohoto předmětu bylo zjišťováno ve dvou typech úkolů. Výsledky z obou dokládají, že dominantní postavení v mluvě všech generací má výraz *dudlík*, ve střední a mladé generaci více než 95%. Výraz *cucák* aktivně užívají jen jednotlivci, a ani pasivní znalost tohoto označení není nijak významná, nejvyšší ve střední generaci 28 %. Kromě lexémů *dudlík* a *cucák* bylo zaznamenáno i slovo *šidítka* a různé slovo tvorné varianty se základy *duc-*, *dud-*, *dudl-*, *cuml-*, žádná z těchto podob však nedosáhla ani 5% zastoupení.

čina – *činy*, f. sg.; *sněhová vánice*

prášenice – *prášenice*, f. sg.; *sněhová vánice*

V jihočeských nářečích se pro *sněhovou vánici* užívá označení *prášenice*, v Táboře byl však zaznamenán i výraz *čina*. Ve spisovném jazyce existuje několik ekvivalentů, do dotazníku bylo zvoleno pojmenování *chumelenice*, jehož izoglosy sousedí s výrazem *prášenice*.¹³¹

tab.50

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Chumelenice	77	83	73	58	42	51	192	64
Čina	16	17	51	40	37	45	104	34
Prášenice	0	0	0	0	0	0	0	0
Chumelenice i čina	0	0	2	2	3	4	5	2
Pasivně čina	40	43	23	18	16	20	79	26
Pasivně prášenice	8	9	2	2	0	0	10	3

Zatímco označení *prášenice* zástupci ani jedné z generací již vůbec nepoužívají, dokonce jej ani neznají, k pasivní znalosti se přihlásila pouze 3 % respondentů, výraz *čina* se stále řadí mezi tábořské dialektismy. Ze střední a nejstarší generace jej zvolilo přes 40 % respondentů, u mladé generace byla zjištěna 17% frekvence, a 43 % se přihlásilo k pasivní znalosti. Opět je tedy možné sledovat ustupující tendenci tohoto jevu.

¹³¹ Český jazykový atlas II. Praha 1997, s. 364.

čumbrk – čumbrku, m. sg.; plod lopuchu

Pro uvedený denotát neexistuje ve spisovné češtině specifické označení terminologické povahy, v jiných vrstvách jazyka je situace opačná, nářeční pojmenování plodů lopuchu se vyznačuje bohatou lexikální diferenciací. Většina pojmenování má metaforický původ.¹³² Pro Tábořsko je charakteristický výraz *čumbrky*, zároveň však sousedí s izoglosami výrazů *žebráky* a *ježky*, dále bylo v Táboře zapsáno i sousloví *žebrácké vši* (viz Přílohy 9.3.6.).¹³³

tab.51a

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Používám	38	40	92	73	43	52	173	57
Znám, ale nepoužívám	21	23	21	17	26	32	68	23
Neznám	34	37	13	10	13	16	60	20

tab.51b

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 88	Střední generace	% z 112	Nejstarší generace	% z 76	CELKEM	% z 276
Bodláky	52	59	37	33	22	29	111	41
Čumbrky	32	37	68	61	38	50	138	51
Čumpr(d)líky	3	3	0	0	0	0	3	1
Čudlíky	1	1	0	0	0	0	1	0
Čulibrky	0	0	1	1	0	0	1	0
Čumberky	0	0	1	1	3	4	4	1
Žebráky	0	0	0	0	2	3	2	1
Žebrácké vši	0	0	0	0	1	1	1	0
Ježky (ježci)	0	0	0	0	8	10	8	3
Čumbrky, židovský knoflíky	0	0	1	1	0	0	1	0
Čumbrk, žebrák	0	0	1	1	0	0	1	0
Bodlák, čumbrk	0	0	3	2	0	0	3	1
Květ lopuchu	0	0	0	0	2	3	2	1

Prvním úkolem (tabulka 51a) bylo zjištěno, že více než polovina respondentů slovo *čumbrky* používá, a více než 20 % jej zná, je tedy zřejmé, že tento nářeční lexém stále má v mluvě všech generací své místo. Dopisováním označení k obrázku bylo sledováno, která jiná pojmenování plodů lopuchu se zde vyskytují. Objevilo se velké

¹³² Kloferová, S.: *Nářeční pojmenování plodů lopuchu v češtině*. NŘ 73, 1990, s. 235.

¹³³ *Český jazykový atlas II*. Praha 1997, s. 284.

množství variant,¹³⁴ většina však nedosahovala ani 5% frekvence. Byly zaznamenány různé výrazy s počátečním *ču-*, podobnost s nářečními *čumbrky* naznačuje vliv daného lexému na tato pojmenování. Frekvenci 10 % má v mluvě nejstarší generace slovo *ježky* (*ježci*), původ rodičů respondentů,¹³⁵ kteří zvolili toto označení, potvrzuje areál výrazu, ježž uvádí *Český jazykový atlas*. I když celkově jednoznačně převládá lexém *čumbrky*, lze pozorovat nárůst neutrálního pojmenování *bodláky*,¹³⁶ které u mladé generace získalo už 59 %.

dvíčata – *dvíčat*, n. pl.; *dvojčata*

Pro toto pojmenování je typická výrazná dubletnost až tripletnost, na území středních a jižních Čech tak kromě spisovného *dvojčata* existuje ještě podoba *dvíčata*.¹³⁷

tab.52

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Dvojčata	93	100	125	99	82	100	300	100
Dvíčata	0	0	0	0	0	0	0	0
Dvojčky	0	0	1	1	0	0	1	0
Pasivně dvíčata	6	6	13	10	6	7	25	8

Výraz *dvíčata* se však v mluvě žádné z generací nevyskytuje a téměř 100% frekvenci má spisovný ekvivalent. Pasivní znalost příznakového pojmenování dosáhla pouhých 8 %. Jeden respondent doplnil možnost *dvojčky*, tuto variantu *Český jazykový atlas* neuvádí, je ovšem možné, že se jedná o kontaminaci lexému *dvojčata* a jižněji se vyskytujícího *dvíčky*.¹³⁸

¹³⁴ I v tomto případě byly některé odpovědi (*květina*, *květ*, *keř* atp.) vynechány z celkového součtu.

¹³⁵ Pořín, Dolní Hořice, Bítov, Kardašova Řečice, Kámen, Věžná.

¹³⁶ Zřejmě se nejedná o přímé přenesení názvu jiné rostliny, mluvčí z městského prostředí nerozlišují a označují rostliny s pichlavým plodenstvím jako *bodláky*. Srov. Kloferová, S.: *Nářeční pojmenování plodů lopuchu v češtině*. NŘ 73, 1990, s. 236.

¹³⁷ *Český jazykový atlas I*. Praha 1992, s. 98.

¹³⁸ Tamtéž.

chůje – *chůje*, f. sg.; *chvojí*

Na Táborsku byly podle *Českého jazykového atlasu* zaznamenány hláskoslovné a morfologické difference substantiva *chvojí*, především se zde vyskytuje podoba *chůje*, ojediněle se mohou objevovat i varianty *chvoj* a *chvůje*.¹³⁹

tab.53

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Chvojí	86	92	91	71	45	55	222	74
Chůje	7	8	31	25	35	43	73	25
Chvůjí	0	0	1	1	0	0	1	0
Chvůje	0	0	1	1	2	2	3	1
Chvůj	0	0	1	1	0	0	1	0
Chvojí i chůje	0	0	1	1	0	0	1	0
Pasivně chůje	14	15	26	21	7	9	47	16

Celkově respondenti preferují spisovné *chvojí*, podoba *chůje* má výrazně ustupující tendenci, jednotlivě se objevily i varianty *chvůjí*, *chvůje* a *chvůj*. Zatímco u nejstarší generace je stav výrazu *chvojí* a nářečního *chůje* skoro vyrovnaný (55 % : 43 %), ve střední generaci má *chůje* již pouze čtvrtinové zastoupení, u mladé generace byla zjištěna dokonce jen 8% frekvence.

kolna – *kolny*, f. sg.; *kůlna*

V jihozápadočeských nářečích je zachycena hláskoslovná difference u slova *kůlna*, charakteristická pro celou oblast, tedy i pro Táborsko, je podoba *kolna*.¹⁴⁰

tab.54

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Kůlna	67	72	81	65	45	55	193	64
Kolna	26	28	42	33	36	44	104	35
Kůlna i kolna	0	0	3	2	1	1	4	1
Pasivně kolna	24	26	49	39	10	12	83	28

¹³⁹ *Český jazykový atlas II*. Praha 1997, s. 192.

¹⁴⁰ *Český jazykový atlas I*. Praha 1992, s. 386.

I v tomto případě je evidentní ustupující tendence výrazu *kolna*. U nejstarší generace spolu obě podoby koexistují, ve střední a mladé generaci je shodně zastoupení nářeční varianty přibližně třetinové. Tento výsledek je sice nižší než u nejstarší generace, přesto lze však označit nářeční variantu *kolna* za živou.

košatka – *košatky*, f. sg.; *ošatka*

víčko – *víčka*, n. sg.; *ošatka*

Na Benešovsku a Táborsku se podle *Českého jazykového atlasu* místo výrazu *ošatka* užívá označení *víčko* realizované přenesením významu, na jihu Táborska se dále objevuje i forma *košatka* odvozená od substantiva *koš*.¹⁴¹

tab.55

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Ošatka ¹⁴²	91	98	114	90	75	92	280	93
Košatka	2	2	2	2	1	1	5	2
Víčko	0	0	4	3	6	7	10	3
Nepoužívá	0	0	6	5	0	0	6	2
Pasivně košatka	13	14	5	4	2	2	20	7
Pasivně víčko	2	2	3	2	4	5	9	3

Ve všech třech generacích přesáhl výraz *ošatka* 90% hranici a regionálně příznaková pojmenování *košatka* i *víčko* mají jen minimální zastoupení. Ani pasivní znalost není významná, celkově 7 % respondentů zná, i když neuvádí slovo *košatka*. Pouze na Borotínsku bylo zjištěno 25% zastoupení lexému *víčko* a 15% výrazu *košatka*. I přes mírně vyšší frekvenci na Borotínsku je možné oba regionalismy považovat za zaniklé.

kotouč – *kotouče*, m. sg.; *kolečko*

Izoglosa nářečního výrazu *kotouč* prochází jihem Táborska, přímo v Táboře by se podle *Českého jazykového atlasu* mělo vyskytovat pojmenování *kolečko*.¹⁴³ Lexém

¹⁴¹ *Český jazykový atlas I*. Praha 1992, s. 256.

¹⁴² 8 respondentů z mladé generace a 2 ze střední zvolili sice variantu *ošatka*, uvedli však, že tento lexém neuvádí.

¹⁴³ *Český jazykový atlas III*. Praha 1999, s. 378.

kotouč znám však z rodinného úzu, proto byla frekvence užití daného pojmenování ověřena v dotazníku.

furík – Jg, Kt: trakař, na Moravě táčky.

fúrik – SSJ: malý vozík s jedním kolečkem a dvěma držadly.

tab.56a

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Kolečko	90	96	120	95	78	95	288	95
Kotouč	3	3	5	4	3	4	11	4
Kolec	0	0	1	1	0	0	1	0
Kolečko i kotouč	1	1	0	0	1	1	2	1
Pasivně kotouč	7	8	34	27	11	13	52	17

tab.56b

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Kolečko¹⁴⁴	84	91	118	94	79	97	281	93
Kotouč	2	2	3	2	2	2	7	2
Kolec	0	0	1	1	0	0	1	0
Kárka	1	1	1	1	0	0	2	1
Fúrik	0	0	1	1	0	0	1	0
Trakař	0	0	0	0	1	1	1	0
Vozík	2	2	0	0	0	0	2	1
Vozejk	0	0	1	1	0	0	1	0
Kolečko, kotouč	4	4	0	0	0	0	4	1
Kolečko, kárka	0	0	1	1	0	0	1	0

Označení pro *kolečko na vožení hlíny* bylo zjišťováno pomocí dvou úkolů. V obou případech se jasně prokázalo dominantní postavení lexému *kolečko*, který preferuje více než 90 % všech respondentů. *Kotouč* nepatří mezi běžné výrazy mluvy v Táboře, nebyla zaznamenána ani výrazná pasivní znalost, celkově slovo *kotouč* zná, i když neuvádí 17 % zástupců všech generací. Jeden respondent doplnil možnost *kolec*, areál toho lexému se nachází západně od Tábora s centrem na Strakonicku, z této

¹⁴⁴ Jeden z respondentů uvedl jako odpověď *kolečko* a v závorce *fúrik* a *šajstruhla*. Ani jednu z těchto variant *Český jazykový atlas* neuvádí, pouze na Doudlebsku se vyskytuje podobné *šaj(b)truhla*. Srov. *Český jazykový atlas III*. Praha 1999, s. 378. Rodiče respondenta však oba pocházejí z Cetoraze (okres Pelhřimov), není proto pravděpodobné že by byl respondent v užívání těchto lexémů ovlivněn původem rodičů.

oblasti¹⁴⁵ také pocházejí rodiče respondenta. Ve druhém typu úkolu se opět objevilo větší množství variant, kromě výrazů, které uvádí *Český jazykový atlas*, to byly odpovědi *fúrik* (viz výše), *vozík/vozejk* a *trakař*, u posledních dvou jmenovaných se může jednat o nepřesné určení předmětu na obrázku.

krabuš – *krabuše*, f. sg.; *náhubek pro psa*

Výraz *krabuš* zařadila do svého nářečního slovníčku Marie Kršková, vysvětluje jej jako náhubek pro psa.¹⁴⁶ *Krabuše* nebo *rabuše* pro označení náhubku se objevuje již v charakteristice lexikální stránky *různořečí lužnického* A. V. Šembery.¹⁴⁷

kraboška – Gb: maska. Jg: pletený koš z proutí, drátu atd., schránka podobná koši nebo krabici. Kt: pletený koš z proutí. MSS: škraboška, maska. PSJČ: helmice s podbradím. SJČ: pletený koš z proutí nebo drátu, helmice s podbradím. SSJČ: podbradník.

krabuše – Jg: viz *kraboška*. Kt: viz *kraboška*, košíky s železnou mříží na hlavy s'atých na věži. PSJČ: klec na oheň. SJČ: viz *kraboška*. SSJČ: drátěný koš, klec.

krabuška - Jg: viz *kraboška*. Kt: viz *kraboška*.

rabuš – Kt: náhubek pro psy (Tábor).

škraboška – Gb: viz *kraboška*. Jg., Kt: maska. Mch: maska, stč. *kraboška* od základu krabice, vyšlo se z významu náhubek, který byl ve stč. *krabuše*. PSJČ, SJČ, SSČ, SSJ, SSJČ: maska.

škrabuška – Kt: viz *škraboška*.

tab.57a

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Náhubek	88	95	92	72	55	67	235	78
Krabuš	1	1	21	17	17	22	39	13
Rabuš	0	0	7	6	6	7	13	4
Škraboš	0	0	1	1	1	1	2	1
Škraboška	0	0	0	0	2	2	2	1
Košík	4	4	5	4	0	0	9	3
Náhubek i krabuš	0	0	0	0	1	1	1	0
Pasivně krabuš	3	3	18	14	9	11	30	10

¹⁴⁵ Z Volyně (okres Strakonice), Kovanín (okres Prachatice).

¹⁴⁶ Kršková, M.: *Dobráci, filuti, meláci*. Praha 1957, s. 237.

¹⁴⁷ Šembera, A. V.: *Základové dialektologie československé*. Vídeň 1864, s. 20.

tab.57b

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 88	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 81	CELKEM	% z 295
Náhubek	59	67	66	51	29	37	154	53
Košík	20	23	22	17	24	31	66	22
Náhubek i košík	6	7	5	4	0	0	11	4
Kraboš	0	0	2	2	0	0	2	1
Krabuš	0	0	7	6	5	6	12	4
Krabuše	0	0	0	0	2	2	2	1
Rabuš	2	2	9	7	10	12	21	7
Rebuš	0	0	1	1	0	0	1	0
Kraboška	0	0	0	0	1	1	1	0
Krabuška	0	0	0	0	1	1	1	0
Rabuška	1	1	1	1	0	0	2	1
Škraboš	0	0	2	2	1	1	3	1
Škrabuš	0	0	6	5	1	1	7	2
Škraboška	0	0	5	4	6	7	11	4
Škrabuška	0	0	0	0	1	1	1	0

Také nářeční pojmenování tohoto předmětu bylo zjišťováno pomocí dvou úkolů,¹⁴⁸ z výsledků obou vyplývá, že nejčastěji užívaný je lexém *náhubek*, za ním následuje výraz *košík*, který preferuje 22 % všech respondentů, a dokonce 31 % ze vzorku nejstarší generace (tab.57b). Dále byly zaznamenány nářeční formy různých slovtvorných (např. deminutivní podoby *krabuš* x *krabuška*), hláskoslovných (např. *rabuš* x *rebuš*) a morfologických diferencí (např. *krabuš* x *krabuše*). Celkově tyto varianty tvoří dohromady asi pětinu všech odpovědí, v nejstarší generaci dokonce 30 %, u generace mladé dosahují však jen 10 %. Tento nářeční lexém v různých obměnách v Táboře sice stále existuje, ale vývoj od nejstarší k mladé generaci naznačuje jeho zanikající tendenci.

loch – *lochu*; m. sg.; *sklep*

V jihozápadočeské oblasti existuje dvojí název sklepa, jednak je to označení *sklep*, který je rozšířen i v celých Čechách, jednak je to z němčiny přejatý *loch*, který původně znamenal jámu na zásoby.¹⁴⁹

¹⁴⁸ V úkolu, kde měli respondenti dopisovat pojmenování obrázku, se opět objevily odpovědi jako např. *pes*, *německý ovčák*, které svědčí o špatném určení sledovaného objektu, tyto odpovědi jsou z celkového součtu vynechány.

¹⁴⁹ *Český jazykový atlas I.* Praha 1992, s. 364.

tab.58

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Sklep	93	100	121	96	81	99	295	98
Loch	0	0	6	5	1	1	7	2
Pasivně loch	0	0	23	18	14	17	37	12

Výraz *loch* se již neřadí mezi tábořské regionalismy, mladá generace jej vůbec neužívá ani nezná, 100% frekvenci má výraz *sklep*. Ve střední a nejstarší generaci se objevily jen jednotlivci preferující toto nářeční pojmenování. Stejně tak 18% pasivní znalost ve střední a 17% v nejstarší generaci potvrzují, že se jedná o zaniklý nářeční jev.

lokáč – *lokáče*, m. sg.; *kaluž*

Hlavním pojmenováním *kaluže* je v jižních Čechách výraz *lokáč*, vyskytují se zde však i spisovná označení *louže* a *kaluž*,¹⁵⁰ z těchto tří možností vybírali respondenti v dotazníku.

tab.59

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Louže	73	78	103	81	57	70	234	78
Kaluž	13	14	13	10	21	26	47	15
Lokáč	0	0	1	1	2	2	3	1
Louže i kaluž	7	8	7	6	1	1	15	5
Louže i lokáč	0	0	2	2	1	1	3	1
Pasivně lokáč	6	6	27	21	14	17	47	16

Nářeční *lokáč* neužívá již žádná z generací a většina respondentů tento lexém ani nezná, pouze 16 % zástupců všech generací se přihlásilo k pasivní znalosti, dva z nich však doplnili, že daný výraz užívají ve významu výmol (po kaluži) na silnici, tento význam byl zaznamenán i v původním výzkumu.¹⁵¹ Toto vysvětlení jako další uvádí i *Český jazykový*, mapováno však bylo slovo *lokáč* pouze jako ekvivalent *kaluže*.

¹⁵⁰ *Český jazykový atlas II*. Praha 1997, s. 317.

¹⁵¹ Návarová, R.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Táboře*. Olomouc 2008, s. 54.

(v)okůrka – (v)okůrky, f. sg.; okurka

Téměř v celých Čechách je rozšířena forma ženského roku (v)okurka, v jižních Čechách má však hláskoslovnou variantu (v)okůrka.¹⁵²

tab.60

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
(V)okurka	89	96	110	87	65	78	264	87
(V)okůrka	4	4	15	12	17	21	36	12
(V)okurka i (v)okůrka	0	0	1	1	1	1	2	1
Pasivně (v)okůrka	21	23	33	26	11	13	65	22

Podoba s délkou již není v mluvě obyvatel v Táboře obvyklá, nejvyšší podíl získala u nejstarší generace, a to 21 %, z mladé generace byla tato možnost preferována už jen ve 4 % odpovědí. (V)okůrku celkově sice zná 35 % respondentů, aktivní užití však dosahuje pouze 12 %, forma s délkou tedy nepatří mezi živé nářeční jevy.

(v)otápek – (v)otápku, m. sg.; škraloup

Pro pojmenování povlaku na povrchu vařeného mléka se v rozsáhlé oblasti s centrem na Táborsku užívá slovo (v)otápek.¹⁵³

tab.61

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Škraloup	83	89	85	67	35	43	203	67
(V)otápek	10	11	37	30	45	55	92	31
Škraloup i (v)otápek	0	0	4	3	2	2	6	2
Pasivně (v)otápek	22	24	49	39	11	13	82	27

Z celkového vzorku dává nářečnímu výrazu (v)otápek přednost 31 % respondentů a podíl pasivní znalosti je dokonce 60%, nejedná se tedy o lexém zaniklý.

¹⁵² Český jazykový atlas I. Praha 1992, s. 214.

¹⁵³ Tamtéž, s. 222.

Přesto ze srovnání četnosti výskytu u mladé generace (11%) s frekvencí v generaci nejstarší (55%) je zřejmé, že i toto příznakové pojmenování ustupuje spisovnému výrazu *škraloup*.

pucka – *pucky*, f. sg.; *míč*

Vedle spisovného označení dětské hračky *míč* se v Táboře podle *Českého jazykového atlasu* vyskytuje také výraz *pucka*.¹⁵⁴ Kršková tento výraz popisuje jako podomáčku z hadrů nebo z chlupů vyrobený míč,¹⁵⁵ *Český jazykový atlas* však mapuje jen ta označení, která se přenesla i na moderní tovární výrobek.¹⁵⁶

tab.62

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Míč	92	99	123	98	70	85	285	95
Pucka	1	1	3	2	12	15	16	5
Pasivně pucka	9	10	50	40	22	27	81	27

Pucka jako pojmenování míče v mluvě obyvatel Tábora není běžná. Toto nářeční označení zvolilo pouhých 15 % zástupců nejstarší generace, z mladé a střední generace už téměř 100 % respondentů preferuje lexém *míč*. To, že zde dříve tento dialektismus existoval, naznačuje poměrně vysoká pasivní znalost, ze střední generace uvedlo, že tento výraz zná, ale neužívá dokonce 40 % respondentů. Jeden ze zástupců střední generace, který se přihlásil k pasivní znalosti *pucky*, doplnil, že pociťuje sémantický rozdíl mezi oběma výrazy, *pucka* je podle něj měkký míč pro malé děti nebo pro psy. Tento výklad se blíží původnímu významu slova *pucka*, podobně vnímal tento lexém také jeden respondent ve výzkumu z roku 2007.¹⁵⁷

¹⁵⁴ *Český jazykový atlas I.* Praha 1992, s. 117.

¹⁵⁵ Kršková, M.: *Dobráci, filuti, meláci.* Praha 1957, s. 238.

¹⁵⁶ *Český jazykový atlas I.* Praha 1992, s. 116.

¹⁵⁷ Návarová, R.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Táboře.* Olomouc 2008, s. 55.

sršáň – *sršáně*, m. sg.; *sršeň*

sršán – *sršána*, m. sg.; *sršeň*

sršně – *sršně*, f. sg.; *sršeň*

Pro celé jihozápadní Čechy je charakteristická podoba *sršán*, v Táboře se může objevovat i varianta *sršně*. Na základě vlastního rodinného úzu byla v dotazníku nabídnuta i varianta *sršáň*, která je ovšem podle *Českého jazykového atlasu* typická pro severní Slezsko.¹⁵⁸ Vedle formy *sršán* uvádí jako jihozápadočeskou i podobu *sršáň* Slavomír Utěšený.¹⁵⁹

tab.63

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Sršeň	64	69	99	79	61	73	224	75
Sršáň	28	30	22	17	14	17	64	22
Sršně	0	0	0	0	0	0	0	0
Sršán	1	1	1	1	5	6	7	2
Sršeň i sršáň	0	0	3	2	1	1	4	1
Sršeň i sršán	0	0	0	0	1	1	1	0
Sršáň i sršán	0	0	1	1	0	0	1	0
Pasivně sršáň	42	45	43	34	18	22	103	34
Pasivně sršně	18	19	9	7	6	7	33	11
Pasivně sršán	1	1	11	9	10	12	22	7

Většina respondentů upřednostňuje spisovnou podobu *sršeň*,¹⁶⁰ z nabízených nářečních možností je nejčastější varianta *sršáň*, celkově ji preferuje 22 % respondentů, u mladé generace byla zaznamenána dokonce 30% frekvence tohoto výrazu. Více než 30% zastoupení bylo zjištěno také výzkumem v roce 2007.¹⁶¹ Celkem 34 % respondentů označilo podržením pasivní znalost příznakového *sršáň*, nejvyšší byla pasivní znalost opět u zástupců mladé generace. Zatímco nářeční varianty *sršně* a *sršán* jsou již v mluvě obyvatel v Táboře zaniklé, podobá *sršáň* si zde částečně udržuje své místo.

¹⁵⁸ *Český jazykový atlas II*. Praha 1997, s. 144.

¹⁵⁹ Utěšený, S.: *Čmeláci, fčeláci, vosáci a sršáni v českých nářečích*. NŘ 45, 1962, s. 174-175.

¹⁶⁰ Podle spisovné normy může slovo *sršáň* fungovat jak femininum tak maskulinum, rodové diference v tomto výzkumu zkoumány nebyly.

¹⁶¹ Návarová, R.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Táboře*. Olomouc 2008, s. 56.

svačna – *svačny*, f. sg.; *svačina*

Ve východní části středních Čech a jihočeské nářeční oblasti se vyskytuje hláskoslovná varianta *svačna* jako dubletní ke spisovnému *svačina*.¹⁶²

tab.64

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Svačina	87	94	99	78	61	74	247	82
Svačna	6	6	26	21	21	26	53	18
Svačna i svačina	0	0	1	1	0	0	1	0
Pasivně svačna	25	27	42	33	7	9	74	25

Hláskoslovná varianta *svačna* nemá již v mluvě v Táboře silnou pozici. Častější je v nejstarší a střední generaci, kde frekvence užití přesáhla 20 %, z mladé generace tuto odpověď zvolilo jen 6 % respondentů, ale pasivní znalost dané podoby byla zjištěna u 27 % zástupců z této generace.

Tato nářeční forma byla zachycena rovněž na nahrávce č. 3a, muž (nar. 1983) zde říká: *To je pravda, to ste mñeli nejlepší svačnu v republice, nejdraší.* Z širšího kontextu je jasné, že užití tohoto výrazu má expresivní charakter, nejde totiž o svačinu, ale o velmi neobvyklý a drahý pokrm, je tedy možné, že eufemistické a zároveň nářeční vyjádření bylo použito záměrně pro zdůraznění kontrastu mezi svačinou a oním výjimečným jídlem.

šuska – *šusky*, f.sg.; *škubánky*

Výraz *šuska* byl do výzkumu zařazen na základě vlastního úzu, uvádí jej však i Marie Kršková,¹⁶³ podle Františka Jílka se v jižních Čechách škubánkům říká *šustka*.¹⁶⁴ Na Doudlebsku zaznamenal Zbyněk Holub pojmenování *šuska* nebo *šusterka*.¹⁶⁵

¹⁶² Český jazykový atlas I. Praha 1992, s. 205.

¹⁶³ Kršková, M.: *Dobráci, filutí, meláci*. Praha 1957, s. 239.

¹⁶⁴ Jílek, F.: *Jihočeský člověk a jeho řeč*. České Budějovice, s. 215.

¹⁶⁵ Holub, Z.: *K problematice genia loci v lexikální rovině jazyka na Doudlebsku*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu IV*. České Budějovice 1995, s. 27.

šuska – PSJČ, SSJČ: škubánky.

šustka – Kt: pl. *šustky* jsou škubánky. Mch: *šusterka*, šustice, šoustky, mor. pl. *šusterky* znamená škubánky; původ nejasný. PSJČ, SSJČ: viz *šuska*. Br. pl. *šustky* střevíčky z červené skopoviny.

šusterka – Jg: moučná kaše. Kt: pl. *šusterky* ve vých. Čechách šklubánky, jinde moučná kaše. PSJČ, SSJČ: viz *šuska*. SJČ: škubánky nebo moučná kaše.

tab.65

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Škubánky	78	84	66	52	21	26	165	55
Šuska	10	11	55	44	53	65	116	39
Šusterka	0	0	1	1	2	2	3	1
Škubánky i šuska	5	5	4	3	6	7	15	5
Pasivně šuska	18	19	45	36	10	12	73	24

Lexém *šuska* má dominantní postavení v mluvě nejstarší generace, užívá jej více než 70 % těchto respondentů, udržuje se i u zástupců střední generace, z nichž jej preferuje zhruba polovina, mladá generace však již jednoznačně upřednostňuje spisovné *škubánky*. Pojmenování *šuska* stále patří mezi živé regionalismy, výrazně nižší frekvence u mladé generace však napovídá, že i tento lexém z mluvy v Táboře vymizí.

Ve výzkumu v roce 2007 někteří respondenti poznamenávali, že mezi výrazy *šuska* a *škubánky* pociťují významový rozdíl. Proto respondenti v novém dotazníku jednak vybírali mezi možnostmi *škubánky* a *šuska*, jednak měli výraz *šuska* vysvětlit. Pomocí tohoto úkolu byly zjištěny jisté sémantické diference, 12 odpovědí znělo *opečené škubánky*, tento význam uvádí také Holub.¹⁶⁶ Dále 7 respondentů vysvětlilo tento výraz jako krmení pro ryby z mouky a vody,¹⁶⁷ podobně Holub píše, že se může jednat i o moučnou kaši.¹⁶⁸ V nejmladší generaci se jednotlivě objevily i odpovědi: *osuška*, *ponožka*, *šusťáková bunda* a *stará bota*. Většina respondentů však výraz *šuska* vysvětlovala jako *škubánky*.

¹⁶⁶ Holub, Z.: *K problematice genia loci v lexikální rovině jazyka na Doudlebsku*. In: Jazyk a řeč jihočeského regionu IV. České Budějovice 1995, s. 27.

¹⁶⁷ Jeden z respondentů, který uvedl tento význam, je zaměstnancem štíčí líhně v Táboře, lze předpokládat, že tento lexém užívá v každodenní komunikaci.

¹⁶⁸ Holub, Z.: *K hláskoslovné, tvaroslovné, slovtvorné a lexikální stránce nářečí na Českobudějovicku II*. In: Jazyk a řeč jihočeského regionu I. České Budějovice 1992, s. 34.

taluta – *taluty*, f. sg.; *příkop u cesty*

Příkop u cesty má v areálu mezi Benešovem a Českými Budějovicemi, s centrem na Táborsku, specifické pojmenování *taluta*. *Český jazykový atlas* udává vysvětlení, že se jedná o slovo románského původu, které k nám proniklo prostřednictvím cizích dělníků pracujících na výstavbě komunikací v 1. polovině 19. století.¹⁶⁹ Tento výklad byl použit také v rozhovoru o táborském nářečí,¹⁷⁰ zareagoval na něj jeden ze čtenářů, který uvedl, že daný lexém pochází z příjmení Itala Di Taluto, jenž vedl práce na stavbách silnic v 18. století v oblasti širšího Táborska. Jedná se však o ústně tradovanou informaci, kterou se zatím nepodařilo potvrdit. Pravděpodobnější¹⁷¹ je Machkovo vysvětlení: „Z fr. talute, talus (sloveso talouter); svah v lat. talus.“¹⁷²

tab.66

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Příkop	67	72	44	35	28	34	139	46
Taluta	25	27	76	60	51	62	152	51
Škarpa	0	0	1	1	0	0	1	0
Příkop i taluta	1	1	5	4	3	4	9	3
Pasivně taluta	36	39	36	29	14	17	86	29

Polovina (54 %) všech respondentů tento lexém užívá, více než 60% frekvence byla zjištěna u střední a nejstarší generace a ze zástupců mladé generace jej upřednostňuje sice jen 27 %, zná jej však ještě většina, tj. 66 % respondentů. Převažuje i na Borotínsku, lexém *taluta* tam užívá dokonce 70 % žáků. Tento regionalismus má pevné postavení v mluvě obyvatel Táborska, udržuje se i u mladé generace.

¹⁶⁹ *Český jazykový atlas II*. Praha 1997, s. 330.

¹⁷⁰ Musil, J.: *R. Návarová: Táborština zaniká, čumbrky zůstávají*. Tábor, 20. ledna 2010, č. 3, s. 8.

¹⁷¹ Ovšem ani původ z francouzštiny (od fr. dělníků) nezůstává bez otázek. Zatímco o působení francouzských dělníků se odborná literatura nezmiňuje, o masovém příchodu dělníků a stavebních odborníků z oblasti dnešní Itálie existují mnohé doklady, srov. např. Ringes, V.: *Století železnic*. Praha 1938, s. 81. Schreier, P.: *Příběhy z dějin našich drah*. Praha 2009, s. 34. Hons, J.: *Dějiny dopravy na území ČSSR*. Bratislava 1975, s. 86, 140. Italové zde však pracovali především ve druhé polovině 19. století, nikoli v první, či dokonce ve století 18. Z jakého důvodu by se do jižních Čech toto slovo dostalo z francouzštiny, není zcela jasné a nelze tedy vyloučit ani jiný původ daného lexému. Osoby s výše uvedeným příjmením (v podobách Taluto a Talutto) žijí od 19. století ve Spojených státech, srov. *Surname finder* [online]. 2009 [20. 4. 2010], dostupný z: <http://www.genealogytoday.com/surname/finder.mv?Surname>. Zda skutečně existoval Ital Di Taluto, který řídil stavby v jižních Čechách, bude vyžadovat hlubší archivní bádání.

¹⁷² Machek, V.: *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha 1997, s. 635.

ušák – *ušáka*, m. sg.; *škvor*

vidličák – *vidličáka*, m. sg.; *škvor*

Až na Táborsko zasahuje areál pojmenování *ušák*, které je charakteristické především pro střední část středomoravských nářečí. Na Táborsku bylo vedle spisovného výrazu *škvor* zaznamenáno i označení *vidličák*.¹⁷³

tab.67a

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Škvor	73	79	85	67	42	51	200	66
Ušák	18	19	37	29	39	48	94	32
Vidličák	2	2	2	2	0	0	4	1
Škvor i ušák	0	0	2	2	1	1	3	1
Pasivně ušák	18	19	40	32	8	10	66	22
Pasivně vidličák	1	1	2	2	3	4	6	2

tab.67b

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 71	Střední generace	% z 121	Nejstarší generace	% z 75	CELKEM	% z 267
Škvor	58	83	84	70	36	48	178	67
Ušák	11	15	29	24	38	51	78	30
Uchavec	0	0	0	0	1	1	1	0
Vidličák	0	0	3	2	0	0	3	1
Škvor i ušák	1	1	5	4	0	0	6	2
Škvor i vidličák	1	1	0	0	0	0	1	0

Výše uvedené lexémy byly nabídnuty v dotazníku a dále bylo označení tohoto hmyzu sledováno pomocí obrázku.¹⁷⁴ Jeden z respondentů zvolil ještě možnost *uchavec*, která zaujímá jižní oblast západočeských nářečí.¹⁷⁵ Je zde tedy patrný vliv mluvy rodičů, kteří pocházeli z Domažlicka. Lexém *vidličák* byl zaznamenán pouze jednotlivě, nepatří mezi živé nářeční výrazy v Táboře. V mluvě nejstarší generace spolu koexistují slova *škvor* a *ušák* (48 % : 51 %), u zástupců střední generace však jasně dominuje výraz spisovný a 15% frekvence u mladé generace napovídá, že i tento dialektismus z tábořské mluvy mizí.

¹⁷³ Český jazykový atlas II. Praha 1997, s. 159.

¹⁷⁴ Při jasném nerozpoznání zkoumaného objektu nebyly opět odpovědi (např. *brouk*, *hmyz*, *potvora* atp.) započítány.

¹⁷⁵ Český jazykový atlas II. Praha 1997, s. 159.

vaj(g)link – *vaj(g)linku*, m. sg.; *velká mísa*

Janečková zaznamenala daný lexém v poměrně specifickém významu, a to jako pojmenování pro mísu na zadělávání koláčů.¹⁷⁶ Z rodinného úzu však tento výraz znám jako označení jakékoli velké nádoby, proto bylo i u tohoto slova vyžadováno vysvětlení.

vajlinka – Kt: veliká mísa na zadělávání pečiva.

vandle – Jg: vana. SJČ: vana, necky.

vandlička¹⁷⁷ – PSJČ, SJČ: vanička, necičky.

vandlík – SJČ: viz *vandle*. SSJ: zdrobněle vandel' kulatá nádoba z plechu sloužící pro kuchyňské účely.

tab.68

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Používám	10	11	74	59	60	73	144	48
Znám, ale nepoužívám	22	24	46	36	18	22	86	29
Neznám	61	65	6	5	4	5	71	23

Tento lexém jednoznačně patří mezi živé regionalismy, i přesto, že mezigenerační srovnání naznačuje ustupující tendenci. Z nejstarší generace jej užívá dokonce 73 % respondentů, silné, téměř 60%, zastoupení má i ve střední generaci, nízká frekvence byla zjištěna u mladé generace, a to pouhých 10 %. Někteří respondenti uváděli i další podoby, jednou byla doplněna varianta *vajlina* a třikrát *vandlík*. Výzkum potvrdil, že sémantika tohoto výrazu se postupem času rozšířila. Polovina zástupců nejstarší generace, kteří toto slovo znají, jej vysvětlila jako mísu na zadělávání, ostatní pak psali obecněji *velká mísa*¹⁷⁸ a další významy *umyvadlo*, *lavor* a *dřez*. Ve střední generaci se objevily stejné popisy, nejčastěji to byla opět zadělávací mísa. U generace mladé se vysvětlení *mísa na zadělávání* nevyskytl ani jednou, respondenti daný lexém znají ve významech *dřez*, *nádoba na prádlo*, *plastová mísa* a *mísa na salát*.

¹⁷⁶ Janečková, M.: *Ještě k nářečným jevům jihočeské oblasti, srovnání s oblastí západočeskou*. In: Jazyk a řeč jihočeského regionu III. České Budějovice 1994, s. 15.

¹⁷⁷ Tuto podobu uvádí Z. Holub jako obdobu výrazu *vajdlink*, *vajglink* ve významu druh mísy, umývadlo původem ze starohornoněmeckého *weidlic*, tj. *velká nádoba*. Srov. Holub, Z.: *K problematice genia loci v lexikální rovině jazyka na Doudlebsku*. In: Jazyk a řeč jihočeského regionu IV. České Budějovice 1995, s. 40.

¹⁷⁸ Často se objevoval i konkrétnější popis nádoby – plechová nebo smaltovaná mísa s uchy.

zoubek – *zoubku*, m. sg.; *stroužek* (*česneku*)

Na Táborsku se část hlávky česneku označuje metaforicky jako *zoubek*.¹⁷⁹
Pojmenování stroužku bylo v dotazníku zjišťováno ve dvou úkolech.

tab.69a

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Stroužek	93	100	126	100	77	94	296	99
Zoubek	0	0	0	0	1	1	1	0
Pazourek	0	0	0	0	4	5	4	1
Pasivně zoubek	2	2	5	4	2	2	9	3

tab.69b

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 78	Střední generace	% z 118	Nejstarší generace	% z 71	CELKEM	% z 267
Stroužek	77	99	116	98	65	92	258	98
Stroužka	1	1	0	0	0	0	1	0
Proužek	0	0	1	1	0	0	1	0
Stroužek i stroužka	0	0	1	1	0	0	1	0
Pazourek	0	0	0	0	5	7	5	2
Zoubek	0	0	0	0	1	1	1	0

Výsledky obou úkolů dokládají, že ve všech generacích jednoznačně dominuje spisovný výraz *stroužek*, který užívá více než 90 % všech respondentů. Lexém *zoubek* lze označit za zaniklý regionalismus, doplnil ho pouze jeden respondent. Stejně tak pasivní znalost je minimální (celkově 3%). Byly zaznamenány ještě další varianty,¹⁸⁰ ovšem rovněž nevýrazného zastoupení. Objevila se i rodová diference *stroužka*, která se podle *Českého jazykového atlasu* vyskytuje na Moravě a ve východních Čechách.¹⁸¹ A několik zástupců (7%) z nejstarší generace užívá lexém *pazourek*, který pokrývá souvislý pás jižně od Tábora a hraničí s areálem výrazu *zoubek*.¹⁸²

¹⁷⁹ *Český jazykový atlas II*. Praha 1997, s. 92.

¹⁸⁰ Někteří respondenti psali k obrázku *česnek* či *cibule*, tyto odpovědi byly vynechány z celkového součtu.

¹⁸¹ Není pravděpodobné, že by respondenti byli ovlivněni původem rodičů, v jednom případě pocházeli oba rodiče respondenta z Tábora, ve druhém matka z Tábora a otec ze severních Čech.

¹⁸² *Český jazykový atlas II*. Praha 1997, s. 91.

žíce – žíce, f. sg.; lžíce

žlíce - žlíce, f. sg.; lžíce

U lexému lžíce dochází v českých nářečích k hláskoslovným obměnám. Přesmyčka žlíce je charakteristická pro úsek východních Čech a především jihozápadní Moravy, přesahuje však i na Táborsko a Benešovsko. V dotazníku byla uvedena také možnost žíce, která převládá v celých Čechách a na Táborsku těsně sousedí s podobou žlíce.¹⁸³

tab.70

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Lžíce	60	65	90	71	39	48	189	63
Žíce	9	10	3	2	14	17	26	9
Žlíce	23	25	31	25	27	33	81	27
Lžíce	0	0	1	1	2	2	3	1
Lžíce i žlíce	1	1	1	1	0	0	2	1
Pasivně žíce	6	6	16	13	8	10	30	10
Pasivně žlíce	31	33	49	39	21	26	101	34

Nejčastěji volili respondenti spisovnou variantu. Jednotlivě byly doplněny i formy s krátkostí lžíce. Zjednodušená podoba žíce není v Táboře obvyklá, upřednostňuje ji pouze 9 % celkového vzorku, z toho nejvíce (17 %) zástupců nejstarší generace. Nářeční varianta žlíce má téměř třetinovou frekvenci, a to ve všech generacích, a na Borotínsku byl zjištěn dokonce 50% podíl dané podoby. Tento regionálně příznakový jev tedy v mluvě na Táborsku částečně přetrvává.

5.2. Přídavná jména

pažlutnej – mlsný

Z rodinného úzu znám substantivum pažlutník ve významu vybíravý člověk, v dotazníku byl sledován výskyt lexému pažlutnej, který zařadila do svého nářečního slovníčku M. Kršková a vysvětluje jej jako „mlsný, vybíravý v jídle“.¹⁸⁴ V NŘ je vznik

¹⁸³ Český jazykový atlas I. Praha 1992, s. 290.

¹⁸⁴ Kršková, M.: Dobráci, filuti, meláci. Praha 1957, s. 238.

tohoto slova vyložen pravděpodobnou záměnou r-l v adjektivu *pažřoutný*, tj. *vyběračný*.¹⁸⁵

pažloutný – Kt: v jídle vybíračný, paškrtný (Táborsko).

pažlutný – Kt: viz *pažloutný*.

tab.71

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Mlsnej	93	100	122	97	79	97	294	98
Pažlutnej	0	0	3	2	2	2	5	2
Pažloutnej	0	0	1	1	0	0	1	0
Mlsnej i pažlutnej	0	0	0	0	1	1	1	0
Pasivně pažlutnej	2	2	14	11	5	6	21	7
Pasivně pažloutnej	0	0	1	1	0	0	1	0

Tento lexém již není v tábořské mluvě živý, u všech generací výrazně, tj. ve více než v 95 %, převažuje varianta *mlsnej* a pasivní znalost daného výrazu v dotazníku vyznačilo pouze 21 respondentů. Jeden ze zástupců střední generace připsal vlastní možnost *pažloutnej* a další doplnil, že zná, ale neužívá variantu *pažloutný* a substantivum *pažloutník*. Podoba s *-ou-* je rovněž uvedena v NŘ.¹⁸⁶

vokřenělej – *divně se tvářící, nesvůj*

I tento nářeční výraz byl do výzkumu zařazen na základě nářečního slovníčku Marie Krškové, která jej vykládá jako „*mající divnou grimasu, nesvůj. nemocný*“.¹⁸⁷ Ve významu *nemocný* jej uvádí i František Jílek.¹⁸⁸

okřeněný – PSJČ: churavý, nanicovatý.

okřenilý – Jg, Kt: okrnělý, mdlý, churavý (u Tábora).

¹⁸⁵ A.H.: *Pažlutný, pažloutný*. NŘ 15, 1931, s. 143.

¹⁸⁶ A.H.: *Pažlutný, pažloutný*. NŘ 15, 1931, s. 143.

¹⁸⁷ Kršková, M.: *Dobráci, filuti, meláci*. Praha 1957, s. 239.

¹⁸⁸ Jílek, F.: *Jihočeský člověk a jeho řeč*. České Budějovice 1961, s. 220.

tab.72

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Používám	7	8	29	23	46	56	82	27
Znám, ale nepoužívám	50	54	71	56	30	37	151	50
Neznám	36	38	26	21	6	7	68	23

Téměř 80 % zkoumaného vzorku daný lexém zná, ovšem užívá jej pouze většina (56 %) nejstarší generace. Ze střední generace možnost „*používám*“ zvolilo jen 23 % respondentů, z mladé pak pouhých 8 %. Třikrát byla zaznamenána ještě forma *vokřeněnej*.¹⁸⁹ Tento regionalismus sice není zcela zaniklý, výrazný pokles u mladé generace ovšem předpovídá jeho vymizení.

vycabenej – *hezky nebo slavnostně oblečený*

I toto adjektivum objasňuje ve svém slovníčku M. Kršková, uvádí k němu ekvivalent *vyšňořenej*.

vycabiti – Mch: štabák slang.nastrojený, vyšňořený člověk; vyštapen naparáděný *vycabenej*, původ nejasný.

tab.73

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Vyšňořenej	90	97	124	98	82	100	296	98
Vymóděnej	0	0	2	2	0	0	2	1
Vycabenej	3	3	0	0	0	0	3	1
Pasivně vycabenej	2	2	2	2	0	0	4	1

V dotazníku byly nabídnuty možnosti *vycabenej* a *vyšňořenej*, někteří doplňovali ještě další variantu *vymóděnej*. Slovo *vycabenej* se již rozhodně neřadí mezi nářeční lexémy užívané v Táboře, výraz *vycabenej* upřednostnilo pouze 1 % respondentů a stejný počet se přihlásil k pasivní znalosti.

¹⁸⁹ Respondenti, kteří doplnili tuto vlastní variantu, zakroužkovali možnost „*znám, ale nepoužívám*“.

5.3. Slovesa

chvátat – *pospíchat*

Slovesa *chvátat*, *pospíchat* a *spěchat* patří do spisovného jazyka, pro jihozápadní Čechy je však charakteristické upřednostňování slova *chvátat*, v ostatních nářečích v Čechách dominuje většinou *pospíchat*, pouze ve východních částech je rozšířena varianta *spěchat*, která přesahuje až na Moravu (viz Přílohy 9.3.6.).¹⁹⁰

tab.74

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Chvátám	80	86	104	83	62	76	246	82
Pospíchám	4	4	6	5	10	12	20	7
Spěchám	7	8	7	6	7	9	21	7
Chvátám i pospíchám	1	1	0	0	0	0	1	0
Chvátám i spěchám	0	0	1	1	1	1	2	1
Pospíchám i spěchám	0	0	1	1	0	0	1	0
Chvátám, pospíchám i spěchám	1	1	7	6	2	2	10	3

Sloveso *chvátat* je v Táboře skutečně nejčastější, celkově jej preferuje 82 % respondentů. Přibližně 80% frekvence byla zjištěna ve všech generacích, dokonce i u mladé generace, tento regionalismus má v mluvě v Táboře stále velmi silné postavení.¹⁹¹

Sloveso *chvátat* bylo několikrát zaznamenáno na nahrávkách, *pospíchat* či *spěchat* se neobjevilo ani jednou. Na nahrávce č. 3a říká mluvčí (nar. 1983) *nikam nechvátáme* a mluvčí (nar. 1931) reaguje *chvátáme, protože kluci sou tam sami*. A dále na druhém typu nahrávek se vyskytlo *já chvátám* (nahrávka č. 10b; mluvčí střední generace) a *dámi chvátají* (nahrávka č. 9b, mluvčí nejstarší generace).

¹⁹⁰ Český jazykový atlas I. Praha 1992, s. 158.

¹⁹¹ Pasivní znalost není zobrazena v tabulce, všichni respondenti, kteří zvolili varianty *pospíchat* nebo *spěchat*, zároveň podtržením označili pasivní znalost slovesa *chvátat*.

chvátnout (si), přichvátnout (si) – *pospíšit si*

Na základě rodinného úzu byly do dotazníku zařazeny také dokonavé varianty *chvátnout* a *přichvátnout*, které mohou fungovat i jako reflexiva. Respondenti měli vybírat z imperativů *chvátni (si)*, *přichvátni (si)*, *chvátej*, *pospěš (si)* a *spěchej*.¹⁹²

přichvátnout – Jg, Kt, PSJČ, SJČ, SSJČ: *pospíšit*.

přichvátnout si – PSJČ, SSJČ: *pospíšit si*.

tab.75

	Mladá generace	Střední generace	Nejstarší generace	CELKEM
Chvátej	54	87	49	190
Chvátni (si)	29	6	0	35
Přichvátni (si)	15	32	18	65
Pospěš (si)	2	15	15	32
Spěchej	3	2	2	7
Pasivně chvátni (si)	27	22	5	54
Pasivně přichvátni (si)	34	23	9	66

I v tomto případě většina respondentů preferuje sloveso *chvátej*, potvrdila se tedy pevná pozice tohoto dialektismu. Z obou dokonavých tvarů je častá varianta *přichvátni (si)*, kterou zná nebo používá více než 130 zástupců všech generací. Formu *chvátni (si)* zvolila třetina respondentů mladé generace, zatímco z nejstarší generace danou podobu neužívá nikdo, je tedy možné, že se jedná o variantu novější, tento tvar upřednostňuje také třetina žáků z Borotínska. Z obou dokonavých sloves především *přichvátni (si)* patří mezi nářečně příznakové prvky mluvy v Táboře.

mele se – *viklá se*

Na Táborsku a v oblasti jihovýchodních Čech s přesahem na Moravu se místo slovesa *viklá se* (pohyb ze strany na stranu, např. o nepevném zubu) užívá podoby *mele se*.¹⁹³

¹⁹² Většina respondentů zvolila více možností, pro přehlednost jsou uvedeny celkové součty jednotlivých odpovědí, ne veškeré kombinace daných variant.

¹⁹³ *Český jazykový atlas I*. Praha 1992, s. 142.

tab.74

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Vyklá se	79	85	78	62	31	38	188	62
Mele se	14	15	45	36	50	61	109	37
Vyklá se i mele se	0	0	3	2	1	1	4	1
Pasivně mele se	35	38	37	29	5	6	77	26

U nejstarší generace má ještě s 61 % převahu nářeční *mele se*, ve střední generaci je zastoupení více než třetinové a z mladé generace dává tomuto slovesu přednost už jen 15 %, ale téměř 40 % respondentů z mladé generace toto vyjádření alespoň zná, avšak neužívá. Z Borotínska užívá variantu *mele se* 45 % žáků. Jedná se tedy o stále živý regionalismus, který však postupně ustupuje spisovnému *vyklá se*.

nasvítit – *rozsvítit*

roužnout – *rozsvítit*

Na Táborsku se kromě slovesa *rozsvítit* (světlo) užívají ještě další dva ekvivalenty, jednak je to varianta lexikální *roužnout*, jednak je slovtvorná s rozdílnou předponou *nasvítit*.¹⁹⁴

tab.75

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Rozsvít'	88	95	115	92	64	78	267	89
Nasvit'	3	3	8	6	14	17	25	8
Roužni	0	0	3	2	3	4	6	2
Rozsvít' i nasvit'	2	2	0	0	0	0	2	1
Nasvit' i roužni	0	0	0	0	1	1	1	0
Pasivně nasvit'	34	37	44	35	18	22	96	32
Pasivně roužni	3	3	8	6	12	15	23	8

Ani jedna z nářečních variant už není běžná, varianta *roužni* byla zaznamenána pouze ve 2 % odpovědí, tento lexém se tedy neřadí mezi živé nářeční lexémy. Imperativ *nasvit'* nemá významné postavení (17 %) ani v mluvě nejstarší generace. Třetina všech respondentů jej zná, ale neužívá. Ani podoba *nasvit'* tedy nepatří mezi tábořské regionalismy.

¹⁹⁴ Český jazykový atlas I. Praha 1992, s. 344.

padnout – *upadnout*

padnout – ve sledovaném významu Hr, Kt, PSJČ, SJČ.

Sloveso *padnout* ve významu *upadnout* Český jazykový atlas nemapuje, zaznamenala jej však J. Jančáková na Příbramsku, podle ní je „bezpředponová varianta téměř výlučná u *padnout*; *padla na zahradě, dávej pozor ať nepadneš*.“¹⁹⁵ J. V. Dušek bez dalšího vysvětlení uvádí z Komařic (okres České Budějovice) příklad *padnoul som*, toto vyjádření je možné chápat ve významu *upadnul jsem*.¹⁹⁶ Tento jev nebyl zjišťován v dotazníku, jednou se však vyskytl na nahrávce č. 1b: *A úplně ste se bála, že biste padla* (mluvčí, nejstarší generace), zároveň mohu potvrdit pasivní znalost tohoto vyjádření z rodinného úzu.

papit se – *tvářit se pyšně*

Toto pojmenování bylo do výzkumu zařazeno na základě nářečního slovníčku M. Krškové, vykládá ho slovy „*pyšně se tvářit s přehnanou grimasou*“.¹⁹⁷

papit se – KtD: pyšniti se. Mch: v moravských nářečích, jihočesky, pyšně se tvářit s přehnanou grimasou; původ nejasný z *chlapit se*?

tab.76

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Používám	4	4	16	13	46	56	66	22
Znám, ale nepoužívám	11	12	62	49	30	37	103	34
Neznám	78	84	48	38	6	7	132	44

Tento lexém je živý pouze v mluvě nejstarší generace, užívá jej 56 %. Ze střední generace tento výraz polovina respondentů pouze zná, u mladé generace je však i pasivní znalost velmi nízká, tj. 12 %. I toto nářeční označení z mluvy v Táboře postupně mizí.

¹⁹⁵ Jančáková, J.: *Nářečí a běžná mluva na Příbramsku*. Praha 1987, s. 84.

¹⁹⁶ Dušek, J. V.: *Kmenosloví nářečí jihočeských*. Praha 1902, s. 52.

¹⁹⁷ Kršková, M.: *Dobráci, filuti, meláci*. Praha 1957, s. 238.

romejší – mží

rumejší – mží

Na jižním Tábořsku se pro pojmenování drobného deště kromě spisovného mží a mrholí objevují ještě hláskoslovné ekvivalenty *romejší* a *rumejší*.¹⁹⁸

tab.77

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 91	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 299
Mží	89	98	115	91	78	95	282	95
Romejší	0	0	0	0	0	0	0	0
Rumejší	0	0	2	2	4	5	6	2
Mrholí	2	2	8	6	0	0	10	3
Rumejchá	0	0	1	1	0	0	1	0
Pasivně romejší	2	2	2	2	1	1	5	2
Pasivně rumejší	3	3	5	4	9	11	17	6

Ze spisovných pojmenování bylo v dotazníku nabídnuto sloveso *mží*, někteří respondenti doplňovali ještě možnost *mrholí*. Jeden respondent uvedl podobu *rumejchá*, tuto variantu neuvádí ani *Český jazykový atlas*, sloveso *rumejchati* se však v daném významu objevuje v Kottově slovníku.¹⁹⁹ Nářeční výrazy *romejší* a *rumejší* už nepoužívá ani nezná žádná z generací, ve všech přesahuje 90 % slovo *mží*.

schrastnout – spadnout

Také slovo *schrastnout* se vyskytuje v nářečním slovníčku, M. Kršková jej vysvětluje jako *spadnout*.²⁰⁰ Janečková zaznamenala toto sloveso s délkou *schrástnout*, podle ní vzniklo z citoslovečného chrást (*bum, bác*) a značí s rámušem spadnout.²⁰¹

¹⁹⁸ *Český jazykový atlas II*. Praha 1997, s. 353.

¹⁹⁹ Kott, F. Š.: *Česko-německý slovník III*. Praha 1882, str. 216.

²⁰⁰ Kršková, M.: *Dobráci, filuti, meláci*. Praha 1957, s. 238.

²⁰¹ Janečková, M.: *K hláskoslovné, tvaroslovné, slovo tvorné a lexikální stránce nářečí na Českobudějovicku*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu I*. České Budějovice 1992, s. 17.

tab.77

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Spadnout	91	98	117	93	80	98	288	96
Schrastnout	2	2	5	4	0	0	7	2
Spadnout i schrastnout	0	0	4	3	2	2	6	2
Pasivně schrastnout	9	10	30	24	13	16	52	17

Více než 95 % všech respondentů dává přednost slovesu *spadnout*, tento výraz dominuje i v mluvě nejstarší generace a celková pasivní znalost dosahuje pouhých 17 %, ani tento nářeční lexém nepatří mezi typické regionalismy tábořské mluvy.

spadnout se – zhubnout

Sloveso *spadávat se* ve významu *hubnout* je rozšířeno téměř v celé jihozápadočeské oblasti, jde o územní variantu spisovného jazyka.²⁰² V dotazníku byl zjišťován výskyt dokonavého slovesa *spadnout se*, tato podoba patří do mého jazykového úzu a uvádí ji ve svém článku i M. Ireinová.²⁰³

tab.79

Zvolená varianta	Mladá generace	% z 93	Střední generace	% z 126	Nejstarší generace	% z 82	CELKEM	% z 301
Zhubla	87	94	84	67	49	60	220	73
Spadla se	4	4	33	26	31	38	68	23
Zhubla i spadla se	2	2	9	7	2	2	13	4
Pasivně spadla se	47	51	52	41	22	27	121	40

Zatímco z nejstarší generace *spadnout se* upřednostňuje 40 % respondentů, z mladé generace jsou to pouhá 4 %, ovšem téměř polovina uvedla, že toto sloveso zná. Celkově 23% frekvence a vysoký podíl pasivní znalosti naznačují, že se nejedná nářeční o výraz zcela zaniklý, také tento lexém však z mluvy obyvatel v Táboře postupně mizí.

²⁰² Český jazykový atlas I. Praha 1992, s. 179.

²⁰³ Ireinová, M.: *Spadl se nebo zhubl?* NŘ 77, 1994, s. 224.

6. Z Á V Ě R

V nejstarší generaci se z hláskoslovných jevů stále udržuje krátkost ve tvarech infinitivů (*pect*), u zástupců střední a mladé generace je nejčastější spisovná podoba s délkou (např. *péct*), což lze vyložit jako odkaz k původním nářečním variantám, do mluvy mladé generace však postupně pronikají i podoby obecně české (např. *píct*). V nejstarší generaci má pevné postavení zachovávání *í* po sykavkách, v mluvě střední a mladé generace je stav rozkolísaný, k diftongizaci nedochází jen u některých konkrétních lexémů.

Z nářečních tvaroslovných znaků zůstává jen v mluvě nejstarší generace kvantita v nominativu plurálu životných maskulin, ovšem ne důsledně, v tomto výzkumu byla zjištěna pouze u substantiva *klucí*. Částečně (u zájmen *co*, *on*) se zachovává i analogické skloňování podle tvrdé deklinace (*čom*, *ňom*), avšak opět jen v nejstarší generaci. V mluvě všech generací má své pevné místo užívání nestažených tvarů přivlastňovacích zájmen. A rovněž bez generačních rozdílů zde jednoznačně dominuje tvar *mi* pro dativ zájmena *já* v nedůrazovém postavení. Nářeční kvantita se v nominativu plurálu objevuje především ve tvarech číslovek *tři* a *čtyři*, a to hlavně ve střední a nejstarší generaci. Mezi charakteristické prvky mluvy v Táboře stále patří tvar (*j*)*si* pro 2. os. sg. slovesa *být*, upřednostňují jej zástupci všech generací, v mladé generaci se však postupně prosazuje sekundární podoba *seš*. Rovněž v 2. os. sg. složených tvarů minulého času jsou nejčastější spisovné nezkrácené podoby (*kde* (*j*)*si*), i v tomto případě je však možné pozorovat nárůst zkrácených tvarů (*kdes*) v mluvě mladé generace. Avšak ve spojení se zvrtným slovesem (*koupil* (*j*)*si si*) už nestažené varianty preferují pouze zástupci nejstarší generace. Analogické zakončení na tupé sykavky se v mluvě všech generací částečně dochovalo v imperativech pouze u některých sloves (*noš*, *proš*, *vož*), a to především ve tvarech singuláru. Ve 3. os. pl. u 4. slovesné třídy dávají zástupci střední a nejstarší generace přednost jednak jihozápadočeské koncovce *-í*, jednak původně středočeskému českému zakončení *-ejí/-eji*, v mluvě mladé generace má nejvyšší zastoupení zakončení *-ej*. Spisovné tvary v kategorii výsledného stavu (*uvařeno*), které oddělují jihočeskou nářeční oblast od západočeské, převažují sice ve všech generacích, zejména však u zástupců generace mladé, tyto podoby se ukazují jako progresivní.

Ze zkoumaných nářečních lexémů jsou v mluvě všech generací velmi časté pouze výrazy *cmunda*, *čumbrky*, *kolna*, *taluta*, a především územní varianta spisovného jazyka *chvátat* s různými obměnami. Ve střední a nejstarší generaci mají stále své místo

nářeční označení *čina*, (*v*)*otápek*, *šuska*, *ušák*, *vaj(g)link*, *vokřenělej*, *mele se* (ve významu viklá se) a *spadnout se* (ve významu zhubnout). A pouze v mluvě nejstarší generace se zachovávají nářeční slova *cacarka*, *chůje*, *krabuš* (v různých obměnách), *žlíce* a *papit se*.

V mluvě žáků na Borotínsku nebyly zaznamenány výrazné odchylky od mluvy mládeže v Táboře, z tvarosloví je v Borotíně častější než u mladé generace v Táboře analogické skloňování zájmen podle tvrdých adjektiv, výrazně vyšší frekvenci mají také některá regionálně příznaková pojmenování *cmunda*, *mele se*, *taluta*, *žlíce*.

Z porovnání výsledků mezi jednotlivými generacemi je jasné, že dochází k nivelizaci nářečí, nejvyšší podíl regionálně příznakových prvků byl zjištěn v mluvě nejstarší generace. Ani zde se však některé charakteristické znaky jihozápadočeské oblasti neukázaly jako časté (např. tvary dativu a lokálu ženských tvrdých adjektiv), toto zjištění lze vysvětlit polohou Táborska, jedná se totiž o území hraničící se středočeskou nářeční oblastí, existuje tedy možnost, že se zde mísí příznakové jevy z obou areálů. Z mluvy generace mladé nářeční prvky postupně mizí, jejich zánik však nelze připisovat pouze vlivu obecné češtiny, příznakové varianty ustupují jednak podobám obecně českým, jednak podobám spisovným. V mluvě mladé generace se pak udržují většinou ty nářeční jevy, které jsou zároveň shodné se spisovným jazykem. Pouze v některých případech se postupně prosazují nespisovné tvary na úkor spisovných, např. *seš* místo (*j*)*si*, ke kterému může docházet působením obecného jazyka a zároveň vlivem analogie, dalším takovým případem je nárůst zkrácených tvarů 2. os. sg. složeného minulého času (např. *kdes*), což lze vysvětlit tendencí k jazykové ekonomii.

Zjištěný stav regionálně příznakových prvků u mladé generace naznačuje další vývoj nářečí v Táboře, pravděpodobně se dochová jen několik málo jevů, které jsou zároveň shodné se spisovným jazykem.

7. A N O T A C E

Jméno a příjmení autora: Radka Návarová

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta

Název diplomové práce: *Regionálně příznakové prvky v mluvě obyvatel na Táborsku*

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Josef Jodas

Počet znaků: 117231

Počet příloh: 6 (30 stran)

Počet titulů použité literatury: 67

Klíčová slova: dialektologie, jihozápadočeská nářeční podskupina, dotazníkový výzkum, Jihočeský kraj, Táborsko, mluva mladé generace, mluva střední generace, mluva nejstarší generace, hláskoslovné nářeční jevy, tvaroslovné nářeční jevy, lexikální nářeční jevy

Anotace: Tato magisterská diplomová práce navazuje na práci bakalářskou (Návarová, R.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Táboře*. Olomouc 2008.). V dané práci jsou zpracovány výsledky výzkumu mluvy obyvatel na Táborsku. Výzkum byl proveden dotazníkovou metodou (částečně metodou nahrávek) u mladé, střední a nejstarší generace. Dotazník zahrnoval regionálně příznakové prvky hláskoslovné, tvaroslovné a lexikální. Zjištěné údaje jsou uvedeny v tabulkách, komentovány a porovnány jednak mezi jednotlivými generacemi, jednak s dalšími dialektologickými pracemi z dané oblasti.

8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- A.H.: *Pažlutný, pažloutný*. NŘ 15, 1931, s. 143-144.
- Bělič, J.: *Nástin české dialektologie*. Praha 1972.
- Český jazykový atlas I-V*. Praha 1992-2005.
- Dejmek, B.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace Hradce Králové*. Hradec Králové 1987.
- Dušek, J. V.: *Hláskosloví nářečí jihočeských I-III*. Praha 1894-1906.
- Dušek, J. V.: *Kmenosloví nářečí jihočeských*. Praha 1902.
- Encyklopedický slovník češtiny*. Praha 2002.
- Franková, L.: *Ještě jednou k „táborskému nářečí“*. Tábořsko, 10. února 2010, č. 6, s. 7.
- Holub, Z.: *K hláskoslovné, tvaroslovné, slovtvorné a lexikální stránce nářečí na Českobudějovicku II*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu I*. České Budějovice 1992, s. 20 – 39.
- Holub, Z.: *K problematice genia loci v lexikální rovině jazyka na Doudlebsku*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu IV*. České Budějovice 1995, s. 24 – 57.
- Hons, J.: *Čtení o Severní dráze Ferdinandově*. Praha 1990.
- Hons, J.: *Dějiny dopravy na území ČSSR*. Bratislava 1975.
- Horejsková, L., Růžička, R.: *Vítejte na Tábořsku*. Tábor 2006.
- Ireinová, M.: *Běžně mluvený jazyk v Jindřichově Hradci a v dalších českých městech*. In: *Spisovnost a nespisovnost. Zdroje, proměny a perspektivy*. Brno 2004, s. 81-85.
- Ireinová, M.: *Spadl se nebo zhubl?* NŘ 77, 1994, s. 223-224.
- Jaklová, A.: *Mluva mládeže v jižních Čechách*. České Budějovice 1986.
- Jančák, P.: *Mluva v západočeském pohraničí*. In: *Západočeská vlastivěda – Jazyk*. Plzeň 1992, s. 105-137.
- Jančáková, J.: *Nářečí a běžná mluva na Příbramsku*. Praha 1987.
- Janečková, M.: *Jazyková situace v obcích na Českobudějovicku, místo dialektu v běžné komunikaci*. In: *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993*. Praha 1995, s. 120-123.
- Janečková, M.: *Ještě k nářečním jevům jihočeské oblasti, srovnání s oblastí západočeskou*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu III*. České Budějovice 1994, s. 6.-19.
- Janečková, M.: *K hláskoslovné, tvaroslovné, slovtvorné a lexikální stránce nářečí na Českobudějovicku I*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu I*. České Budějovice 1992, s. 10-19.

- Janečková, M.: *K problematice nářečních jevů v širším jihočeském okruhu*. In: Jazyk a řeč jihočeského regionu II. České Budějovice 1993, s. 14-27.
- Janečková, M.: *K výskytu germanismů v jihočeské nářeční oblasti*. In: Jinakost, cizost v jazyce a literatuře. Ústí nad Labem 1999. s. 221-225.
- Janečková, M.: *Nespisovné prvky v mluvě střední generace jižních Čech*. In: Jazyk a řeč jihočeského regionu IV. České Budějovice 1995, s. 13-17.
- Janečková, M.: *Německé přejímky v jihozápadočeské nářeční oblasti*. In: Jazyk a řeč jihočeského regionu IV. České Budějovice 1995. s. 18-23.
- Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha 1997, s. 193-199.
- Janko, J.: *Poznámky a příspěvky k českému slovníku etymologickému VI*. Časopis pro moderní filologii 18, 1932. s. 266-280.
- Janoušková, V.: *Vývojové tendence v mluvě Morašic*. Brno 2009.
- Jílek, F.: *Jihočeský člověk a jeho řeč*. České Budějovice 1961.
- Kloferová, S.: *Nářeční pojmenování plodů lopuchu v češtině*. NŘ 73, 1990, s. 235-241.
- Krčmová, M.: *Běžně mluvený jazyk v Brně*. Brno 1981.
- Krčmová, M.: *Fonetika a fonologie českého jazyka*. Brno 1984.
- Krejča, F.: *Etnografický obraz jihočeského regionu*. In: Genius loci českého jihozápadu. Plzeň 2006, s. 29-38.
- Lamprecht, A. a kol.: *České nářeční texty*. Praha 1976.
- Lotko, E.: *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc 2005.
- Matoušová, P.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě obyvatel Dvora Králové na Labem*. Olomouc 2009.
- Mluvnice češtiny II*. Praha 1986.
- Musil, J.: *R. Návarová: Táborština zaniká, čumbrky zůstávají*. Tábořsko, 20. ledna 2010, č. 3, s. 8.
- Návarová, R.: *Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Táboře*. Olomouc 2008.
- Ringes, V.: *Století železnic*. Praha 1938.
- Schreier, P.: *Příběhy z dějin našich drah*. Praha 2009.
- Šembera, A. V.: *Základové dialektologie československé*. Vídeň 1864.
- Šimková, I.: *Městská mluva v Českých Budějovicích*. In: Genius loci Českého jihozápadu. České Budějovice 2006, s. 129-134.

- Utěšený, S.: *Čmeláci, fčeláci, vosáci a sršáni v českých nářečích*. NŘ 45, 1962, s. 171-181.
- Utěšený, S.: *Nářečí*. In: Jihočeská vlastivěda – Jazyk. České Budějovice 1986, s. 9-60.
- Voráč, J.: *Česká nářečí jihozápadní I*. Praha 1955.
- Voráč, J.: *Česká nářečí jihozápadní II*. Praha 1976.
- Voráč, J.: *Nářečí*. In: Západočeská vlastivěda – jazyk. Plzeň 1992, s. 67-103.
- Voráč, J.: *O úkolech dialektologie a metodách jazykového zeměpisu*. In: Studie a práce lingvistické I. Praha 1954. s. 328-340.
- Voráč, J. – Racková, M. *Práce na českém jazykovém atlase*. SaS 29, 1968, s. 312-318.
- Vydra, B.: *Popis a rozbor nářečí hornoblanického s ukázkami*. Praha 1923.

Slovníky:

- Bartoš, F.: *Dialektický slovník moravský*. Praha 1906.
- Bělič, J., Kamiš, A. Kučera, K.: *Malý staročeský slovník*. Praha 1978.
- Gebauer, J.: *Staročeský slovník I, II*. Praha 1970.
- Holub, J., Kopečný, F.: *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha 1952.
- Hruška, J. F.: *Dialektický slovník chodský*. Praha 1907.
- Jungmann, J.: *Slovník česko-německý I-V*. Praha 1835-1839.
- Kott, F. Š.: *Česko-německý slovník I-VII*. Praha 1878-1893.
- Kott, F. Š.: *Dodatky k Bartošovu dialektickému slovníku moravskému*. Praha 1910.
- Kott, F. Š.: *Příspěvky k česko-německému slovníku*. Praha 1896 -1906.
- Machek, V.: *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha 1997.
- Trávníček, F.: *Slovník jazyka českého*. Praha 1952.
- Příruční slovník jazyka českého I-VIII*. Praha 1935-1957.
- Slovník slovenského jazyka I-VI*. Bratislava 1959-1968.
- Slovník spisovné češtiny*. Praha 2007.
- Slovník spisovného jazyka českého I-VIII*. Praha 1989.
- Staročeský slovník*. Praha 1968-1998.

Internetové zdroje:

- Bramboráky* [online]. 2007 [25. 4. 2010], dostupné z:
http://www.rozhlas.cz/plzen/receptar/_zprava/381872.
- Bramboráky s houbami – „vošouchy“* [online]. 2000 [25. 4. 2010], dostupné z:
<http://recepty.vareni.cz/bramboraky-s-houbami-vosouchy/>.

Bramborové vošouchy [online]. 1999 [25. 4. 2010], dostupné z:
<http://vareni.dama.cz/index.php?a=ukaz&recept=2101>.

Czech republic, Tschechische Republik [online]. 2000 [30. 4. 2010], dostupné z:
http://www.gtsincoming.cz/images/map_cz.jpg.

Kastrůlek s vošouchy ze Šumavy [online]. 2001 [25. 4. 2010], dostupné z:
<http://www.labuznik.com/recipe.php?ID=26137>.

Sucháčovo vošouchy [online]. 2010 [25. 4. 2010], dostupné z:
<http://suchac-martinsuchy.blogspot.com/2008/03/suchovo-voouchy.html>.

Surname finder [online]. 2009 [20. 4. 2010], dostupný z:
<http://www.genealogytoday.com/surname/finder.mv?Surname>.

Šumavské kynuté bramboráky-vošouchy [online]. 2010 [25. 4. 2010], dostupné z:
<http://loskutak.nova.cz/clanek/recepty/sumavske-kynute-bramboraky-vosouchy.html>.

Šumavské kynuté vošouchy – bramboráky [online]. 1999 [25. 4. 2010], dostupné z:
<http://recepty.centrum.cz/recepty/predkrmy-a-chutovky/teple-predkrmy/staticky/recepty/sumavskekynute-vosouchy-bramboraky/>.

Vítáme vás v Borotíně [online]. 2005 [6.3. 2010], dostupné z: <http://www.borotin.cz/>.

Vošouchy [online]. 2010 [25. 4. 2010], dostupné z:
<http://recepty.chytrazena.cz/bezmasa-jidla/bramborova-jidla/vosouchy--31475.html>.

Mapa:

Tábor, Sezimovo ústí Planá nad Lužnicí, okres Tábor. Brno 2001.

9. PŘÍLOHY

9.1. Dotazník

UNIVERZITA PALACKÉHO
Filozofická fakulta
Katedra bohemistiky

DOTAZNÍK

(výzkum nářečních prvků na Táborsku)

Jméno a příjmení*: **Rok narození:**

Zaměstnání*:

Místo bydliště:

V udaném místě bydliště: A) žiji od narození

B) žiji let Předchozí bydliště:

MATKA

vzdělání*: základní střední bez maturity střední s maturitou vysokoškolské

Místo původu:

OTEC

vzdělání*: základní střední bez maturity střední s maturitou vysokoškolské

Místo původu:

*nepovinný údaj

ZAKROUŽKUJTE PROSÍM TY VÝRAZY, KTERÉ POUŽÍVÁTE V BĚŽNÉM HOVORU (DOMA S RODINOU, S PŘÁTELI)! CHYBÍ-LI VARIANTA, KTEROU BYSTE UŽILI, DOPLŇTE JI, PROSÍM, DO DOTAZNÍKU.

1. Užíváte:

a) pect	b) péct	c) píct
a) nest	b) nést	c) níst
a) zamest	b) zamést	c) zamíst

2. Čekali jsme už jen jednoho zedníka, ale přišli zase

- a) (v)obá dvě b) (v)oba dva

..... z jeho žáků zase zapomněli úkol.

- a) tří b) tři

Naše fotbalisty trápí chřipka. leží s horečkou .

- a) čtyři (čtyři) b) čtyři (čtyři)

Byla to čistě klučičí třída, ale i tak se chovali celkem ukázněně.

- a) všichni b) všický c) všichni

3. jsou vždycky zlobivější než holky.

- a) kluci b) klucí

..... nám dávají domácí jahody.

- a) sousedí b) sousedí

..... to mají v životě těžší.

- a) leváci b) leváci

4. *Užíváte:*

- a) cítit b) cejit
a) lesík b) lesejk
a) nožík b) nožejk
a) cícha b) cejcha
a) sítko b) sejtko
a) vozík b) vozejk

5. *Užíváte:*

- a) Budějce b) Budějovice c) Budějky d) Budějouce e) Budějojce
a) Černovice b) Černojce c) Černouce

6. V tom domě vedle bydlí

- a) Novákovi b) Nováků c) Novákojc
d) Novákovíc

7. knížka a) Milanovo b) Milanova c) Milana

..... sešit a) Milanovo b) Milanův c) Milana

..... tužky a) Milanovo b) Milanovy c) Milana

..... kuchařka a) mamínčino b) mamínčina c) maminky

Dejte si buchtu. a) mamínčino b) maminky c) mamínčinu

Četl to z knížky.

- a) bráchovo b) bráchy c) bráchovy d) bráchový e) bráchové

8. Mám to v vestě.

- a) tý černý b) tej černej c) té černé

Poděkuj slečně!

- a) tý hodný b) tej hodnej c) té hodné

Kvůli hádce mám po náladě.

- a) tý b) tej c) té

Bez bundy neudělám ani krok.

- a) tý b) tej c) té

Zptej se holky .

- a) tý nový b) tej novej c) té nové

9. (V)o byl ten film.

- a) čom b) čem

Povídali si úplně (v)o

- a) všom b) všem

- Věděli to (v)o úplně všichni. a) ňom b) něm
- V bytě je pořád zima. a) našom b) našem
- 10.** Bez polštáře se nevyspíš. a) dobrého b) dobrýho c) dobrého
- K guláši patří pivo. a) dobremu b) dobrýmu c) dobrému
- Po (v)obědě se chce člověku spát.
a) dobrom b) dobrym c) dobrém
- V měšť se roznese všechno.
a) malom b) malym c) malém
- V tak kině jsem ještě nebyla.
a) (v)ošklivom b) (v)ošklivym c) ošklivém
- 11. Užíváte:**
- a) pozdějš b) později c) pozdějc
- a) rychlejš b) rychleji c) rychlejc
- a) nadějnějš b) nadějněji c) nadějnějc
- a) chytřejš b) chytřeji c) chytřejc
- 12. Užíváte:**
- a) uvařino b) uvařeno
- a) rozsvícino b) rozsvíceno
- a) (v)otevřino b) (v)otevřeno
- a) zamračino b) zamračeno
- 13.** Studenti ve čtvrtáku toho nejvíc.
a) věděj b) vědějí c) věději d) ví e) vědí
- Rodiče dětem pohádky.
a) vyprávěj b) vyprávějí c) vyprávěji d) vypráví
- Jeho špatný skutky se proti němu.
a) (v)obracej b) (v)obracejí c) (v)obraceji d) (v)obrací
- Mladý lidi pracovat s počítačem.
a) uměj b) umějí c) uměji d) umí
- Některý lidi neustále nepříjemnou atmosféru.
a) vytvářej b) vytvářejí c) vytvářeji d) vytváří
- 14.** Ne(v)otravuj ! a) mi b) mě
- Poslouchej ! a) mi b) mě
- Já jednu ubalim! a) ti b) tě
- Jak to mám vysvětlit! a) ti b) tě

15. Podívej se na to! a) mně b) mi
 Pověz to ! a) mně b) mi
 Ukažte to ! a) mně b) mi
 Nelži! a) mně b) mi
16. (V)ohrál tu polívku? a) (j)si si b) sis
 Koupil novou bundu? a) (j)si si b) sis
 Už navečeřel? a) (j)si se b) ses
 Nezašpinil ? a) (j)si se b) ses
 Ty ale šikovná! a) (j)si b) seš
 fakt machr. a) (J)si b) seš
 to vzal? a) Kde (j)si b) Kdes
 to zjistil? a) Jak (j)si b) Jaks
17. Při referátu se mi udělalo špatně. a) mojem b) mym c) mom
 Zajdeš na návštěvu k kamarádovi? a) memu b) mojemu c) mýmu
 rodiče už neviděl strašně dlouho. a) mý b) moje
 Můžu si vzít ty zimní boty? a) tvý b) tvoje
 Překvapila mě ta zpráva (v)o babičce. a) tvý b) tvojí c) tvej
 (V)o děti se strašně bojí. a) svý b) svoje
18. *Užíváte:*
a) Popros!	b) Poproš!	a) Poproste!	b) Poprošte!
a) Nos to sem!	b) Noš to sem!	a) Noste to sem!	b) Nošte to sem!
a) Povož mě!	b) Povož mě!	a) Povožte mě!	b) Povožte mě!
a) Pomoz mi!	b) Pomož mi!	a) Pomozte mi!	b) Pomožte mi!
a) Neudus ho!	b) Neuduš ho!	a) Neuduste ho!	b) Neudušte ho!
a) Nejezdi tam!	b) Neježdí tam!	a) Nejezděte tam!	b) Neježděte tam!

19. Pod obrázek napište, jak byste předmět nazvali v běžném hovoru. (Pokud je u obrázku šipka, je myšlena pouze ta část obrázku, na kterou šipka ukazuje.)

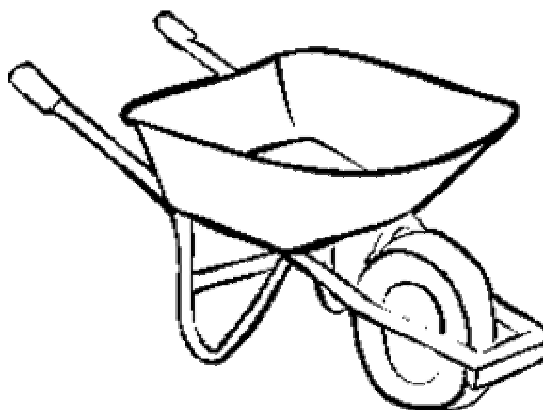
.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

20.

VÝRAZY, KTERÉ POUŽÍVÁTE, ZAKROUŽKUJTE. VÝRAZY, KTERÉ ZNÁTE, ALE NEPOUŽÍVÁTE, PODTRHNĚTE. POKUD POCÍŤUJETE MEZI NĚKTERÝMI UVEDENÝMI VÝRAZY VÝZNAMOVÝ ROZDÍL, UVEĎTE A VYSVĚTLETE. POKUD BYSTE UŽILI JINÝ VÝRAZ, ROVNĚŽ UVEĎTE.

➤ Opilec se skácel do

a) příkopu b) taluty

➤ Celý den

a) mží b) romejší c) rumejší

- Pozor! Lítá tu
- a) sršeň b) sršně c) sršáň d)sršán
- Už je tma. !
- a) Rozsviť b) Nasviť c) Roužni
- Dej to pečivo na
- a) víčko b) košatku c) ošatku
- Už to mlíko pít nebudu, udělal se tam
- a) (v)otápek b) škraloup
- Vypadají jako
- a) dvojčata b) dvíčata
- jí snad úplně všechno.
- a) Žlící b) Lžící c) Žící
- Dejte tomu dítěti, ať nebrečí.
- a) dudlík b) cucák
- je oblíbená hračka kluků.
- a) Míč b) Pucka
- mi zub.
- a) Mele se b) Viklá se
- Koupila pár rajčat a
- a) (v)okurku b) (v)okůrku
- Už přišla zima. Venku je pořádná
- a) chumelenice b) čina c) prášenice
- Po dešti jsou všude na cestě
- a) louže b) lokáče c) kaluže
- Maminka dělá na sádle.
- a) cmundu b) bramboráky
- Jako malá jsem nesnášela
- a) šhubánky b) šusku
- Dojdi pro pár brambor do
- a) sklepa b) lochu
- Naházej tu hlínu do
- a) kotouče b) kolečka
- Přidej tam česneku.
- a) stroužek b) zoubek

- Z(e) mám strach.
 - a) ušáků b) škvorů c) vidličáků
- Blíží se Vánoce, musíme dojít na
 - a) chůji b) chvojí
- Denně mi připravuje
 - a) svačnu b) svačinu
- Dojdi pro dříví do
 - a) kolny b) kůlny
- Z toho stromu bych nechtěl
 - a) schrastnout b) spadnout
- Moc jí to teď sluší, protože
 - a) zhubla b) se spadla
- Jez a ne(v)odmlouvej! Nebuď tak !
 - a) mlsnej b) pažlutnej
- Kam se chystáš, že (j)si tak ?
 - a) vyšňořenej b) vycabenej
- Dejte tomu psovi, vždyť kouše!
 - a) krabuš b) náhubek
- Je pozdě.
 - a) Chvátám b) Pospíchám c) Spěchám
- Za chvíli zvoní. !
 - a) Chvátej b) Chvátni (si) c) Přichvátni (si) d) Pospěš (si) e) Spěchej
- **Čumbrky** (= plody lopuchu): a) používám
 - b) znám, ale nepoužívám
 - c) neznám
- **Papit se** (= tvářit se pyšně): a) používám
 - b) znám, ale nepoužívám
 - c) neznám
- **Vokřenělej** (= divně se tvářící, nesvůj): a) používám
 - b) znám, ale nepoužívám
 - c) neznám

Pokud znáte následující výrazy, pokuste se je stručně vysvětlit:

➤ **Šuska** a) používám b) znám, ale nepoužívám c) neznám

vysvětlení ->

➤ **Cacarka** a) používám b) znám, ale nepoužívám c) neznám

vysvětlení ->.....

➤ **Vajlink (Vajglink)** a) používám b) znám, ale nepoužívám c) neznám

vysvětlení ->.....

9.2. Ukázky z přepisu nahrávek

Nahrávka č. 1a

M1 (muž, nar. 1983)

M2 (muž, nar. 1970)

M3 (muž, nar. 1972)

M1: *Já, hochu, vid'el tudle, nevim, jesli sem se mílil nebo ne, tak štrnác dñí Mikulandu s trabantem s károu na Vágnerce f Klokotech.*

M2: *Tak to se asi mílil, né tak pokuť vim, tak posledních štrnác dñí Mikulanda káru nemñel pučenou. To si vem trabantem káru nemúže tahat.*

M1: *Protože f Táboře zas tolig lidí moc trabanta nemá.*

M2: *To bi stejñe muselo bejt za mim jedñíne, prože von nemá za trabantem kouli. To tahá dištag za mim.*

M1: *A kolig má trabant na kouli? Dvjestě?Třista?*

M2: *Hele, já to neřešim, já bježñe na tí káře vozim dvacet palet, coš máš pjecet kilo. A já jako*

M1: *To uš cítíš takovou prodlevu, jak se to natahuje a stahuje ne ten rám, jak ten rám pruží pjekñe.*

M2: *Já sem koukal, že se mi vzadu začínaj unavovat zadñí listové zadñí listové pero.*

M1: *To se dá unavit?*

M2: *Mmm, asi jo uš. Protože uš mi svítí, i diš jedu bes kári, tag mi svítej svjetla nahoru. Řikám á, to bude chťít asi opravu.*

(...)

M3: *Ešťe jednou, Šťepáne?*

M2: *To víže jo, ta chlastá panáki jak steklá, co já bich nemoch.*

M1: *Gde je? Voñi lejou na baru.*

M2: *Voñi lejou na baru. V dámskim klubu.*

M1: *Hele, jakou máš skušenost gées géeso pjetikiloví? Mñe to příde takoví koťe za rozumní peñíze.*

M2: *Hele, kvalitñí, spolehlivá*

M1: *Podle mñe je to takoví lechkí koťátko, co si povodíš, jak chceš, a poleháš. A kolem pjetadvaceťi to koupíš.*

M2: *Hele, to máš pjetíkilo cébéčko, Kawasaki er pjet, gées pjet cé. Á fšechno takoví víceméne, svezeš se na tom, žádnej neňi to žádnej zázrak, vidrží to a je to za pár korun.*

M1: *Já bich nemusel mít žádního drafce. Pro mñe to géeso přišlo takoví ko'e, viložeñe.*

Nahrávka č. 2a

M1 (muž, nar. 1931)

M2 (žena, nar. 1935)

M1: *Protože furt po uklízíš moje vjeci ñekadi.*

M2: *No musim uklízet.*

M1: *Furt.*

M2: *Diš je neuklid'íš ti, tak je musim uklid'it já.*

M1: *No tak to nech ležet. Já si vjeci*

M2: *Já to nesnesu, abi to ñegde leželo.*

M1: *No tag hlavñejc uklízej svo po sobje, vjeci.*

M2: *Já po sobje uklízim, ñigdi.*

M1: *Jojo.*

M2: *Po mñe neuklízíš ti.*

M1: *Necháš to na kraji a spadne to.*

- *Ti uš si mñela polífkú babi, nebo ťi mám vindat talíř?²⁰⁴*

M2: *Já sem mñela no.*

- *Aha.*

M2: *Heleť, Radu.*

M1: *Ukaš já ťi naleju pořádně talíř.*

M2: *Taki Petr, že přide, vit.*

- *Aha.*

M2: *Jo, tajdle sou takle džemi, vem si, kerej chceš.*

- *Tu uš sem nemñela tudlectu polífkú.*

M2: *Je tadi broskvovej, tudleto je jahodovej.*

- *Je to ñejakí horkí, já si dám rači míñ.*

M2: *Si přidej. Dej si tam tebíčko.*

M1: *Michal je gde?*

²⁰⁴ Neoznačené repliky byly vynechány z analýzy (viz. 2.2.1.).

- Michal jel ližovat.

M1: *Che, to snat neňi pravda.*

-Mm.

M1: *Ale to večír přídě jako jo?*

- Ne, von ňejag že bude

M1: *Ňegde.*

- *Jesli tam bude spát, nebo jesli budou spát v Budějovicích.*

M1: *Ahá.*

- *A to, a f pond'elí pak jako že tam zústane aš do toho pond'elka, do tí promoce.*

M2: *F kolik to má ti promoce?*

-*Ve dvanáct.*

M1: *Bila si na chalupje teřka, ne?*

- *Ne, vzejtra tam jedu.*

M1: *Tak se podívej, a nebo vskaš, jesli se tam, jesli je cesta rovná. Jesli tam nejsou tidle koleje, visokí, takle diš to bude jenom řech dvacet, jo, patnáct, vono uš to slezlo, jesli je to takle ňeco, tak tam nepojedu autem.*

- *Já se zeptám.*

M2: *Kruťi ten stúl furt je tadi. Fčera sem tu umila vokno tadi f kuchiňi a bilo špinaví, jak svítí sluníčko, tag mňe to lákalo.*

- *Prosim ře. Stejnag má bejt zase vošklivo.*

Mm, ale von bil prič táta, tak sem mňela klit, tak sem uklízela, víš? Ešře potřebuju umejt sektorku, mám jí špinavou, já sem d'elala přefčírem, ve středu sem d'elala amoleti a mňela sem hrnec tajdle a ňejak sem zavadřila vo tudletu nabjeračku a schodřila sem ho, sem mňela celej todleto po zemi a po sektorce. Vzejtra, já mislela, že vzejtra příděš, budou říski vzejtra.

Nahrávka ř. 3a

M1 (muž, nar. 1983)

M2 (řena, nar. 1935)

M3 (muž, nar. 1957)

M1: *Válka mi jednou volal a řikal mi, že za mnou přijede do Buděj, bil f Táboře a trvalo mu to dvacetjedna minut. S Táboru do Buděj.*

M2: *Prosim ře, to neňi možní.*

M1: Řikal, že pot stosedumdesát nešel.

- No to je dobrí no, to se má.

M3: Mmm, to je hrozní.

M1: To jezdil ešte tím taksíkem. Mám se te zeptat krs Aleše na tu garáš.

M3: Ježíšmarjá, jakou garáš?

M1: Jak sme se vo ní bavili, že tam ta sousečka něco mňela, že bis mu to pronajal.

M3: Já vůbec teřko nevim, nevim teřko vůbec, vo čem je řeč, sakra.

M1: Garáš u baráku, jak je Hrdinka a mi, ne.

M3: Nó.

M1: F tí garáži. Tak ta jedna, že je volná.

M3: Nó.

M1: Tam maj teda jenom toho skútra nebo já nevim, jak ste to pag dořeřili s tím, že si tam dávali to auto přes zimu.

M3: Mm, no to nevim, já sem jim nič žádnéj souhlas nedával.

M1: Tag Válka, jesli je volná, že bi to

- Voni platí ňejakí tři stofki za garáš nebo za ňeco.

M1: Já nevim, to já nevim, to já právjne nevim.

- Prosim te a Aleš bi tam chřel jako parkovat?

M1: No asi jó, von si bude d'elat taki ňejakej

- Diť je na Maredáku bidlej nebo gde ne?

M1: Nevim, mňe se to zdálo taki d'ivní, nevim mňe se to zdálo taki ňejakí d'ivní

- Druhá garáš, ta neňi, f řech řadovejch. Tam bude volná.

M3: Proč?

- Dibi chřel Aleš parkovat.

M3: Tam neňi volná, tam sou vobsazení. Jednu má ten, jak se menuje, ten tvuj?

M1: Skrátka bil sem povjeřenej, bil sem povjeřenej zd'elit, že je tadi zájemce.

M3: A druhou má Cheňíček.

M3: No, tag musíme se nejdříf domluvit s tou Ukrajinkou.

M1: Víc mňe nezajmá.

- Vona neňi Ukrajinka, ne, jenom její manžel je Ukrajinec.

M3: Mmm.

M1: Jo.

M3: Jak sem tam bil na ti vokna nahoře, tag vona tam má povjeřenou fotku svojí, diš jí bilo tag vo deset let mň, to bila heská žencká.

M1: *Vona bila, ještě jakžtakš ušla, ještě přet pár leti.*

- *Ještě diš přišla se ptát na bit.*

M3: *Tak sem tam koukal na to a říkám, to ste vi, a vona říkala, nó, to sem se zmňeňila, co. Tak sem nič neříkal.*

- *To se na ní přesně hodí, že to řekne, taková kecka.*

M1: *Taková rázná, přibrála tak třicet kilo.*

Nahrávka č. 1b

M1 (žena, nejstarší generace)

M2 (žena, nejstarší generace)

- *Dobří den, mohla bich vás virušit, dámi, na chvílku, já bich se zeptala jenom na jednu takovou otásku.*

M1: *Prosim.*

- *Jak ste bili spokojení, tadi s tím, jak se v zimně uklízeli silnice a chodňúki. Bilo to dobrí, nebo*

M1: *No, já rači moc říkat nič nebudu, podífte, diš se podíváte, říkám, jak ti lidí sou prasata, že to neuklízeji.*

- *No. A ten sňích?*

M1: *Mi sme si uklízeli, přet našim barákem.*

- *Jo, a mislíte, že si že bi si každej mňel uklízet, nebo že mňesto bi to mňelo uklízet?*

M2: *To je každího svjedomí, paňi.*

M1: *Hele, ud'eali blbej zákon, rozumíte, mňeli to nechat, protože něgdo to nevičistíl a úplně ste se bála, že biste padla. Já nevim, jag bi se to mňelo viřešit todle.*

- *Mmm.*

M1: *Mi sme to ždicki celí leta uklízeli u baráku.*

- *Dobře, tak jo.*

M1: *Jo?*

- *Ďekuju vám.*

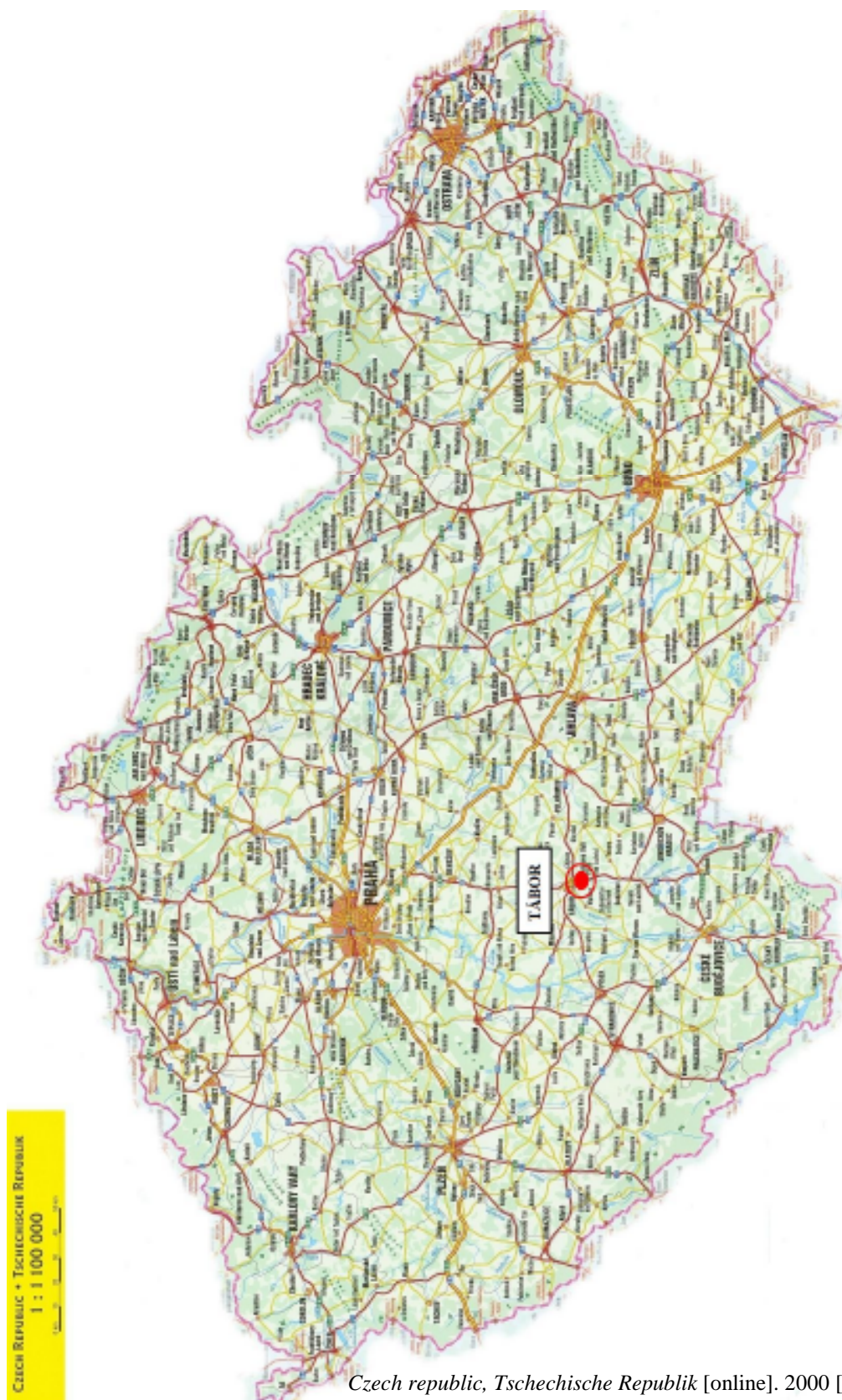
M1: *Nemáte zač.*

- *Naschledanou.*

M1: *Naschle.*

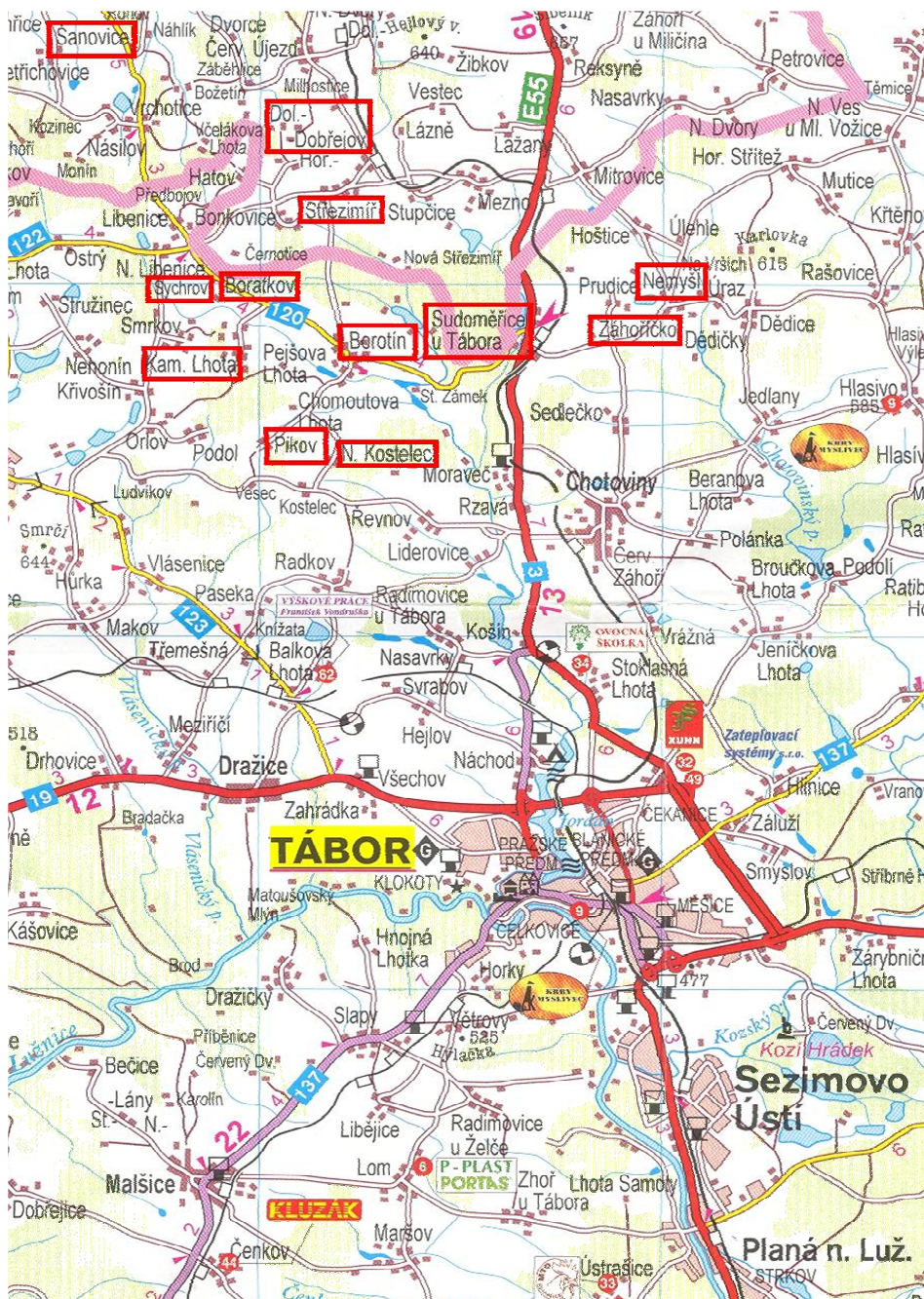
9.3. Mapy

9.3.1. Poloha zkoumané oblasti

Czech republic, Tschechische Republik [online]. 2000 [30. 4. 2010],
dostupné z: http://www.gtsincoming.cz/images/map_cz.jpg.

9.3.2. Borotínsko

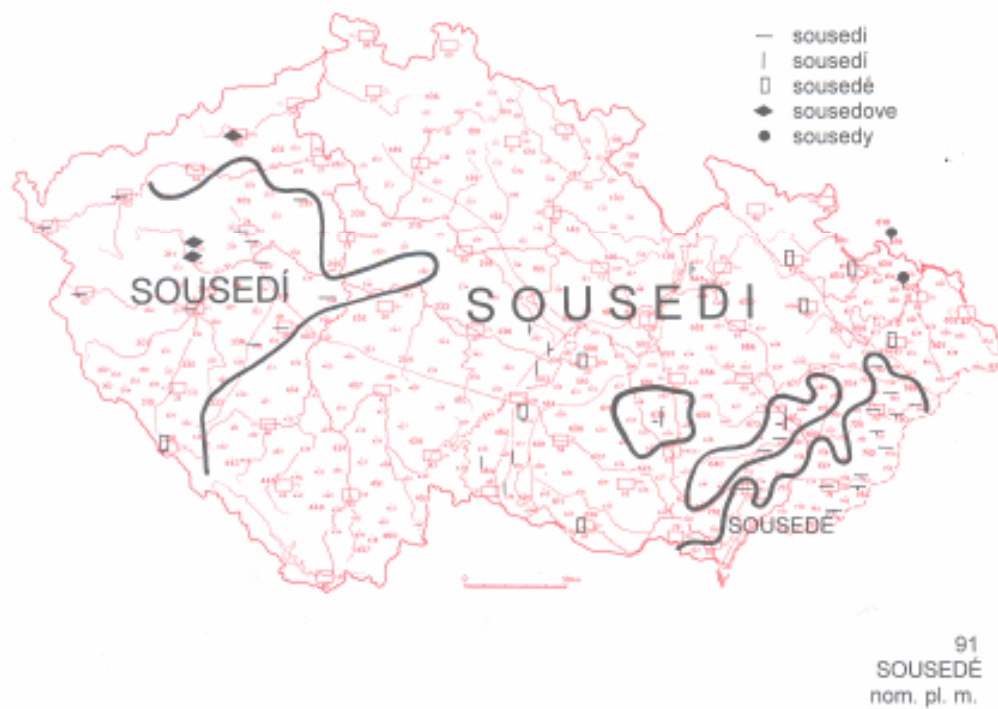

1:140000

Mapa: Táborsko, Sezimovo ústí Planá nad Lužnicí, okres Táborsko. Brno 2001.

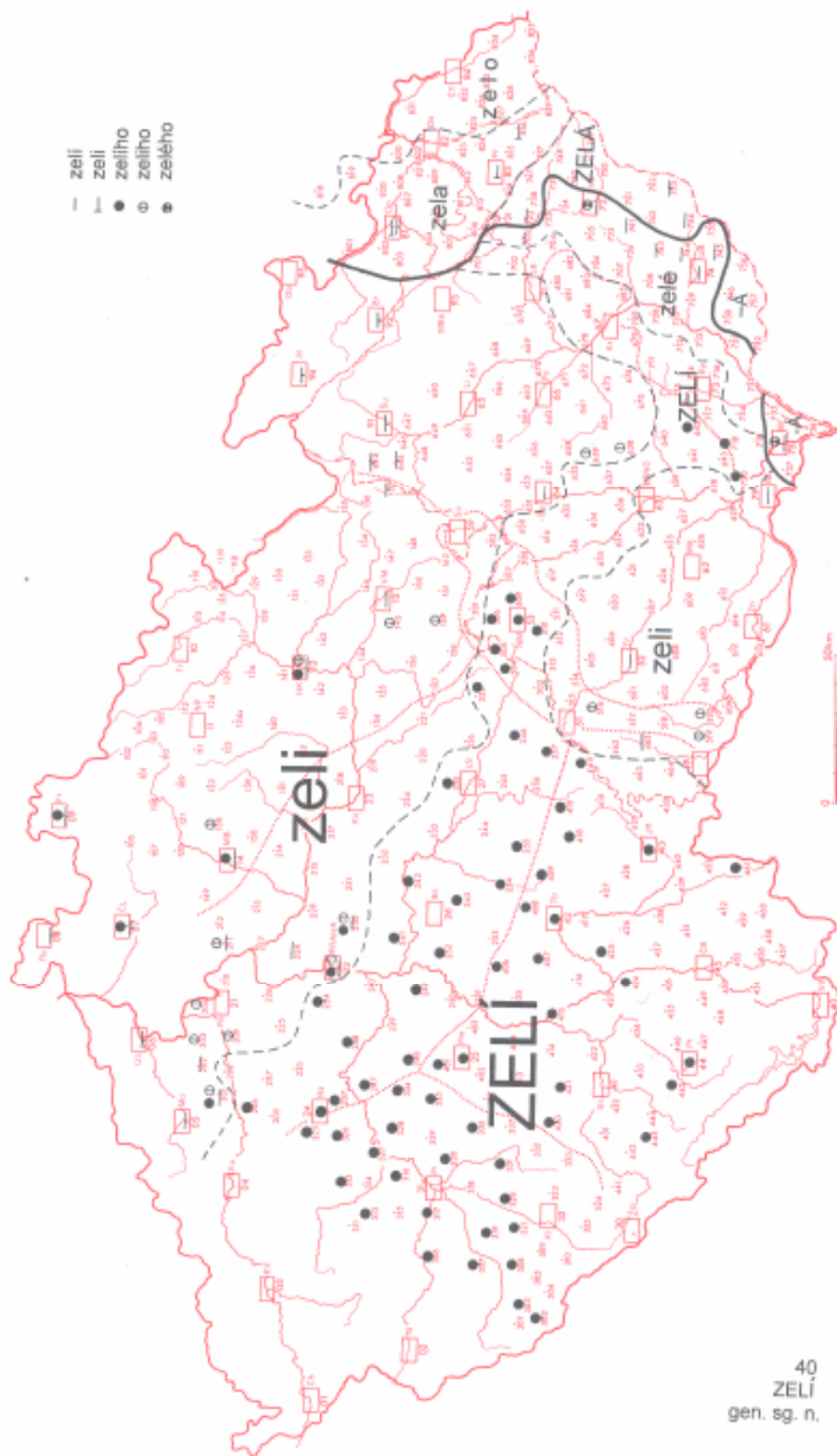
Obec/ část obce	Počet žáků	Obec/ část obce	Počet žáků
Borotín	13	Píkov	1
Boratkov	1	Střeziměř	5
Dolní Dobřešov	1	Sudoměřice u Tábora	7
Kamenná Lhota	2	Sychrov	1
Nemysl	1	Šanovice	1
Nový Kostelec	2	Záhोříčko	2

9.3.5. Mapové přílohy k tvaroslovné části

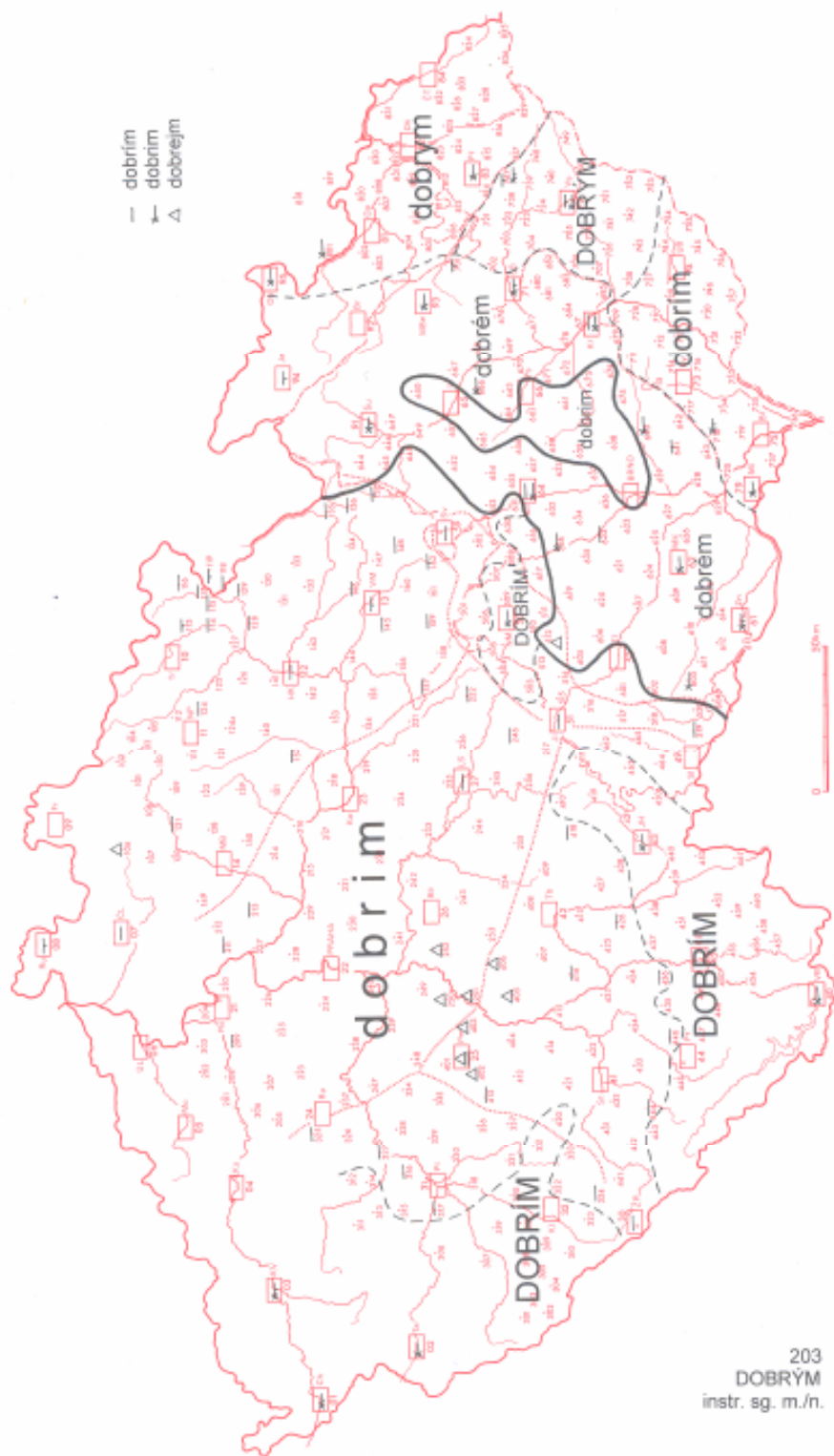
Příloha ke kapitole 4.1.1.

Český jazykový atlas IV. Praha 2002, s. 153.

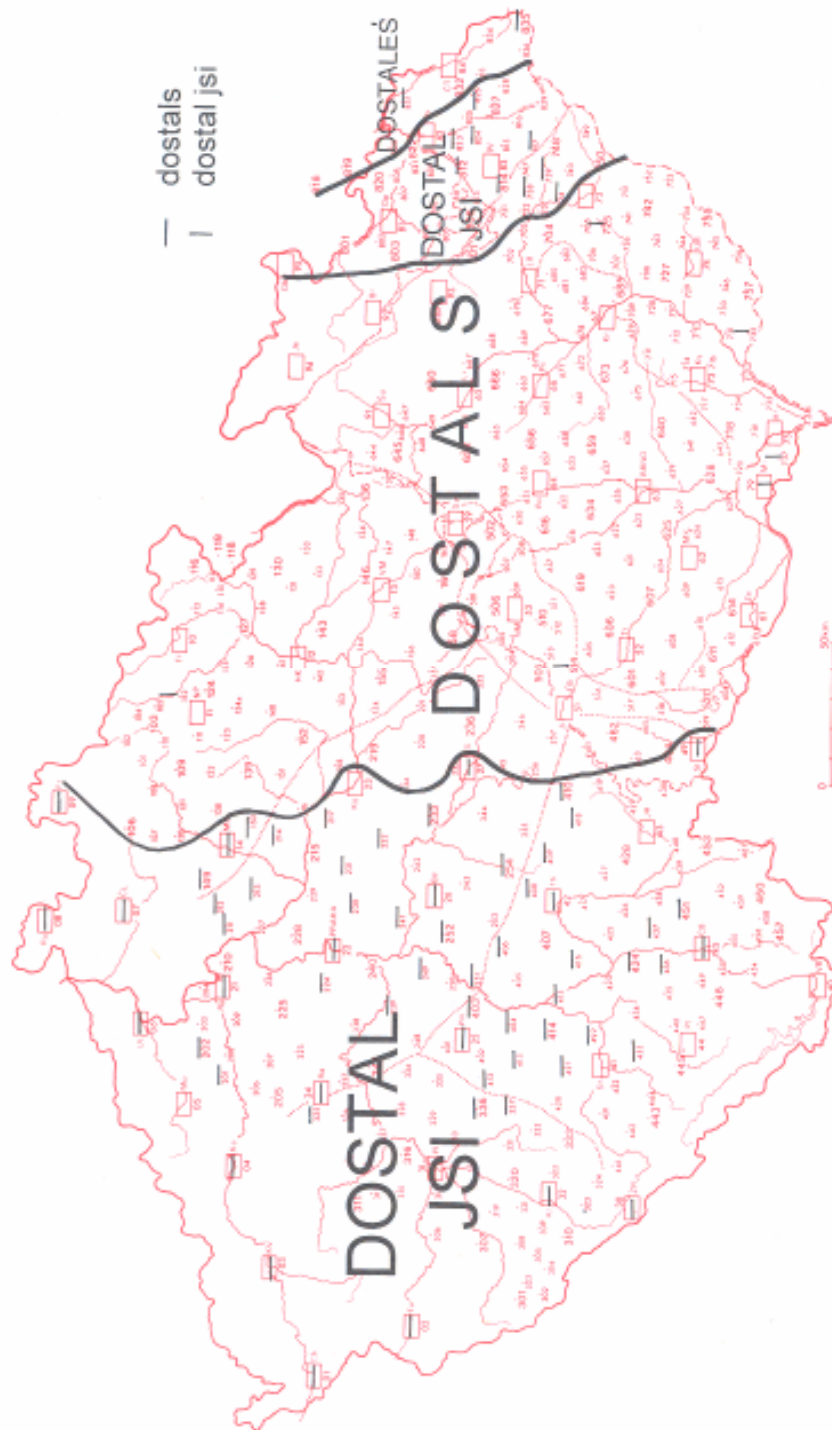
Český jazykový atlas IV. Praha 2002, s. 91

Příloha ke kapitole 4.1.2.

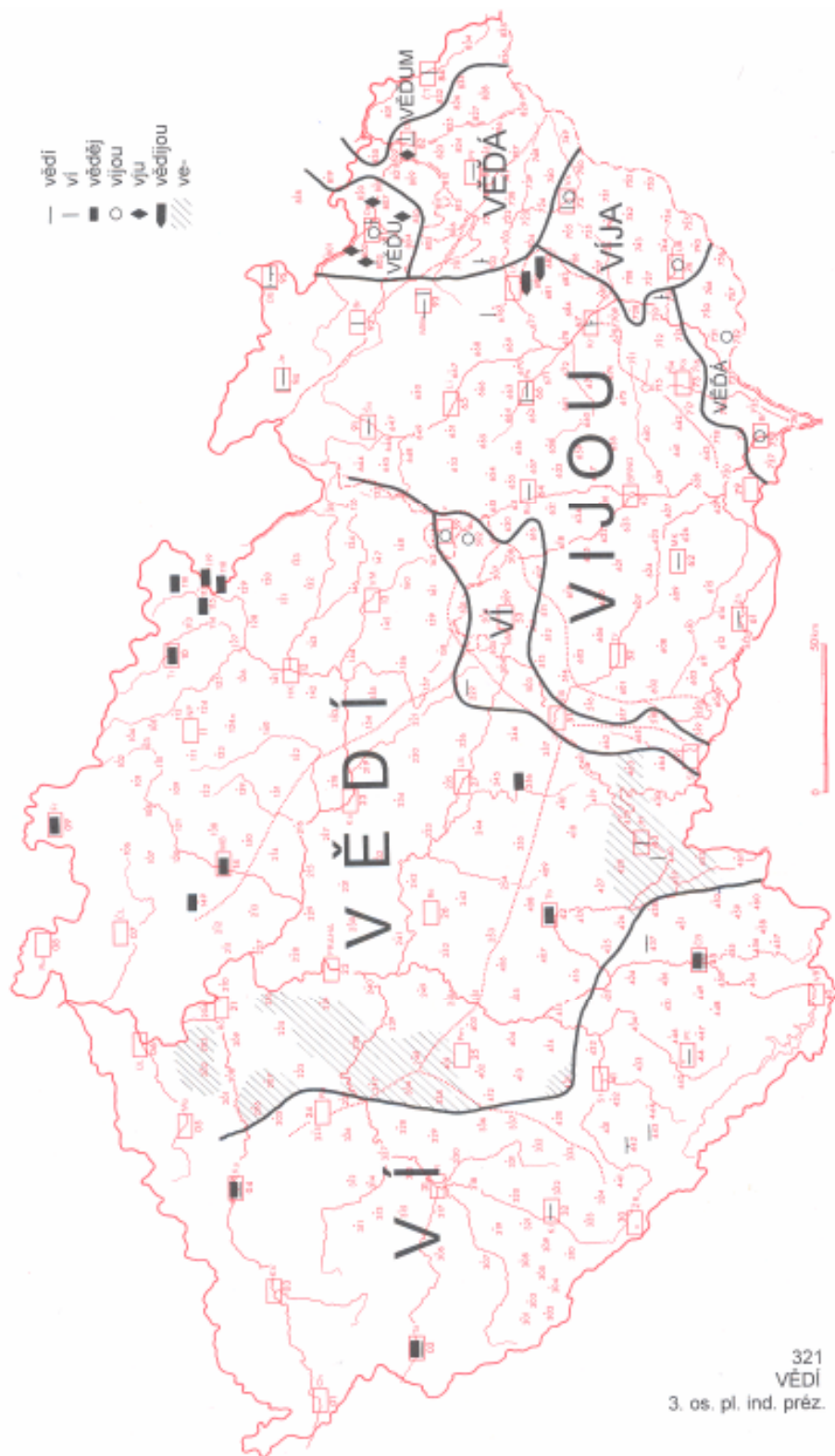

Český jazykový atlas IV. Praha 2002, s. 303.

Příloha ke kapitole 4.2.3.

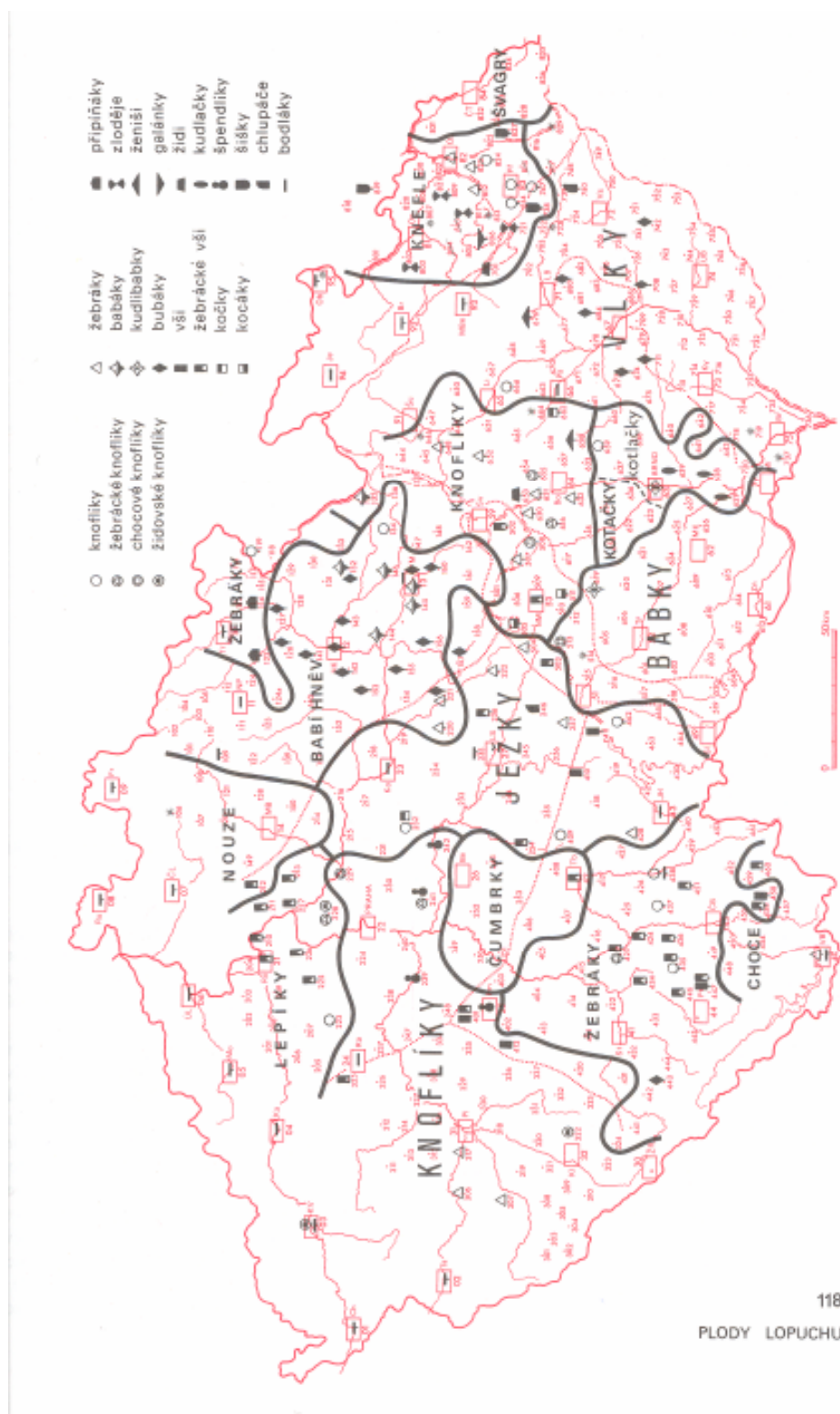

419
 DOSTAL JSI
 2. os. sg. min. č.

Příloha ke kapitole 4.5.6.

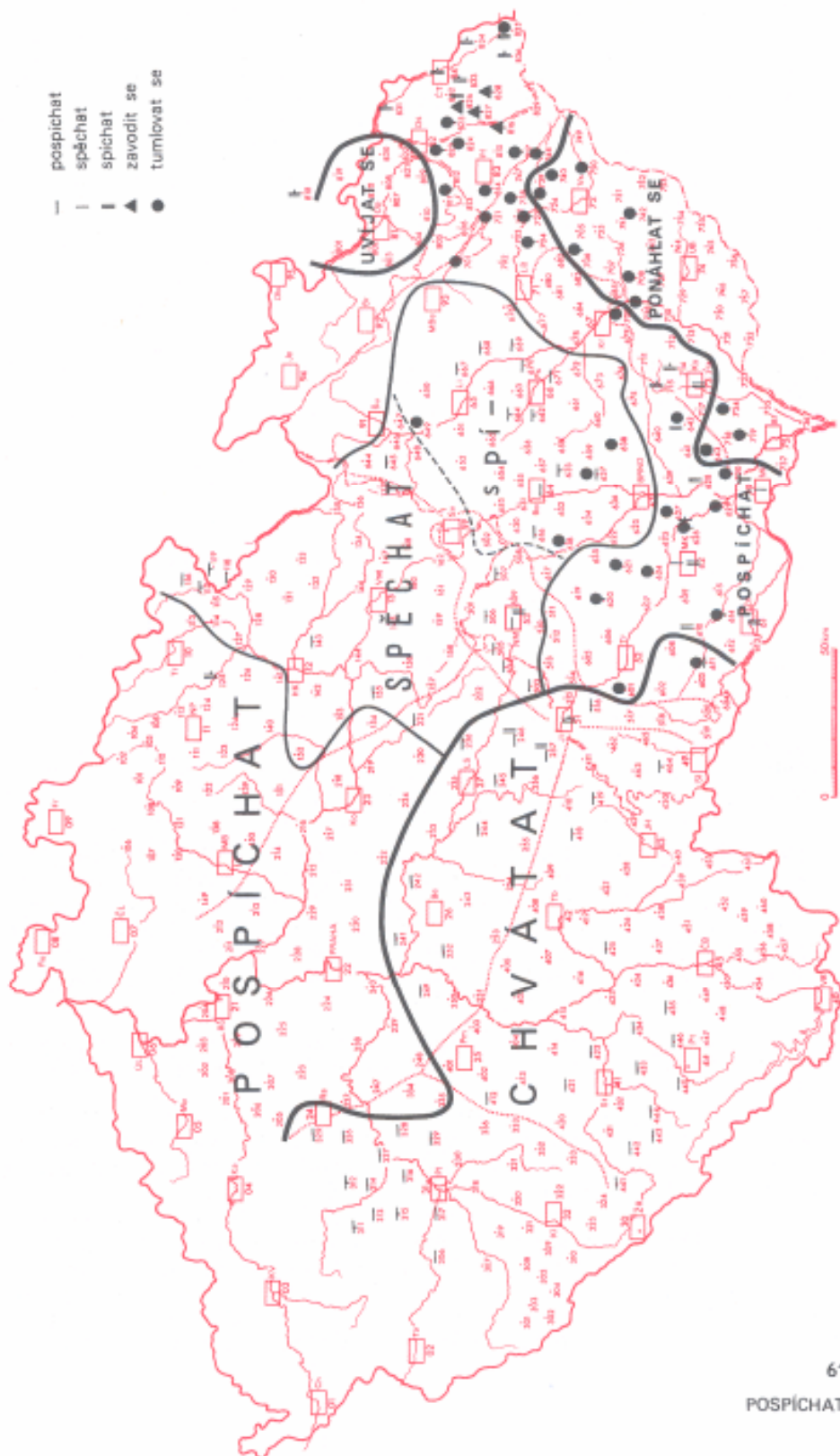
9.3.6. Mapová příloha k lexikální části

118
PLODY LOPUCHU

Příloha ke kapitole 5.1.

Český jazykový atlas II. Praha 1997, s. 281.

Příloha ke kapitole 5.3.

Český jazykový atlas I. Praha 1992, s. 159.